

การสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
กรณีที่ไม่จำเป็นต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

นางสาวร่มปรายค์ สวมประจำ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2556

**Termination of Membership of Persons Holding Political Positions
that Should not be Referred to the Constitutional Court for Consideration**

Miss Romprang Suampracom

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Public Law

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรณีที่ไม่จำเป็นต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

ชื่อและนามสกุล นางสาวร่มปรางค์ สวมประจำ

วิชาเอก กฎหมายมหาชน

สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ศาสตราจารย์ พิเศษ ดร.กมลชัย รัตนสกววงศ์
2. รองศาสตราจารย์ภาณีณี กิจพ่อคำ

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2556

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์สมยศ เชื้อไทย)

กรรมการ

(ศาสตราจารย์ พิเศษ ดร. กมลชัย รัตนสกววงศ์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ภาณีณี กิจพ่อคำ)

ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา

(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความช่วยเหลือเป็นอย่างยิ่งจากศาสตราจารย์ พิเศษ ดร. กมลชัย รัตนสกววงศ์ และอาจารย์สิริพันธ์ พลรบ ที่ได้ให้ความกรุณาให้คำแนะนำ ในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์อย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งรองศาสตราจารย์สมยศ เชื้อไทย ประธานกรรมการ และรองศาสตราจารย์ ภาณินี กิจพ่อคำ ที่ได้ให้ความกรุณาแนะนำในการปรับปรุงแก้ไขจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ และสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

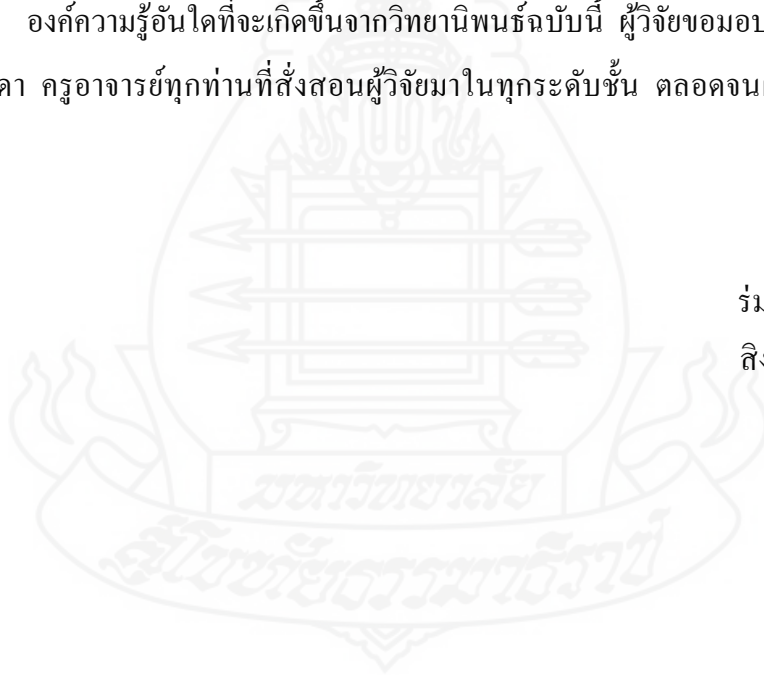
ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อจ๋านงค์ สวมประก่ำ ผู้มอบหนทางชีวิตอันมีค่า และมอบกำลังใจอันยิ่งใหญ่ตลอดมา

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณสมฤทธิ์ ไชยวงศ์ ผู้ให้คำแนะนำและกำลังใจเป็นอย่างดี

องค์ความรู้อันใดที่จะเกิดขึ้นจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นสิ่งบูชาพระคุณ บิดา มารดา ครูอาจารย์ทุกท่านที่สั่งสอนผู้วิจัยมาในทุกระดับชั้น ตลอดจนผู้มีพระคุณทั้งหลาย ทุกท่าน

ร่วมปรารงค์ สวมประก่ำ

สิงหาคม 2556

ชื่อวิทยานิพนธ์ การสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกรณีที่ไม่จำเป็นต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย
ผู้วิจัย นางสาวร่มปรางค์ สวมประคำ รหัสนักศึกษ 2544001411 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา (1) ศาสตราจารย์พิเศษ ดร. กมลชัช รัตนสกววงศ์ (2) รองศาสตราจารย์ภานิณี กิจพอคำ
ปีการศึกษา 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกรณีที่ไม่จำเป็นต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาถึงแนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ (2) ศึกษาถึงเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพตามรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (3) ศึกษาถึงการวินิจฉัยเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งไม่ต้องขึ้นสู่การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง และ (4) เสนอแนะแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกรณีดังกล่าวให้ชัดเจนต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยทางกฎหมายเชิงคุณภาพ ด้วยการวิจัยเอกสาร โดยค้นคว้าจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ กฎหมาย คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง เอกสาร ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า (1) แนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ นั้น เพื่อทำหน้าที่ในการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ และควบคุมมิให้องค์กรของรัฐกระทำการที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ แต่อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญของไทยตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ พบว่ามีหลากหลาย รวมถึงอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (2) เจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดกรอบในการกำหนดลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตั้งแต่ขั้นตอนการเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง จนถึงขั้นตอนภายหลังที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผ่านขั้นตอนและกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว แต่จากการศึกษาพบว่า บางกรณีเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้าม มีลักษณะที่ประจักษ์ชัดเจน โดยองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบได้โดยตรง ซึ่งไม่จำเป็นต้องให้เป็นอำนาจหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัย (3) บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม ถือเป็นกรณีเป็นที่ประจักษ์ ควรกำหนดให้เป็นหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง สภาผู้แทนราษฎร โดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา สามารถมีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องด้วยเหตุดังกล่าวพ้นจากตำแหน่งได้โดยไม่ต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย สำหรับกรณีการกระทำอันต้องห้าม ถือเป็นกรณีที่ไม่ประจักษ์ชัดเจน ควรกำหนดให้เป็นกรณีที่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และ (4) ควรมีการแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งแยกให้องค์กรวินิจฉัยหรือศาลที่มีอำนาจในการตรวจสอบและวินิจฉัยอย่างชัดเจนเพื่อเป็นการลดขั้นตอน และกระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงไปได้เป็นอย่างมาก

คำสำคัญ ศาลรัฐธรรมนูญ การสิ้นสุดสมาชิกภาพ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

Thesis title : Termination of Membership of Persons Holding Political Positions
that Should not be Referred to the Constitutional Court for Consideration

Researcher : Miss Romprang Suampracom; **ID:** 2544001411; **Degree :** Master of Laws;

Thesis advisors : (1) Dr. Kamolchai Rattanasakalwong, Professor; (2) Paninee Kitpoka,
Associate Professor; **Academic year :** 2013

Abstract

This research aims to: 1) study the concept of the establishment of the constitutional court as well as its authority; 2) study the intention and the provisions of the Constitution relating to the qualifications, prohibitions and prohibited acts of persons holding political positions resulting from their termination of membership under the Constitution and by authority of the relevant organizations or agencies; 3) study the decisions regarding termination of membership of the persons holding political positions in any case that has clear evidence so that it should not be referred to the Constitution Court; and 4) propose guidelines to amend the Constitution for making clear provisions on this matter.

The present research is a qualitative research by method of documentary research from the provisions of the Constitution, laws, the decision of the Constitutional Court including documents, academic texts and related researches.

The research results showed that: 1) The main idea of establishing and the authority of the constitutional is to protection of the Constitution as the supreme law and control organs of the state not to act in contrary to the Constitution. The authority of the Thai Constitutional Court, however, appears that there are several objectives including a decision regarding termination of membership of persons holding political positions. 2) The provisions of the Constitution relating to the qualification prohibitions and prohibited acts of persons holding political positions purpose to establish a framework for preferences and circumstances of the individual to enter the political process as from commencement of the right to be a candidate until the candidate is entitled to the position. From the study found that some cases of prohibitions and prohibited acts are clearly manifested by the relevant organizations or agencies which do not need to be an authority of the Constitutional Court for making a decision. 3) The qualifications and prohibitions of persons holding political positions in any case that has clear evidence should be defined as a function of the relevant organizations or agencies such as the Election Commission, House of Representatives by Secretariat of the House of Representatives, or the Senate by the Senate Secretariat, as the case may be. The prohibited acts of persons holding political positions that are not the case seemed clear should be the matter to the Constitutional Court for consideration. And 4) There should be the amendment of the provisions of the Constitution and the relevant laws for that purposes. This will reduce the steps and process of decision regarding termination of membership of persons holding political positions.

Keywords: Constitutional Court, Termination of membership, Persons holding political positions

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	7
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	8
ประเด็นปัญหาการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการศึกษา.....	9
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
บทที่ 2 แนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญและอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ.....	11
แนวความคิดความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ.....	11
แนวความคิดว่าด้วยการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ.....	13
รูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญเป็นแบบ.....	16
คณะกรรมการที่เรียกว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส	
ความเป็นมาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ.....	16
อำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ.....	18
วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ.....	19
รูปแบบที่ให้ศาลที่มีอำนาจเฉพาะเป็นผู้ควบคุมในรูปของ.....	21
ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมัน	

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ความเป็นมาของศาลรัฐธรรมนูญ.....	21
อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ.....	21
วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ.....	23
แนวความคิดว่าด้วยการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย.....	26
คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ.....	27
ศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.....	29
อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ.....	30
วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ.....	31
คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549.....	35
ศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.....	40
อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ.....	41
วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ.....	44
บทที่ 3 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และ.....	55
การกระทำอันต้องห้าม และการตรวจสอบการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง	
บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม.....	55
การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	
บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของ.....	57
ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.....	58
สมาชิกวุฒิสภา.....	60
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี.....	61

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะต้องห้าม	64
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	64
สมาชิกวุฒิสภา	65
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี	65
บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้าม	67
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา	67
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี	71
บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการพ้นจากตำแหน่ง	73
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	74
สมาชิกวุฒิสภา	75
นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี	75
การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 และมาตรา 182	76
การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91	76
การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคหนึ่ง	76
การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม	77
คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91	78
การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182	80
การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182	80
คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182	81

สารบัญ (ต่อ)

อำนาจหน้าที่ขององค์กรตรวจสอบคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำ.....	82
อันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง	
คณะกรรมการการเลือกตั้ง.....	82
สภาผู้แทนราษฎร และสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.....	84
วุฒิสภา และสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.....	87
บทที่ 4 วิเคราะห์บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม.....	92
และการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันเป็นเหตุให้สิ้นสุด	
สมาชิกภาพและองค์กรที่มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการ	
กรณีที่ไม่จำเป็นต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย.....	92
คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	92
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.....	93
สมาชิกวุฒิสภา.....	94
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี.....	94
แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีขาดคุณสมบัติ.....	95
คำวินิจฉัยที่ 49/2542.....	95
คำวินิจฉัยที่ 13/2554.....	96
ลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	100
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.....	101
สมาชิกวุฒิสภา.....	103
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี.....	104
แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีมีลักษณะต้องห้าม.....	104
คำวินิจฉัยที่ 2/2554.....	104

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
คำวินิจฉัยที่ 1/2553.....	106
เรื่องพิจารณาที่ 7/2556.....	108
กรณีที่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย.....	111
การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	111
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา.....	112
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี.....	114
แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยกรณีกระทำการอันต้องห้าม.....	115
คำวินิจฉัยที่ 9/2551.....	115
คำวินิจฉัยที่ 12-14/2553.....	116
การพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุอื่น.....	120
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.....	120
สมาชิกวุฒิสภา.....	122
นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี.....	123
แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีการพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอื่น.....	124
คำวินิจฉัยที่ 19/2552.....	124
คำวินิจฉัยที่ 12-13/2551.....	125
บทที่ 5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ.....	129
บทสรุป.....	129
ข้อเสนอแนะ.....	134
บรรณานุกรม.....	137
ประวัติผู้วิจัย.....	144

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....7

ภาพที่ 2.1 แผนภูมิแสดงกระบวนการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญตามข้อกำหนดศาล.....50

รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำงานวินิจฉัย พ.ศ. 2550

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติให้จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และต่อมาได้มีพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในปี พุทธศักราช 2541¹ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ² ได้เข้าทำหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดรูปแบบการปกครอง และกำหนดกลไกที่เป็นปัจจัยพื้นฐาน (infra-structure) ของรัฐ เช่น การแบ่งการใช้อำนาจอธิปไตย การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจ (check and balance) ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญฉบับนี้ มุ่งหมายถึงการขยายขอบเขตการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การมีส่วนร่วมของพลเมืองในทางการเมือง การเพิ่มการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยโดยประชาชนเพื่อให้เกิดความสุจริต โปร่งใส และการเพิ่มระบบและองค์การตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยให้ครอบคลุมทุกด้าน เพื่อให้ระบอบการเมืองมีเสถียรภาพและประสิทธิภาพเพื่อนำไปสู่การปฏิรูปทางการเมืองที่แท้จริง

จากเจตนารมณ์ที่ต้องการปฏิรูปการเมืองให้โปร่งใส สามารถตรวจสอบ ส่งเสริม และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนดังกล่าว จึงกำหนดให้มีศาลรัฐธรรมนูญขึ้น

¹ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 115 ตอนพิเศษ 29 ง ลงวันที่ 20 เมษายน 2541

²ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550

“ข้อ 4 ในข้อกำหนดนี้

“ศาล” หมายความว่า ศาลรัฐธรรมนูญ หรือคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ แล้วแต่กรณี

“ตุลาการ” หมายความว่า ประธานศาลรัฐธรรมนูญ หรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ แล้วแต่กรณี”

เป็นครั้งแรก และบัญญัติอำนาจหน้าที่เชื่อมโยงกับรัฐธรรมนูญ โดยครอบคลุมทั้งในส่วนการวินิจฉัยตีความ และการแก้ไขปัญหาจากการนำไปใช้ภายใต้ผลในการปฏิรูปการเมือง 3 ประการ คือ³

1) การดำรงรักษาสถานะของรัฐธรรมนูญให้เป็นกติกากลางของการปกครองและการปฏิรูปการเมือง เพื่อควบคุมการบังคับใช้รัฐธรรมนูญให้เกิดผลในทางปฏิบัติ (Constitution Implementation)

2) การใช้รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามครรลองของหลักการปกครองโดยกฎหมาย โดยการกำกับให้การใช้รัฐธรรมนูญนั้นดำเนินอยู่ในกรอบของหลักนิติธรรม (Constitution Steering)

3) การกำหนดทิศทางของเป้าหมายการใช้รัฐธรรมนูญให้บรรลุจุดหมายของการปฏิรูปการเมือง โดยการวางบรรทัดฐานการใช้รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ (Constitution Compliance)

ดังนั้น อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญจึงมีหลายประการ เช่น การควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายก่อนการใช้บังคับ⁴ การควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหลังการใช้บังคับซึ่งเป็นการควบคุมผ่านกระบวนการศาล⁵ ผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา⁶ การวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เสนอต่อสภาใดสภาหนึ่งมีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับร่าง ๆ ที่ต้องยับยั้งไว้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 175 หรือไม่⁷ การวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ กระทำการเพื่อให้ตนมีส่วนโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย หรือไม่⁸ การควบคุมเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด

³เชวณะ ไตรมาส ศาลรัฐธรรมนูญไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต กรุงเทพมหานคร นานาสั่งพิมพ์ 2543 หน้า 77-98

⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 262

⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 264

⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 198

⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 177

⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 180

ของฝ่ายบริหาร⁹ และการวินิจฉัยกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ¹⁰ การยุบพรรคการเมือง¹¹ และการวินิจฉัยกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จ¹²

ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้สิ้นสุดลง ด้วยผลของประกาศคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 3 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้ประกาศขึ้นใช้บังคับ เจตนารมณ์ในการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ก็มิได้เปลี่ยนสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นอกจากชำระรักษาไว้ซึ่งเอกราชและความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และยึดถือระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขแล้ว ยังคงมุ่งเน้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ให้ประชาชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการปกครอง ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐอย่างเป็นรูปธรรม กำหนดกลไกสถาบันทางการเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามวิถีการปกครองแบบรัฐสภา รวมทั้งให้สถาบันศาลและองค์กรอิสระอื่นสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยสุจริตเที่ยงธรรม¹³

ในส่วนการทำหน้าที่เป็นองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐภายใต้บริบทการปฏิรูปการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 บัญญัติอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญไว้แตกต่างจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บางประการ เช่น กรณีการยุบพรรคการเมืองด้วยเหตุการจัดตั้งไม่เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติประกอบพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 กำหนด หรือกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัย และให้ถือว่าการพิจารณาวินิจฉัยขององค์กรนั้นเป็นที่สุดโดยไม่ต้องส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยอีก อย่างไรก็ตามพบว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หลายมาตรายังคง

⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 219

¹⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 266

¹¹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 65 วรรคสอง

¹²รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 295

¹³คำปรารภในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

บัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่า ควรให้อำนาจหน้าที่นี้ให้กับองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องตามแต่ละกรณีมากกว่า เช่น รัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคหนึ่ง ซึ่งบัญญัติว่า “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา 106 (3) (4) (5) (6) (7) (8) (10) หรือ (11) หรือมาตรา 119 (3) (4) (5) (7) หรือ (8) แล้วแต่กรณี และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่” และวรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่คณะกรรมการเลือกตั้งเห็นว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งมีเหตุสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่ง ให้ส่งเรื่องไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก และให้ประธานแห่งสภานั้นส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง”

นอกจากการยื่นคำร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 ใช้บังคับกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106¹⁴ แล้ว ยังนำมาใช้บังคับกับสมาชิกวุฒิสภาตาม

¹⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 106 สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อ

(1) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

(2) ตาย

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 101

(5) มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 102

(6) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 265 หรือมาตรา 266

(7) ลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติด้วย

คะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น ให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่ลาออกหรือพรรคการเมืองมีมติ เว้นแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นได้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติคัดค้านว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมิได้มีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ให้ถือว่าสมาชิกภาพสิ้นสุดลงนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นอาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

รัฐธรรมนูญ มาตรา 119¹⁵ และนำมาใช้บังคับกับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ

(8) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวัน นับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนดหกสิบวันนั้น

(9) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา 91 หรือศาลฎีกามีคำสั่งตามมาตรา 239 วรรคสอง ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติหรือศาลมีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่ง แล้วแต่กรณี

(10) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎร

(11) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอกการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอกการลงโทษในความคิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท”

¹⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 119 สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง เมื่อ

(1) ถึงคราวออกตามวาระ

(2) ตาย

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 115

(5) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 116 มาตรา 265 หรือมาตรา 266

(6) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา 91 หรือศาลฎีกามีคำสั่งตามมาตรา 239 วรรคสอง หรือมาตรา 240 วรรคสาม ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติหรือศาลมีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่งแล้วแต่กรณี

(7) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานวุฒิสภา

(8) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอกการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอกการลงโทษในความคิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท”

มาตรา 182¹⁶ ด้วยอีกเช่นกัน

เมื่อพิจารณาถ้อยคำที่ปรากฏในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าการสิ้นสุดลงของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองบางกรณีไม่จำเป็นต้องส่งมาให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย เพราะถ้อยคำมีความชัดเจนหรือเป็นที่ประจักษ์แล้ว เช่น รัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (2) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต มาตรา 106 (3) ลาออก หรือ (10) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวันโดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น เหล่านี้ ผู้มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบ ได้สวน ทราบข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของเรื่องดังกล่าว ได้แก่ องค์กรหรือหน่วยงานที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสังกัดอยู่ ดังนั้น จึงควรให้องค์กรหรือหน่วยงานนั้นเป็นผู้ตรวจสอบเกี่ยวกับข้อเท็จจริง กรณีการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและยุติไปตามนั้น

¹⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 182 ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว เมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่ดียังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษในความผิด อันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท

(4) สภาผู้แทนราษฎรมิมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 158 หรือมาตรา 159

(5) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 174

(6) มีพระบรมราชโองการให้พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีตามมาตรา 183

(7) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 267 มาตรา 268 หรือมาตรา 269

(8) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

นอกจากเหตุที่ทำให้ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามวรรคหนึ่งแล้ว ความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเมื่อครบกำหนดเวลาตามมาตรา 171 วรรคสี่ ด้วย

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 91 และมาตรา 92 มาใช้บังคับกับการสิ้นสุดของความเป็นรัฐมนตรีตาม (2) (3) (5) หรือ (7) หรือวรรคสอง โดยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ด้วย”

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้แต่เพียงองค์กรเดียว เป็นการรวมศูนย์วินิจฉัยสั่งการ ทำให้เกิดปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดี ซึ่งอาจส่งผลเป็นการช่วยเหลือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกร้องให้สามารถดำรงตำแหน่งอยู่ต่อไปจนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย เนื่องจากวิธีพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดระยะเวลาของการพิจารณาคดีไว้

จากสภาพปัญหาดังกล่าว จึงเห็นควรมีการศึกษาว่า กรณีการขาดคุณสมบัติ ต้องด้วยมีลักษณะต้องห้าม หรือกระทำการอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งไม่จำเป็นต้องให้เป็นอำนาจหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัย เช่น ในกรณีเป็นที่ประจักษ์มีกรณีใดบ้าง และหาแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญโดยให้อำนาจในการตรวจสอบกับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้าม เป็นผู้มีหน้าที่ในการตรวจสอบโดยตรง แทนที่จะส่งคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาถึงแนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

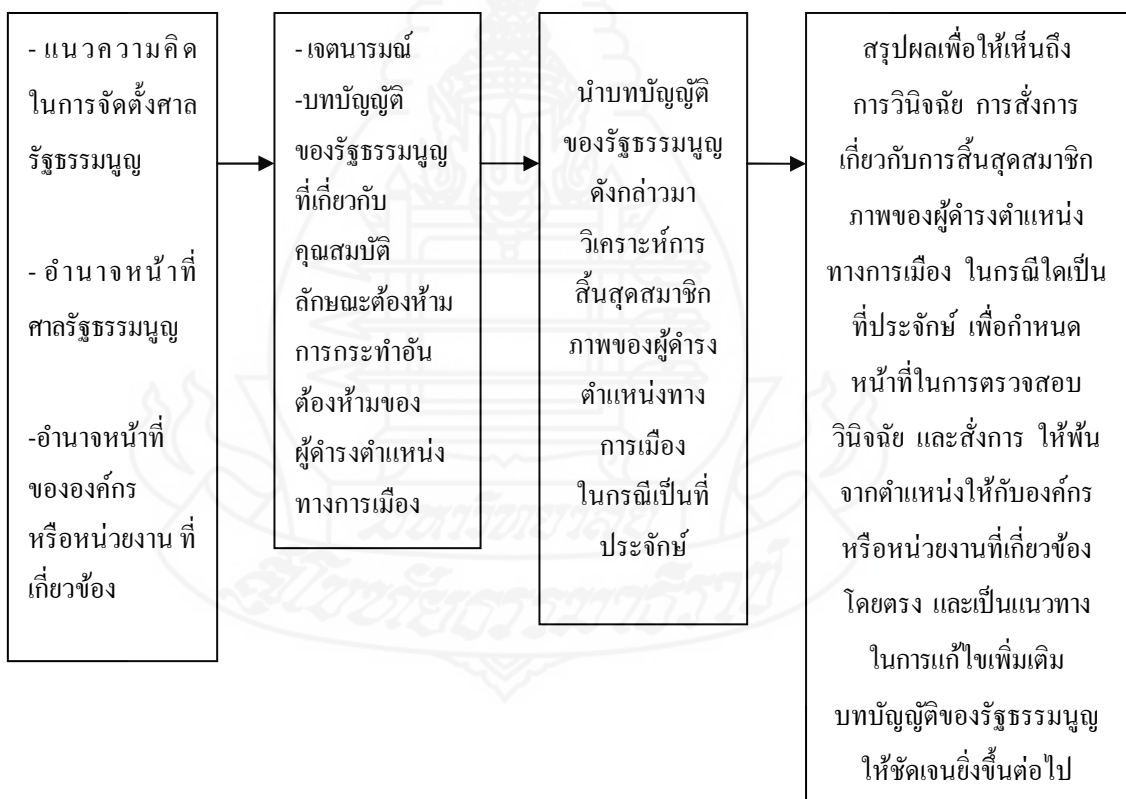
2.2 เพื่อศึกษาถึงเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพตามรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.3 เพื่อศึกษาถึงการวินิจฉัยเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งไม่ต้องส่งคำร้องขึ้นสู่การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง

2.4 เพื่อศึกษาถึงแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกรณีดังกล่าว เพื่อจำแนกอำนาจหน้าที่ให้ถูกต้องชัดเจนต่อไป

3. กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาแนวความคิดการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ เจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพตามรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาวิเคราะห์ในกรณีเป็นที่ประจักษ์ และนำมาสรุปผลให้เห็นถึงการวินิจฉัยสั่งการการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีใดเป็นที่ประจักษ์ เพื่อมอบอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการให้พ้นจากตำแหน่งให้กับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง รวมทั้งเป็นแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4. ประเด็นปัญหาการวิจัย

4.1 แนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ มีอย่างไร

4.2 เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้าม ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีความหมายที่ครอบคลุมเพียงใด และอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีลักษณะใดบ้าง

4.3 ในการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะกรณีการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และควรอยู่ในอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบ ได้ส่วน ทราบข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายของศาลรัฐธรรมนูญแต่เพียงองค์กรเดียว หรือไม่ และกรณีใดถือเป็นกรณีเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งไม่ต้องขึ้นสู่การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง

4.4 แนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกรณีดังกล่าวให้ชัดเจน ควรแก้ไขอย่างไร

5. ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่องนี้มุ่งศึกษาถึงแนวความคิดการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ เจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพตามรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาวิเคราะห์ในกรณีเป็นที่ประจักษ์ และนำมาสรุปผลให้เห็นถึงการวินิจฉัยสั่งการการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีใดเป็นที่ประจักษ์ เพื่อมอบอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการให้พ้นจากตำแหน่งให้กับองค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง รวมทั้งเป็นแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

6. ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้เป็นการศึกษาทางคุณภาพเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้าจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ กฎหมาย คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ เอกสาร ตำราทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 เพื่อทราบแนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

7.2 เพื่อทราบเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพตามรัฐธรรมนูญ และรวมถึงภารกิจอำนาจหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

7.3 เพื่อนำผลจากการศึกษามาวิเคราะห์ถึงการวินิจฉัยสั่งการการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีใดเป็นที่ประจักษ์ เพื่อมอบอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการให้พ้นจากตำแหน่งให้กับองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง

7.4 เพื่อทราบถึงแนวทางในการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกรณีดังกล่าวให้ชัดเจนต่อไป

บทที่ 2

แนวความคิดในการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ และอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

1. แนวความคิดความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ

แนวความคิดความเป็นกฎหมายสูงสุด (The Supremacy of Constitution) มีที่มาจากความรู้สึกตามธรรมชาติที่ยกย่องและนับถือว่า กฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) เป็นกฎหมายที่สูงกว่า ซึ่งเกิดขึ้นเพื่อรักษาความเป็นธรรมในสังคมและรับรองสิทธิของประชาชนได้ แนวความคิดแต่เดิมนั้นเริ่มตั้งแต่สมัยกรีกจนถึงสมัยโรมัน และได้วิวัฒนาการจนกระทั่งถึงแนวความคิดใหม่ ในปัจจุบันก็ยังคงรักษาแนวความคิดนี้ไว้ตามที่พวกลัทธิสโตอิก (Stoicism) ได้ทำการเผยแพร่ปฏิรูปแนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมายธรรมชาติให้เป็นที่ยอมรับว่า มีลำดับศักดิ์เหนือกฎหมายอื่น ๆ เป็นกฎหมายนิรันดร์ไม่เปลี่ยนแปลง และผูกพันต่อทุกชาติทุกภาษาตลอดกาล ดังที่โรมัส ฮอบส์ ได้กล่าวว่า กฎหมายเป็นคำกล่าวของผู้ซึ่งสิทธิโดยธรรมชาติที่จะออกคำสั่งเหนือผู้อื่น และข้อเท็จจริงที่สำคัญเกี่ยวกับกฎหมายในสมัยนั้น ก็คือ กฎหมายเป็นสิ่งที่ซึ่งผู้มีอำนาจได้สั่งสิ่งที่ผู้ถืออำนาจโดยธรรมชาติ ก็คือเป็นสิ่งที่เขาสั่ง¹⁴

รัฐธรรมนูญจึงถือเป็นกฎหมายสูงสุด (Supremacy of the constitution) เพราะเป็นสัญญาประชาคมที่สังคมทั้งสังคมกำหนดขึ้นเพื่อเป็นกติกาและกฎเกณฑ์ในการปกครอง ซึ่งทุกฝ่ายต้องเคารพไม่ว่าผู้ปกครองหรือผู้ใต้ปกครอง องค์กักรทั้งหลายที่รัฐธรรมนูญตั้งขึ้นถือว่าได้รับมอบอำนาจจากรัฐธรรมนูญเท่านั้น ผลก็คือ จะมอบอำนาจต่อไปให้องค์กรอื่นที่รัฐธรรมนูญไม่อนุญาตไว้ไม่ได้ และจะใช้อำนาจกระทำการให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ กล่าวคือฝ่ายนิติบัญญัติจะตรากฎหมายให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ ฝ่ายบริหารจะกระทำการบังคับตามกฎหมายให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญตะวันตกจึงจัดองค์กร

¹⁴ วิจิตร วิเชียรชม การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญ ในรวมบทความครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม 2535 หน้า 171

และกระบวนการควบคุมกฎหมายและการกระทำทั้งหลายไม่ให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เช่น ฝรั่งเศสให้องค์กรที่รัฐธรรมนูญตั้งขึ้นเท่านั้นที่ขอให้ตุลาการรัฐธรรมนูญตีความว่า ร่างกฎหมายใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บางประเทศก็กระจายอำนาจการควบคุม โดยให้ประชาชนยกขึ้นอ้าง ต่อศาลในคดีของตนได้ เช่น สหรัฐอเมริกา¹⁵

เมื่อรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับสูงสุด ประเทศที่ใช้รัฐธรรมนูญในแบบ ของกฎหมายลายลักษณ์อักษร จึงมักมีบทบัญญัติที่รองรับความเป็นกฎหมายสูงสุดของ รัฐธรรมนูญไว้ ขณะเดียวกันกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าก็จะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งพิจารณาได้จากวัตถุประสงค์ของการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ดังนี้¹⁶

1) เพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวม มิให้ผู้มีอำนาจบัญญัติกฎหมายใช้อำนาจเกินขอบเขตการบัญญัติกฎหมาย ที่กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

2) เพื่อประโยชน์แก่อำนาจสูงสุดในการปกครอง ด้านการรักษาคุณภาพแห่ง การปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละองค์กร อันเป็นกระบวนการแห่งอำนาจทางการเมืองตามบทบัญญัติ แห่งรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย เช่น ในประเทศที่มีรัฐรวม จะมีระบบการควบคุม กฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เพื่อป้องกันมิให้มีการล่วงล้ำอำนาจหน้าที่ในระหว่างรัฐ แต่ละรัฐที่รวมตัวกันอยู่กับรัฐบาล (Federal State) และในรัฐเดี่ยวก็เพื่อป้องกันมิให้อำนาจ อธิปไตยของแต่ละอำนาจก้าวล้ำซึ่งกันและกัน

3) เพื่อคุ้มครองป้องกันรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายพื้นฐานในการปกครองประเทศ เพื่อดำรงความเป็นกฎหมายสูงสุดไว้เมื่อฝ่ายนิติบัญญัติออกกฎหมายที่มีข้อความหรือเจตนารมณ์ ที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ก็จะต้องมีการป้องกันหรือควบคุม โดยประกาศให้กฎหมายนั้นไม่มี ผลใช้บังคับ หรือเป็นอันเสียเปล่าไป

¹⁵บรรศักดิ์ อูวรรณโณ กฎหมายมหาชน เล่ม 1 : วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ กรุงเทพฯ นิติธรรม 2537 หน้า 46-47

¹⁶วิจิตรา ฟุ่งลัดดา ระบบการควบคุมมิให้กฎหมายขัดรัฐธรรมนูญ วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523 หน้า 29

2. แนวความคิดว่าด้วยการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญ

โดยทั่วไปแล้วประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย ไม่ว่าจะมียุทธธรรมบัญญัติ เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษรก็ตาม บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะต้องประกอบด้วยหลักการสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ กำหนดรูปแบบการปกครองของรัฐและวางระเบียบการดำเนินการปกครองโดยกำหนดให้มีสถาบันทางการเมืองหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งระบุอำนาจหน้าที่และความสัมพันธ์ของการใช้อำนาจหน้าที่ระหว่างสถาบันทางการเมืองหรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญนั้น และการกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชนโดยมีการกำหนดหลักประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้เพื่อป้องกันมิให้รัฐใช้อำนาจปกครอง อันเป็นการลดทอนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

การใช้อำนาจของรัฐในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยจึงต้องเป็นไปตามกฎหมาย และต้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นการปกครองโดยนิติรัฐ (Legal State หรือ Rule of law) ซึ่งแยกได้ 3 ประการ

ประการแรก คือ หลักความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย กฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรนิติบัญญัติจะต้องชอบด้วยรัฐธรรมนูญเสมอ จะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดมิได้

ประการที่สอง คือ หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง เจ้าหน้าที่ของรัฐในฝ่ายปกครองจะมีอำนาจสั่งให้ประชาชนกระทำการหรือละเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้และใช้อำนาจอยู่ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น และ

ประการที่สาม คือ หลักการควบคุมความชอบโดยองค์กรตุลาการเพื่อเป็นการควบคุมมิให้การกระทำขององค์กรของรัฐกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและกฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีองค์กรตุลาการที่มีอำนาจและมีความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

สำหรับหลักประการที่สามนี้ ถือเป็นเครื่องบ่งชี้ความเป็นนิติรัฐของรัฐนั้น ๆ ได้โดยสมบูรณ์ เพราะการควบคุมความชอบในการใช้อำนาจมหาชนโดยองค์กรอื่นที่มีช่ององค์กรตุลาการ ไม่อาจถือได้ว่าเป็นหลักประกันที่เพียงพอในการตรวจสอบการใช้อำนาจมหาชนดังกล่าว และหากมีการใช้อำนาจมหาชนใด โดยปราศจากการควบคุมความชอบโดยองค์กรตุลาการ การควบคุมความชอบนั้น ก็เป็นการควบคุมความชอบที่สวนทางกับ “หลักนิติรัฐ” อย่างชัดเจน¹⁷ นอกจากนี้ในรัฐรัฐหนึ่งจะมีการแบ่งองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยออกเป็นหลายฝ่าย แต่ละฝ่ายมีอำนาจหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด แต่การแบ่งแยกนั้นมิได้ปราศจากความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับองค์กรที่ใช้อำนาจอธิปไตยด้วยกัน กล่าวคือ แต่ละองค์กรย่อมถูกตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and balance) ได้โดยองค์กรอื่นภายใต้หลักนิติรัฐ (L'etat de droit) ซึ่งหมายความว่า การกระทำของรัฐต้องเป็นไปตามกฎหมาย หรืออยู่ภายใต้กฎหมาย (ซึ่งผ่านความเห็นชอบของผู้แทนปวงชน) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระทำที่เป็นการกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ก็จะต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้ และการกระทำนั้นต้องเป็นไปตามวิธีการ รูปแบบ และวัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงเกิดหลักการที่เรียกว่า “ความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของรัฐ” (le principe de légalité หรือ juridicité) ขึ้น และหากรัฐกระทำการใดโดยฝ่าฝืนหรือไม่เป็นไปตามกฎหมายแล้วก็ต้องมีกลไกและกระบวนการที่จะให้ม็องค์กรของรัฐเข้าไปควบคุมหรือตรวจสอบการกระทำนั้นได้ ที่เรียกว่า “การควบคุมความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของรัฐ” (le contrôle de légalité) ซึ่งในทุกระบบกฎหมายทั่วโลกก็มอบหน้าที่ในการควบคุมนี้ให้แก่องค์กรตุลาการ หรือศาล ซึ่งอาจจะเป็นศาลยุติธรรม อย่างในอังกฤษ สหรัฐอเมริกา หรือศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง อย่างในฝรั่งเศส เยอรมัน การกำหนดให้ม็องค์กรควบคุมความชอบด้วยกฎหมายนี้ทำให้หลักนิติรัฐมีประสิทธิผลบังคับได้จริง มิใช่หลักการบนกระดาษ¹⁸

ต่อมาในช่วงรัฐสมัยใหม่ (Modern State) เมื่อยุโรปมีการเปลี่ยนแปลงวิวัฒนาการทางการเมือง คือ หลังจากอำนาจสูงสุดของการปกครองเปลี่ยนจากตัวบุคคล คือ พระมหากษัตริย์ มาสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยอำนาจเข้ามาเป็นของประชาชนผ่านการเลือกตั้ง

¹⁷บรรเจิด สิงคะเนติ “ปัญหาขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ” *วารสารวิชาการศาลปกครอง* 1,13 (กันยายน - ธันวาคม 2545) หน้า 49

¹⁸ศโรช สันตะพันธ์ “การควบคุมการใช้อำนาจขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ: ข้อเสนอสำหรับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่” ค้นคืน 17 เมษายน 2555 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=987>

จากรัฐสภาเข้ามาปกครองประเทศ กลับเป็นการทำให้รัฐสภากลายเป็นองค์กรสูงสุดแทนประชาชน และได้ใช้อำนาจของตนโดยไม่สนใจรัฐธรรมนูญ จนเกิดปัญหามากมายทำให้ประชาชนต้องหันมายอมรับแนวคิดทางการเมืองที่ว่ารัฐหรือผู้ใช้อำนาจรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย โดยเฉพาะรัฐธรรมนูญทำให้ต้องเกิดองค์กรศาลรัฐธรรมนูญขึ้นมาถ่วงดุลการใช้อำนาจของพรรคการเมืองที่เป็นฝ่ายข้างมากในรัฐสภา¹⁹

จากความจำเป็นดังกล่าวข้างต้น ประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย จึงต้องมีสถาบันหรือองค์กรซึ่งทำหน้าที่ในการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ และควบคุมมิให้องค์กรของรัฐกระทำการที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งสถาบันหรือองค์กรที่ทำหน้าที่ดังกล่าวของแต่ละประเทศจะแตกต่างกัน โดยสรุปแล้วมี 3 รูปแบบ คือ

รูปแบบที่หนึ่ง รูปแบบที่ให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้ควบคุมในรูปของศาลสูงสุด รูปแบบนี้ใช้อยู่ในอังกฤษ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ออสเตรเลีย โบลิเวีย เม็กซิโก คิวบา ไนจีเรีย คุเวต และญี่ปุ่น เป็นต้น²⁰

รูปแบบที่สอง รูปแบบที่ให้องค์กรทางการเมืองเป็นผู้ควบคุมในรูปของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ รูปแบบนี้ใช้อยู่ในประเทศฝรั่งเศส เวียดนาม กัมพูชา เป็นต้น

รูปแบบที่สาม รูปแบบที่ให้ศาลที่มีอำนาจเฉพาะเป็นผู้ควบคุมในรูปของศาลรัฐธรรมนูญ รูปแบบนี้ใช้อยู่ในเยอรมัน อิตาลี สเปน เบลเยียม โปรตุเกส เกาหลีใต้ และไทย เป็นต้น

สำหรับการศึกษาในที่นี้ ผู้วิจัยจะขอนำเสนอรูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญเป็นแบบคณะกรรมการที่เรียกว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส และรูปแบบที่ให้ศาลที่มีอำนาจเฉพาะเป็นผู้ควบคุมในรูปของศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งรูปแบบนี้ใช้อยู่ในเยอรมัน รวมทั้งประเทศไทย เพื่อให้เห็นถึงความเป็นมาและอำนาจหน้าที่ของแต่ละรูปแบบ ดังนี้

¹⁹อมร จันทรสมบุญณ์ ศาลรัฐธรรมนูญ รายงานคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 สถาผู้แทนราษฎร (เล่ม 2) มิถุนายน 2536 หน้า 299

²⁰วิรัช วิรัชนิการวรรณ ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบ กรุงเทพฯ นิติธรรม 2544 หน้า 55

2.1 รูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญเป็นแบบคณะกรรมการที่เรียกว่าคณะกรรมการรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีรูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญเป็นแบบคณะกรรมการที่เรียกว่าคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากที่ประเทศฝรั่งเศสเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี ค.ศ.1789 ได้มีการบัญญัติรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรขึ้นในปี ค.ศ.1791 เป็นฉบับแรก ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ

2.1.1 ความเป็นมาของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ

คณะกรรมการรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นในสมัยสาธารณรัฐที่ 1 - 3 (ค.ศ.1789 ถึง 1946) เนื่องจากอิทธิพลแนวความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนของ Jean-Jacques Rousseau เข้ามามีบทบาทในระบอบรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส และส่งผลต่อระบบควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญ ด้วยเหตุผลว่า แม้รัฐธรรมนูญมีสถานะสูงสุดที่กฎหมายใดจะขัดหรือแย้งมิได้ แต่การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา ซึ่งเป็นการแสดงออกของเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชน โดยองค์กรอื่นใดจึงมีอาจจะกระทำได้²¹ ทำให้เกิดแนวความคิดที่ว่า กฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของสภานิติบัญญัติไม่ควรตกอยู่ภายใต้การควบคุมขององค์กรใด องค์กรหนึ่งแห่งอำนาจอธิปไตย เพราะฝ่ายนิติบัญญัติคือตัวแทนของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย การตรากฎหมายขึ้นก็เพื่อเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ทั่วไปของประชาชนขององค์กรอื่น ๆ จึงไม่มีอาจโต้แย้ง

ต่อมาในระหว่างการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ 3 ในปี ค.ศ. 1795 Sieyès ซึ่งเป็นคณะผู้ร่างรัฐธรรมนูญได้เสนอให้มีการจัดตั้งองค์กรทางการเมืองขึ้นเป็นองค์กรกลางที่เป็นอิสระจากฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร หรือที่เรียกว่า “คณะลูกขุนผู้พิทักษ์” (jurie constitutionari)²² เพื่อทำหน้าที่เป็นหลักประกันของความเป็นเอกสารทางการเมืองสูงสุดของประเทศคือรัฐธรรมนูญ โดยเห็นว่า ที่มาของอำนาจในการจัดให้มีรัฐธรรมนูญ (pouvoir constituant) กับอำนาจที่เกิดจากรัฐธรรมนูญ (pouvoir constitué) เป็นคนละอำนาจกัน เพราะเมื่อมีรัฐธรรมนูญแล้ว รัฐธรรมนูญ

²¹ บวรศักดิ์ อุวรรณโณ “ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540” วารสารสถาบันพระปกเกล้า ฉบับปฐมฤกษ์ 2546 หน้า 5

²² สมภพ โทตระกิตย์ *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพฯ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2514 หน้า 65 - 66

ยอมเป็นผู้จัดตั้งระบบกฎหมาย และระบบการเมืองการปกครอง องค์กรต่าง ๆ ที่รับมอบอำนาจมาจากรัฐธรรมนูญจึงไม่สามารถใช้อำนาจนั้นให้ขัดกับรัฐธรรมนูญได้ เพราะเป็นองค์กรที่อยู่ภายใต้อำนาจที่รัฐธรรมนูญกำหนด แม้ว่าแนวความคิดของ Sieyès จะเป็นที่ยอมรับ แต่เมื่อมีการรัฐประหารและมีการจัดทำรัฐธรรมนูญ ค.ศ.1799 และจัดตั้ง “สภาสูงพิทักษ์รัฐธรรมนูญ” (senat conservateur de la constitution) ขึ้นตามแนวคิดของ Sieyès แต่นายพล นโปเลียน ก็ใช้อำนาจเลือกคนที่ตนต้องการเพื่อให้เป็นสมาชิกสภาผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญ องค์กรจึงล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง เพราะองค์กรนี้ไม่เคยมีการวินิจฉัยว่ากฎหมายใดหรือการกระทำใดขัดต่อรัฐธรรมนูญเลย หลังจากนั้นประเทศฝรั่งเศสก็ไม่เคยองค์กรเฉพาะที่จัดตั้งขึ้นเพื่อควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญอีก จนเกิดรัฐธรรมนูญ ค.ศ. 1946 จึงได้มีการบัญญัติไว้ในหมวด 11 เกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 กำหนดให้มี “คณะกรรมการรัฐธรรมนูญ” ประกอบด้วย ประธานาธิบดีทำหน้าที่ประธาน ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานสภาแห่งสาธารณรัฐ (เทียบเท่าประธานวุฒิสภา) รวมทั้งกรรมการ 7 คน จากสภาผู้แทนราษฎร และอีก 3 คน จากสภาแห่งสาธารณรัฐ ทำหน้าที่ตรวจสอบว่าร่างกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาของรัฐสภามีผลเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งหากคณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีบทบัญญัติเป็นการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญก็ต้องส่งกลับไปให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาใหม่

ต่อมาในปี ค.ศ. 1958 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐที่ 5 โดยผู้ร่างเห็นด้วยกับแนวความคิดในการให้มีการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญนั้น เพราะร่างกฎหมายที่ยังไม่มีการลงนามโดยประมุขของรัฐ และยังไม่มีการประกาศใช้จะต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดกับหลักการที่ว่ากฎหมายคือการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชนจึงไม่สามารถควบคุมกฎหมายที่ผู้แทนปวงชนจัดทำขึ้น ได้มีการจัดตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (Conseil Constitutionnel) ไว้ในหมวด 7 โดยเฉพาะมาตรา 63 ให้มีกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการจัดองค์กร การดำเนินการ และวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญด้วย

2.1.2 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ

คณะกรรมการรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้²³

1) อำนาจหน้าที่ในการควบคุมไม่ให้บทบัญญัติและกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเป็นการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมาย โดยเป็นการควบคุมตรวจสอบก่อนที่กฎเกณฑ์นั้นจะได้ประกาศใช้เป็นกฎหมาย และภายหลังจากการประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว คณะกรรมการรัฐธรรมนูญก็จะไม่มีอำนาจควบคุมตรวจสอบกฎเกณฑ์นั้นได้อีกต่อไป

2) อำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ เป็นกรณีการใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาล เพราะรัฐธรรมนูญได้มอบอำนาจในการตรากฎหมายให้ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ คือ รัฐสภา เฉพาะเรื่องตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 34 วรรคสอง และมอบอำนาจให้ฝ่ายบริหารคือรัฐบาลสามารถออกกฎหมายได้นอกเหนือจากการตรากฎหมายของให้ฝ่ายนิติบัญญัติ และหากองค์กรใดองค์กรหนึ่งใช้อำนาจตรากฎหมายที่เป็นการใช้อำนาจของอีกองค์กรหนึ่ง องค์กรที่ถูกกล่าวล่วงย่อมเสนอเรื่องให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้ และกรณีการใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดว่า ร่างกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติไม่ได้อยู่ในเขตอำนาจของตนตามมาตรา 34 และร่างกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติเป็นเรื่องที่รัฐสภาได้อนุญาตให้ฝ่ายบริหารตรารัฐกำหนดภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ แต่เมื่อระยะเวลายังไม่สิ้นสุดฝ่ายนิติบัญญัติก็ไม่สามารถตรากฎหมายในเรื่องดังกล่าวได้

3) อำนาจหน้าที่ในการควบคุมการเลือกตั้ง ได้แก่ อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา และอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกสภาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยคณะกรรมการมีอำนาจวินิจฉัยตามคำร้องขององค์กรผู้เสนอเรื่องว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีลักษณะต้องห้ามจนไม่สามารถได้รับการเลือกตั้งได้หลังจากที่บุคคลนั้นได้รับเลือกตั้งแล้วหรือไม่ และยังมีอำนาจวินิจฉัยตามคำร้องขององค์กรผู้เสนอเรื่องว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นใดขัดต่อการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและจะต้องพ้นจากตำแหน่ง

²³พรทิภา ไสวสุวรรณวงศ์ วิธีพิจารณาความคดีรัฐธรรมนูญในประเทศไทย เอกสารผลงานทางวิชาการ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ หน้า 37 - 41.

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ และอำนาจในการควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้งประธานาธิบดี และการออกเสียงประชามติ ซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจในทางปกครองและเป็นการให้คำปรึกษาแนะนำอีกด้วย โดยควบคุมดูแลให้การเลือกตั้งประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ตลอดจนมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคัดค้านโต้แย้ง และประกาศผลการลงคะแนน อีกทั้งมีอำนาจในการดำเนินการตลอดจนดูแลกระบวนการลงประชามติให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย และมีอำนาจประกาศผลการลงประชามตินั้นด้วย ตลอดจนมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคัดค้านโต้แย้งและให้คำวินิจฉัยชี้ขาดนั้นให้เป็นที่สุดด้วย

4) อำนาจหน้าที่ในการควบคุมการใช้อำนาจของประธานาธิบดี ได้แก่ การมีอำนาจแต่งตั้งประธานวุฒิสภาให้ปฏิบัติหน้าที่แทนประธานาธิบดีเป็นการชั่วคราว หรือมีอำนาจในการค้นหาความจริงกรณีมีการร้องขอถอดถอนประธานาธิบดีออกจากตำแหน่ง และการค้นหาความจริงกรณีเกิดอุบัติเหตุกับประธานาธิบดี หรือถูกลักพาตัว หรือหายสาบสูญ และการอำนาจในการให้ความเห็นแก่ประธานาธิบดีในกรณีที่จะต้องใช้อำนาจฉุกเฉิน เมื่อเกิดภาวะวิกฤติขึ้นในรัฐอันเป็นสถานการณ์ฉุกเฉินและคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ควบคุมให้การใช้อำนาจนั้นต้องไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญด้วย

2.1.3 วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายจะเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่มีคู่ความพิพาท เว้นแต่คดีรัฐธรรมนูญเรื่องการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายรัฐธรรมนูญของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ดังนั้นวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจึงมีหลักการพื้นฐานที่สำคัญหลายประการ ดังนี้²⁴

1) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่มีคู่ความพิพาท แม้ว่าการเริ่มคดีจะต้องมีผู้ร้องตามหลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยคู่ความ แต่ในการกำหนดเนื้อหาแห่งคดีและการสิ้นสุดของคดีนั้นนำหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยศาลมาใช้ เนื่องจากคดีส่วนใหญ่เป็นคดีเกี่ยวกับผลประโยชน์มหาชน

²⁴ เรื่องเดียวกัน หน้า 42-43.

2) หลักการไม่ผูกพันกับเหตุผลทางกฎหมายในคำร้อง จะมีการตรวจสอบ ประเด็นข้อกฎหมายที่กล่าวอ้างไว้ในคำร้อง ประเด็นเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ถูกต้อง ได้แย้งทุกประเด็น โดยจะตรวจสอบเหตุผลต่าง ๆ ทางกฎหมายด้วยการริเริ่มของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเองไม่ได้จำกัดเฉพาะกับเหตุผลที่มีการกล่าวอ้างในคำร้องเท่านั้น

3) หลักการให้เหตุผลในคำวินิจฉัย ในการวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะต้องให้เหตุผลในคำวินิจฉัยทั้งในเรื่องการวินิจฉัย ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ข้อบังคับการประชุมสภา รัฐบัญญัติ หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ การวินิจฉัยแบ่งแยกอำนาจของรัฐสภาและรัฐบาล การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา และการวินิจฉัยการใช้อำนาจของประธานาธิบดีในสถานการณ์ฉุกเฉิน ตลอดจนการวินิจฉัย เรื่องการเลือกตั้งประธานาธิบดีและการลงมติ

4) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยลายลักษณ์อักษร โดยตุลาการ ซึ่งประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแต่งตั้งให้เป็นผู้รับผิดชอบสำนวนจะทำหน้าที่เป็นผู้แถลง รายงานเกี่ยวกับคดีนี้ให้ที่ประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอภิปราย ปรีกษาหารือ และพิจารณา วินิจฉัย การดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวถือเป็นการตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ ในคดี ไม่มีกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาโดยเปิดเผย แม้ว่าคดีนั้นจะเป็นการตรวจสอบความชอบ ด้วยรัฐธรรมนูญของการเลือกตั้ง

ส่วนกระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ กฎหมายว่าด้วย พิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐกำหนด ซึ่งเป็นอำนาจของรัฐบาล ในการออกรัฐกำหนด (ordonnance) เพื่อวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็น อำนาจนิติบัญญัติที่รัฐธรรมนูญมอบไว้ให้แก่รัฐบาลเพื่อให้การจัดตั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญขึ้น โดยในรัฐกำหนดก็ไม่ได้กำหนดวิธีพิจารณาไว้อย่างละเอียดมีเพียงกำหนดวิธีพิจารณาความทั่วไป ที่ใช้ในกระบวนการพิจารณาไว้ 3 มาตรา คือ มาตรา 13 ถึง มาตรา 15 ว่าด้วยการเรียกประชุม คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ การกำหนดจำนวนตุลาการรัฐธรรมนูญในการทำคำวินิจฉัยและการจัด องค์กรของสำนักงานเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ และอนุญาตให้คณะตุลาการ

รัฐธรรมนูญกำหนดกฎเกณฑ์ที่จำเป็นเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญได้ด้วยตนเอง ในปัจจุบัน คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้กำหนดเพียงกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้งเท่านั้น²⁵

2.2 รูปแบบที่ให้ศาลที่มีอำนาจเฉพาะเป็นผู้ควบคุมในรูปของศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมัน

องค์กรที่ทำหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายของประเทศเยอรมัน คือ ศาลรัฐธรรมนูญ

2.2.1 ความเป็นมาของศาลรัฐธรรมนูญ

เนื่องมาจากผลการคัดค้านการใช้อำนาจในการวินิจฉัยของศาลยุติธรรมในสมัยศตวรรษที่ 19 ประเทศเยอรมันยังไม่มี การควบคุมตรวจสอบทางรัฐธรรมนูญ จนกระทั่งในสมัยไวมาร์ รัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1919 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาข้อพิพาทในทางรัฐธรรมนูญอันเป็นปัญหาภายในมลรัฐ พิจารณาวินิจฉัยกรณีที่มีการฟ้องให้ตรวจสอบฝ่ายบริหาร การฟ้องประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีของสหพันธ์ และพิจารณาวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์รัฐ

ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1949 ได้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้น โดยกำหนดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ เขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ และที่มาของผู้พิพากษาไว้อย่างชัดเจน และหลักประกันความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญที่จะไม่ถูกแทรกแซงโดยฝ่ายบริหาร โดยมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญ คือ ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย เพื่อเป็นคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐธรรมนูญ

2.2.2 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญมีกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบไว้เป็นการเฉพาะ (Enumerationsprinzip)²⁶ ได้แก่

1) มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญประกอบกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ในการชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ของสหพันธ์และมลรัฐ การควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ การวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ การวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์

²⁵ เรื่องเดียวกัน หน้า 41.

²⁶ เรื่องเดียวกัน หน้า 47 - 50.

ทางรัฐธรรมนูญ กรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสหพันธ์องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์ไปกระทบกับสิทธิในการปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสั่งให้ยุบพรรคการเมืองที่ดำเนินการในทางเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน การวินิจฉัยข้อโต้แย้งคำตัดสินของสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์เกี่ยวกับการตรวจสอบการเลือกตั้งและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การวินิจฉัยว่ากฎหมายแห่งกฎหมายระหว่างประเทศถือเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายแห่งสหพันธ์และก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อปัจเจกชนโดยตรงหรือไม่ การวินิจฉัยว่ากฎหมายของอาณาจักรเยอรมัน มีผลบังคับเป็นกฎหมายต่อไปในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือไม่ การวินิจฉัยชี้ขาดกรณีศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐมีความประสงค์จะตีความรัฐธรรมนูญแตกต่างออกไปจากแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ การวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องที่กล่าวหาว่าประธานาธิบดีจงใจกระทำการในตำแหน่งหน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายแห่งสหพันธ์ และการวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องที่กล่าวหาว่าผู้พิพากษาหรือตุลาการกระทำการขัดต่อหลักการแห่งกฎหมายพื้นฐาน หรือระเบียบกฎหมายของรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐ

2) อำนาจตามกฎหมายอื่น ๆ รัฐธรรมนูญ มาตรา 93 (2) บัญญัติให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายเพื่อกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมได้ ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติได้ตรากฎหมายกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและกฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ เช่น การสั่งยุบองค์การใด ๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยว่าดำเนินการขัดต่อรัฐธรรมนูญตามรัฐบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมือง การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภายุโรปตามรัฐบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภายุโรปจากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน การวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับเงื่อนไขการยื่นคำร้องเพื่อขอให้มีการตัดสินลงประชามติและอื่น ๆ ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยกระบวนการลงประชามติ การยื่นคำร้องและการสอบถามประชาชน และการวินิจฉัยชี้ขาดของศาลปกครองแห่งสหพันธ์กรณีศาลปกครองแห่งสหพันธ์เห็นว่าข้อพิพาททางมหาชนระหว่างสหพันธ์และมลรัฐหรือระหว่างมลรัฐด้วยกัน ซึ่งเป็นคดีในศาลปกครองแห่งสหพันธ์นั้น เป็นข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญตามรัฐบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง

2.1.3 วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

โดยกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความของศาลรัฐธรรมนูญได้บัญญัติหลักการสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญไว้หลายประการ เช่น เขตอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยและให้ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายเพิ่มเติมอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญได้ ที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และวิธีพิจารณาความรัฐธรรมนูญต้องตราเป็นกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความของศาลรัฐธรรมนูญ

เมื่อรัฐสภาได้ตรากฎหมายที่เรียกว่ารัฐบัญญัติ ต่อมามีการยกเลิก และใช้ฉบับปี ค.ศ. 1985 ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ วิธีพิจารณาความทั่วไป วิธีพิจารณาความเฉพาะเรื่อง และบทอื่น ๆ อีกทั้งยังมีการมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญ โดยที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญออกระเบียบหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน (Geschäftsordnung) ได้ และศาลรัฐธรรมนูญได้ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญขึ้นใช้บังคับ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม ค.ศ. 1986 เพื่อเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดวิธีการดำเนินงานภายในองค์กรของรัฐและความสัมพันธ์ภายในของศาลรัฐธรรมนูญ ลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงาน และดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลซึ่งเป็นการกำหนดกฎเกณฑ์ใช้ในวงงานของศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น

หลักการสำคัญเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ประเทศเยอรมันได้กำหนดไว้จากหลักการพื้นฐาน ดังนี้

1) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณา²⁷ กระบวนการพิจารณาจะใช้หลักการดำเนินคดีโดยคู่ความในทุกคดี โดยผู้เริ่มคดีมีหน้าที่ต้องยื่นคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งเหตุผลพร้อมบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในกระบวนการพิจารณาของศาล เว้นแต่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด ต่อมา คือ การกำหนดเนื้อหาของคดีตามหลักผู้ร้องจะเป็นผู้กำหนดเนื้อหาของคดี แต่ในบางกรณีมีการกำหนดช้อยกเว้นไว้ยอมให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย นอกเหนือไปจากที่ผู้ยื่นคำร้องได้เสนอไว้ได้ หากเห็นว่าเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทั่วไป เช่น การวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ หรือการวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ผู้ร้องไม่ได้เสนอมามีเนื้อหาขัดกับรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกัน และ

²⁷บรรเจิด สิงคะเนติ *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร วิทยุชน 2544 หน้า 270 - 272

การสิ้นสุดคดี คือ การขอถอนคำร้องเกี่ยวกับการถอนฟ้องประธานาธิบดี และการฟ้องผู้พิพากษาให้ขึ้นอยู่กับคู่ความในคดี ส่วนกรณีอื่นให้คำนึงถึงผลประโยชน์มหาชนในคดีนั้นและต้องได้รับความยินยอมจากศาลรัฐธรรมนูญเสียก่อน

2) หลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน²⁸ เป็นหลักที่ตรงกันข้ามกับหลักกล่าวหา (Beibringungsgrundsatz) ซึ่งเป็นหลักที่ใช้อยู่ทั่วไปในคดีแพ่ง โดยหลักการนี้ศาลย่อมเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดว่าข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานใดควรจะนำเข้าสู่การพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริงแห่งคดี และถือเป็นหน้าที่ที่ศาลจะต้องกระทำตามอำนาจหน้าที่เพื่อให้ความจริงแห่งคดีปรากฏ โดยในการค้นหาความจริงของศาลไม่ถูกจำกัดหรือผูกพันกับคำร้องของผู้มีส่วนร่วมในคดี

3) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย (Offenlickeitsgrundsatz) คือ หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย เป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ การดำเนินกระบวนการพิจารณาจะต้องกระทำในลักษณะที่ให้ผู้มีส่วนร่วมในคดีสามารถให้การหรือแถลงข้อความต่าง ๆ ต่อศาลได้ด้วยวาจา หลักการนี้จึงมีความสัมพันธ์กับหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา หรือการออกนั่งพิจารณา เพราะหากไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาหรือการออกนั่งพิจารณาแล้วประชาชนย่อมไม่อาจเข้าไปฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ และจะต้องประกาศเผยแพร่คำวินิจฉัยนั้นเพื่อให้สาธารณชนรับรู้ นอกจากที่ต้องแจ้งแก่คู่ความและผู้เกี่ยวข้องเพื่อทราบด้วย

4) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้นศาลรัฐธรรมนูญจะกระทำโดยอาศัยพื้นฐานจากหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา เว้นแต่จะมีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นหรือผู้ที่มีส่วนร่วมในคดีทุกคนสละการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา โดยคำร้องใดที่ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาจะทำคำตัดสินในรูปแบบของคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัย หากคำร้องใดที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาจะทำคำตัดสินในรูปแบบของคำสั่ง และดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจายังหมายความว่ารวมถึงการให้คู่ความแต่ละฝ่ายอาจตั้งผู้แทนซึ่งเป็นทนายความหรืออาจารย์ในมหาวิทยาลัยเข้ามาแถลงคดีได้ หากเป็นองค์กรของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐอาจให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีคุณสมบัติเป็นพิพากษาหรือเจ้าหน้าที่ระดับสูงเข้ามาแถลงคดีได้ โดยต้องมอบอำนาจเป็นหนังสือ

²⁸ พรทิภา ไสวสุวรรณวงศ์ วิธีพิจารณาความคดีรัฐธรรมนูญในประเทศไทย หน้า 51.

5) หลักการเปิดเผยต่อผู้มีส่วนร่วมในคดี (Der Grundsatz der Parteiffentlichkeit) เป็นหลักการที่มีจุดมุ่งหมายให้ผู้มีส่วนร่วมในคดีมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อเท็จจริงที่คู่ความ หรือผู้อื่นที่มีส่วนร่วมแสดงต่อศาล โดยผู้มีส่วนร่วมในคดีมีสิทธิขอตรวจเอกสาร หรือเข้ารับฟัง การสืบพยาน หรือสิทธิที่จะตั้งคำถามต่อพยานหรือผู้เชี่ยวชาญ โดยคู่ความและผู้เกี่ยวข้องในการ พิจารณาคดีรัฐธรรมนูญจะได้รับการแจ้งวันนัดพิจารณาและมีสิทธิเข้าร่วมในการสืบพยาน และมีสิทธิถามพยานและพยานผู้เชี่ยวชาญได้

6) หลักการคัดค้านตุลาการ มีได้สองกรณี คือ 1) โดยผลของกฎหมาย เป็นกรณีที่ตุลาการมีส่วนได้เสียกับคดีโดยตรง เช่น กรณีที่ตุลาการเป็นญาติหรือคู่สมรส หรือ มีความสัมพันธ์ในทางเครือญาติกับคู่สมรส หรือมีส่วนเกี่ยวข้องในคดีหรือมีส่วนร่วมในคดี เช่น เคยเป็นตัวแทนของคู่ความ เคยเป็นตุลาการในเรื่องนั้นมาก่อน²⁹ แต่ไม่รวมถึงการที่ผู้พิพากษา มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบัญญัติกฎหมายนั้นมาก่อน หรือให้ความเห็นในทางวิชาการในปัญหา ข้อกฎหมายเรื่องนั้น และ 2) อาจถูกคัดค้านด้วยเหตุที่คู่ความไม่เชื่อในความเป็นกลางของ ผู้พิพากษา เมื่อมีคำคัดค้านตามกรณีดังกล่าวศาลรัฐธรรมนูญจะต้องพิจารณาคำคัดค้านนั้น โดยผู้ถูกคัดค้านไม่สามารถร่วมในการพิจารณาได้

7) การดำเนินคดีที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย โดยหลักการแล้วการดำเนินคดี ในศาลรัฐธรรมนูญไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายหรือค่าธรรมเนียมใด ๆ เว้นแต่เป็นค่าธรรมเนียมการใช้ สิทธิขั้นพื้นฐานโดยไม่ชอบและขอให้ศาลรัฐธรรมนูญจำกัดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้นั้น หรือค่าธรรมเนียม เกี่ยวกับการกระทำของประธานาธิบดีว่าละเมิดรัฐธรรมนูญ หรือไม่ หรือค่าธรรมเนียมโต้แย้งเกี่ยวกับ คำวินิจฉัยของสภาผู้แทนราษฎรสหพันธ์รัฐในเรื่องความสมบูรณ์ของการเลือกตั้ง การได้มา หรือการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิก

8) หลักการให้เหตุผลในคำวินิจฉัย เป็นการกำหนดให้คำพิพากษาของศาล รัฐธรรมนูญจะต้องประกาศให้สาธารณชนทราบถึงเหตุผลอันเป็นสาระสำคัญของคำวินิจฉัยนั้น และกำหนดให้มีการอ่านคำพิพากษาภายหลังจากการพิจารณาโดยวาจาเสร็จสิ้นแล้ว หากตุลาการคนใดคนหนึ่งมีความเห็นแย้งก็ให้แนบความเห็นแย้งของตนด้วย และให้ประกาศ ในราชกิจจานุเบกษาเฉพาะคำวินิจฉัยเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย โดยให้คำวินิจฉัยของศาลมีผลบังคับเป็นการทั่วไปเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว

²⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 54.

3. แนวความคิดว่าด้วยการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย

นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 เป็นต้นมาได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศหลายฉบับเริ่มตั้งแต่พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช 2475 อันเป็นฉบับแรก จนกระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน นับแล้วรวมฉบับปัจจุบันประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญ รวม 18 ฉบับ ต่างจากรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาที่นับตั้งแต่ประกาศใช้ใน พ.ศ. 2332 ถึงปัจจุบันเป็นเวลากว่า 219 ปี ยังไม่มีการยกเลิก มีแต่เพียงการแก้ไขเพิ่มเติมจำนวน 27 ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป³⁰

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของไทย ไม่มีบทบัญญัติใดที่ระบุอย่างชัดเจนว่า ในกรณีที่บทบัญญัติของกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้ว จะให้องค์กรใดทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดว่ากฎหมายนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เพียงแต่บัญญัติไว้ในมาตรา 62 ว่า “ท่านว่าสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้” เท่านั้น

จนถึงสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัยจอมพลแปลก พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้ประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตร และเมื่อสงครามสิ้นสุดลงฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ ส่งผลให้รัฐไทยต้องเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีให้อยู่ภายใต้การนำของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และหลังจากนั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ฯ ได้ตราพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ. 2488 มาตรา 3 ซึ่งบัญญัติว่า “การกระทำใด ๆ อันบุคคลได้กระทำไม่ว่าในฐานะเป็นตัวการหรือผู้สมรู้ต้องตามที่บัญญัติไว้ต่อไปนี้ให้ถือว่าเป็นอาชญากรของสงครามและผู้กระทำให้เป็นอาชญากรสงคราม ทั้งนี้ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะได้กระทำก่อนหรือหลังวันใช้พระราชบัญญัตินี้” ต่อมาเมื่อมีการจับกุมบุคคลดำเนินการฟ้องคดี โดยศาลฎีกาได้ตัดสินตามคำพิพากษาที่ 1/2489 ว่าพระราชบัญญัติอาชญากรสงคราม พ.ศ. 2488 เฉพาะที่ลงโทษ

³⁰มานิตย์ จุมปลา ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) กรุงเทพฯ ฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2551 หน้า 4 - 5

การกระทำก่อนวันใช้กฎหมายนี้เป็นการใช้กฎหมายย้อนหลังจึงขัดกับรัฐธรรมนูญและเป็นโมฆะ ศาลฎีกาได้ยืนยันถึงอำนาจของตนในการพิพากษาว่ากฎหมายของรัฐสภาขัดต่อรัฐธรรมนูญได้โดยให้เหตุผลว่า (1) ศาลเป็นผู้ใช้กฎหมาย ฉะนั้น การดูว่าอะไรเป็นกฎหมายหรือเป็นกฎหมายที่ใช้ได้หรือไม่ย่อมเป็นอำนาจของศาล (2) การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแบ่งอำนาจออกเป็น 3 ประเภท คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ แต่ละอำนาจย่อมมีอำนาจควบคุมและยับยั้งซึ่งกันและกัน ถือเป็นหลักประกันความมั่นคงเมื่อสภาผู้แทนราษฎรออกกฎหมายมาไม่ถูกต้องหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ ศาลก็มีอำนาจแสดงความไม่ถูกต้องนั้นได้ และ (3) จำเป็นต้องมีผู้มีอำนาจชี้ขาดว่ากฎหมายใดขัดกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ ไม่เช่นนั้นข้อความที่ว่ารัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดก็จะไม่มีผลในทางกฎหมาย สภาผู้แทนราษฎรออกมาเองจะกลับไปให้สภาผู้แทนราษฎรชี้ขาดว่าเป็นกฎหมายหรือไม่ได้อย่างไร และฝ่ายบริหารก็ไม่มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องของกฎหมาย ดังนั้น ศาลจึงถือเป็นหน่วยที่ตั้งขึ้นเพื่อดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมเป็นการบำบัดทุกข์ร้อนแก่ประชาชน บุคคลทั้งหลายย่อมหวังในความยุติธรรมจากศาลเป็นที่ตั้งเมื่อมีกฎหมายออกมาเพื่อตัดสิทธิเสรีภาพและขัดต่อรัฐธรรมนูญเช่นนี้ ศาลก็ต้องใช้อำนาจตุลาการเพื่อดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

จากผลแห่งคำพิพากษานี้ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมัยนั้นเห็นว่า ศาลได้ล่วงล้ำเข้ามาในหน้าที่ของสภาในการตีความรัฐธรรมนูญ มาตรา 62 เพื่อยุติข้อขัดแย้งดังกล่าว ผู้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 จึงได้กำหนดให้มีองค์กรพิเศษมีหน้าที่วินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยเรียกว่า “คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ”³¹

3.1 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจัดตั้งขึ้นเพื่อยุติข้อขัดแย้งระหว่างศาลและสภาผู้แทนราษฎรในการตีความรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 โดยสภาผู้แทนราษฎรได้ตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง จำนวน 7 คน ประกอบด้วยอดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม อดีตรองอธิบดีศาลฎีกา และผู้เชี่ยวชาญนิติศาสตร์ และคณะกรรมการชุดนี้เห็นว่า อำนาจในการวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความ

³¹ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ กรุงเทพฯ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ 2550

ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ เป็นอำนาจเด็ดขาดของสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น เมื่อมีการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 ผู้ร่างรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวจึงกำหนดให้อำนาจในการวินิจฉัยนั้น เป็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับต่อมา ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2495 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ก็กำหนดให้มีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเช่นกัน และทุกฉบับก็กำหนดให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นผู้ทำหน้าที่วินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

ต่อมามีแนวคิดวาประเทศไทยควรที่จะได้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับองค์กรคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมาสู่รูปแบบของศาลรัฐธรรมนูญเพื่อจัดปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนอกจากนั้นยังเป็นการพัฒนาระบบในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญให้มีความก้าวหน้าอีกด้วย ทั้งนี้ เพราะเปลี่ยนมาเป็นศาลรัฐธรรมนูญ จะทำให้มีความเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมา และจากการศึกษาลักษณะรูปแบบที่เหมาะสมของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญควรเป็นองค์กรทางเทคนิคในการใช้การตีความกฎหมาย มีลักษณะค่อนข้างอิสระและมีหลักประกันการทำงานที่มีเสรีภาพพอสมควรซึ่งไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้ใด จากเดิมซึ่งคือคณะตุลาการรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์กรที่มีลักษณะรวมศูนย์อำนาจอย่างมากมาย กล่าวคือ สามารถทำให้กฎหมายที่บัญญัติจากตัวแทนของประชาชนสิ้นผลบังคับ หรือมีผลบังคับใช้ได้ สามารถที่จะวินิจฉัยสมาชิกภาพของสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ดังนั้น การจัดตั้งในรูปแบบศาลรัฐธรรมนูญจะต้องมีระบบการดูแลและการคานกันเป็นองค์ประกอบ เพราะมีฉะนั้นแล้วถ้าไม่มีการดูแลหรือคานกันไว้อย่างดี ศาลรัฐธรรมนูญก็จะกลายเป็นองค์กรอิสระ ทำอะไรก็ได้ตามอำเภอใจ และมีลักษณะเป็นองค์กรที่จะมีอำนาจอยู่เหนือองค์กรอื่น ซึ่งคงไม่ใช่ศาลรัฐธรรมนูญในอุดมคติที่ปรารถนาที่จะสถาปนาขึ้นในประเทศไทย³²

³²พัฒนา เรือนใจดี ศาลรัฐธรรมนูญ : ศึกษาปัญหาทางทฤษฎีและกฎหมาย รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการจัดตั้งและรูปแบบที่เหมาะสม สำหรับประเทศไทย วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2537 หน้า 310 - 314

จนกระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 รูปแบบคณะกรรมการรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะให้องค์กรทางการเมืองเป็นผู้ควบคุมเช่นเดียวกับประเทศฝรั่งเศส ได้เปลี่ยนไปเป็นรูปแบบที่ให้ศาลที่มีอำนาจเฉพาะเป็นผู้ควบคุมในรูปของศาลรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับประเทศเยอรมัน

3.2 ศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรกเพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบและการถ่วงดุลและกานอำนาจกันระหว่างฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ³³ เช่น การส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีหลักการอย่างเดียวกัน หรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้ การเสนอความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ การเสนอความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีการกระทำฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ การส่งคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาลิ้นสุดลง และการให้ระบอบบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เป็นต้น

การตรวจสอบดังกล่าวเป็นไปตามหลักการถ่วงดุลอำนาจและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญและความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 6 บัญญัติว่า “รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”

บทบัญญัตินี้ดังกล่าวจึงเป็นการรับรองให้รัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดที่กฎหมายอื่นจะขัดหรือแย้งไม่ได้ ซึ่งความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญนี้ไม่อาจจะเกิดผลเป็นจริงในทางปฏิบัติ

³³ อัครเมศวร์ ทองนวล สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวด องค์การทางการเมือง เรื่อง 11. ความสัมพันธ์ระหว่างคณะรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี กรุงเทพฯ ฯ องค์การศึกษารัฐสภา 2544 หน้า 2 - 3

3.2.1 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่หลายประการ ได้แก่

- 1) มีอำนาจหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายทั้งก่อนที่กฎหมายจะใช้บังคับ³⁴ และภายหลังที่กฎหมายใช้บังคับ³⁵
- 2) มีอำนาจหน้าที่ควบคุมเงื่อนไขการตราพระราชกำหนดของฝ่ายบริหาร³⁶
- 3) มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี กรรมการการเลือกตั้ง³⁷
- 4) มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องพ้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมือง³⁸
- 5) มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ³⁹
- 6) มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยกรณีอื่นตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญกำหนด⁴⁰
- 7) มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541⁴¹

³⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 177 และมาตรา 262

³⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 198 และมาตรา 264

³⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 219

³⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 96 มาตรา 142 มาตรา 216

³⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 295

³⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 266

⁴⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 47 วรรคสาม มาตรา 63 มาตรา 118 (8) มาตรา 181 มาตรา 263

⁴¹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2541 มาตรา 17 มาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 33 มาตรา 65 มาตรา 66 มาตรา 67

3.2.2 วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 269 ได้ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการกำหนดวิธีพิจารณาของตนเอง คือ ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 ซึ่งมีการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณา ดังนี้

1) การยื่นและถอนคำร้อง ได้กำหนดหลักเกณฑ์การยื่นและถอนคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เช่น คำร้องต้องทำเป็นหนังสือ ระบุชื่อที่อยู่ของผู้ร้อง มาตราของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับเหตุที่ร้อง เรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิ คำขอที่ประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไร พร้อมเหตุผล และลงลายมือชื่อผู้ร้อง

เมื่อมีคำร้องยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจะได้นำเรื่องดังกล่าวไว้ ต่อจากนั้นจะได้จัดทำบันทึกสรุปสำนวน ซึ่งจะสรุปคำร้องทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย รวมทั้งประเด็นที่ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยและความเห็นของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญว่าควรรับไว้ดำเนินการหรือไม่ เพื่อสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจะได้จัดทำความเห็นเบื้องต้นเสนอประธานศาลรัฐธรรมนูญเพื่อนำเสนอที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่าสมควรรับไว้ดำเนินการหรือไม่ และกรณีที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติรับคำร้องไว้พิจารณาต่อไปก็ให้ดำเนินการลงสารบบคดีและออกหมายเลขคดีไว้เป็นหลักฐาน แต่หากไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการ เช่น คำร้องไม่มีสาระ ไม่ลงชื่อผู้ร้อง หรือไม่เข้าหลักเกณฑ์ตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญและข้อกำหนดนี้กำหนดไว้ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญก็จะทำหนังสือตอบผู้ร้อง โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับมอบหมายจะตรวจแก้ไข และสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจะดำเนินการส่งหนังสือดังกล่าวเพื่อแจ้งให้ผู้ร้องทราบต่อไป

2) การคัดค้านตุลาการ⁴² ระบุเหตุที่จะคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น การมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ขอให้วินิจฉัย เป็นผู้แทนของทนายความของผู้ร้องฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาก่อน เป็นผู้พิพากษา กรรมการร่างกฎหมาย กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ หรืออนุญาโตตุลาการ ซึ่งพิจารณาคำร้องเรื่องเดียวกันนั้นมาก่อน

⁴² ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 ข้อ 7 ข้อ 8 และข้อ 9

3) การพิจารณา กำหนดกระบวนการพิจารณาของศาล เช่น เมื่อได้รับคำร้องให้ศาลตรวจและมีคำสั่งว่า สมควรจะรับคำร้องไว้ดำเนินการหรือไม่ ภายใน 7 วันนับแต่ได้รับคำร้อง และเมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องแล้วจะต้องส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกร้องเพื่อให้ทำคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหายื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญภายใน 15 วัน⁴³ การพิจารณาของศาลให้กระทำโดยเปิดเผย⁴⁴ เมื่อมีการออกนั่งพิจารณาสืบพยาน การให้คู่กรณีแสดงความคิดเห็น⁴⁵ หรือการฟังคำแถลงของคู่กรณี ทั้งนี้ ในการออกนั่งพิจารณาของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมจากคู่กรณีหรือรับฟังคำแถลงการณ์จากคู่กรณี การออกนั่งพิจารณาไม่จำเป็นต้องกระทำทุกคดี หากคดีใดที่ตุลาการเห็นว่า มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้แล้ว หรือเป็นกรณีปัญหาข้อกฎหมายที่สามารถวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องรับฟังข้อเท็จจริงเพิ่มเติมก็ไม่จำเป็นต้องออกนั่งพิจารณาก็ได้ แต่ต้องเปิดโอกาสให้คู่กรณีแสดงความคิดเห็นของตนก่อนการวินิจฉัยคดีได้ และบุคคลภายนอกจะเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลก็ได้ แต่จะต้องปฏิบัติตามระเบียบของศาลเพื่อรักษาระเบียบและความเรียบร้อย

4) คำวินิจฉัยหรือคำสั่ง กำหนดให้การทำคำวินิจฉัยหรือคำสั่งต้องประกอบด้วย ความเป็นมาหรือคำกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการพิจารณา เหตุผลในการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย⁴⁶ บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง โดยตุลาการที่เป็นองค์คณะจะต้องจัดทำคำวินิจฉัยส่วนตัวของตน แถลงด้วยวาจาและลงมติ และคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนให้นำลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ต่อมาได้มีการยกเลิกข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 และประกาศใช้ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2546 แทน ซึ่งมีการดำเนินกระบวนการพิจารณา ดังนี้

⁴³ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 ข้อ 12 และข้อ 17

⁴⁴ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 ข้อ 15

⁴⁵ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 ข้อ 17 ข้อ 18 ข้อ 19 ข้อ 20 ข้อ 21

⁴⁶ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2541 ข้อ 28

1) การรับคำร้อง เมื่อมีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญแล้ว สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจะต้องลงบัญชีรับเรื่องดังกล่าวไว้เป็นหลักฐาน และจะนำคำร้องบรรจุเข้าวาระการประชุมของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาว่าจะรับคำร้องไว้ดำเนินการหรือไม่

2) การคัดค้านตุลาการ⁴⁷ ระบุเหตุที่จะคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เช่น การมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ขอให้วินิจฉัย เป็นผู้พิพากษา ตุลาการในศาลอื่น กรรมการกฤษฎีกา อนุญาโตตุลาการ กรรมการการเลือกตั้ง กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ซึ่งพิจารณาคำร้องในเรื่องเดียวกันนั้นมาก่อน

3) การพิจารณาคำร้อง เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้ตรวจสอบจำนวนคำร้องแล้ว จะมีคำสั่งว่าจะรับคำร้องไว้ดำเนินการหรือไม่ ภายใน 10 วันนับแต่วันที่ศาลได้รับคำร้อง เมื่อศาลมีมติให้รับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจะต้องนำลงสารบบคดีและออกหมายเลขคดีไว้เป็นหลักฐาน แต่หากศาลมีคำสั่งไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการเนื่องจากเห็นว่าผู้ยื่นคำร้องไม่ได้ดำเนินการให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เช่น คำร้องไม่มีสาระสำคัญเพียงพอ ไม่ลงชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง สำนักงานจะมีหนังสือแจ้งผู้ร้องทราบต่อไป

4) การแจ้งผู้ร้องและส่งสำเนาคำร้องให้แก่ผู้ถูกร้อง เมื่อคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติให้รับคำร้องไว้พิจารณาในคดีใดแล้วก็จะมีการแจ้งให้ผู้ร้องทราบพร้อมกับส่งสำเนาคำร้องให้แก่ผู้ถูกร้องเพื่อให้ผู้ถูกร้องทราบและยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับสำเนาคำร้อง⁴⁸

5) การพิจารณาคดี หมายถึง การออกนั่งพิจารณาหรือการประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาวินิจฉัย ซึ่งศาลรัฐธรรมนูญจะดำเนินการประชุมตามวาระการประชุม โดยองค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและในการทำคำวินิจฉัยต้องประกอบด้วยตุลาการไม่น้อยกว่า 9 คน และมติให้ถือเอาตามเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ โดยการพิจารณาของศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผย⁴⁹

⁴⁷ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2546 ข้อ 8 ข้อ 9 และข้อ 11

⁴⁸ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2546 ข้อ 19

⁴⁹ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2546 ข้อ 17

ในการออกนั่งพิจารณา มีวัตถุประสงค์เพื่อรับฟังข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานอื่น ๆ เพิ่มเติมจากคู่กรณี หรือรับฟังคำแถลงการณ์จากคู่กรณี แต่ก็ไม่จำเป็นต้องออกนั่งพิจารณาในทุกคดีหากคดีใดที่คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าข้อเท็จจริงมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะวินิจฉัยได้แล้ว หรือกรณีเป็นปัญหาข้อกฎหมายที่อาจวินิจฉัยได้โดยไม่ต้องรับฟังพยานหลักฐานเพิ่มเติมก็สามารถที่จะประชุมปรึกษาโดยไม่ต้องมีการออกนั่งพิจารณาก็ได้ และต้องเปิดโอกาสให้คู่กรณีแสดงความเห็นของตนก่อนการวินิจฉัยคดีเสมอ⁵⁰ การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้นำวิธีพิจารณาในระบบไต่สวนมาใช้ โดยคู่ความสามารถเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และศาลก็มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรืองดสืบพยาน ตลอดจนซักถามและแสวงหาพยานหลักฐานได้ เนื่องจากคดีรัฐธรรมนูญนั้นมีผลกระทบต่อประโยชน์สาธารณะหรือประโยชน์มหาชนโดยตรง

เมื่อการพิจารณาคดีเสร็จสิ้น ประธานศาลรัฐธรรมนูญจะกำหนดวันในการประชุมเพื่อแถลงด้วยวาจาและลงมติวินิจฉัยคดี โดยกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะทุกคนจะต้องทำคำวินิจฉัยในส่วนของตนเพื่อเป็นการแสดงเหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยคดี⁵¹ พร้อมแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ และเมื่อได้แถลงด้วยวาจาจนครบทุกคนแล้ว ที่ประชุมคณะตุลาการจะทำการลงมติในประเด็นแห่งคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องวินิจฉัยว่าผลการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดเป็นประการใด ต่อจากนั้นศาลรัฐธรรมนูญจะดำเนินการยกร่างคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการที่ได้รับมอบหมายได้ตรวจแก้ไข เมื่อที่ประชุมคณะตุลาการเห็นชอบกับคำวินิจฉัยที่ตรวจแก้ไขแล้วให้แจ้งคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญไปยังคู่กรณีและแจ้งให้องค์กรของรัฐและผู้เกี่ยวข้องทราบคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการ ทั้งนี้ ให้นำไปประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วย

⁵⁰ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2546 ข้อ 14 ข้อ 15 ข้อ 19 ข้อ 20 ข้อ 23 และข้อ 24

⁵¹ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2546 ข้อ 31

3.3 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว)

พุทธศักราช 2549

ต่อมาเกิดรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 ศาลรัฐธรรมนูญได้เปลี่ยนเป็น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2549 และมาตรา 35 วรรคสาม ได้ให้อำนาจคณะตุลาการรัฐธรรมนูญกำหนดองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัยไว้ เรียกว่า ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 เพื่อกำหนดขั้นตอนการพิจารณาคดี ดังนี้

1) การรับคำร้อง เมื่อมีการยื่นคำร้องต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแล้ว ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญประจำคดีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคน เป็นเจ้าของสำนวน⁵²

2) การพิจารณาคำร้อง เมื่อตุลาการรัฐธรรมนูญประจำคดีได้ตรวจคำร้องแล้ว กรณีมีความเห็นว่า รับคำร้องจะต้องทำเป็นคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยภายในสิบวันนับแต่วันได้รับคำร้อง⁵³ หรืออาจขยายเวลาได้ตามที่เห็นสมควร⁵⁴ หรือกรณีมีความเห็นว่า ควรสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญประจำคดีเสนอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาภายในเจ็ดวันนับแต่วันมีความเห็น และหากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นพ้องด้วยก็ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจัดทำเป็นคำสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย⁵⁵ แต่ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นของตุลาการประจำคดีก็ให้ดำเนินการตามความเห็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ⁵⁶

⁵²ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 17 วรรคหนึ่ง

⁵³ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 18 วรรคหนึ่ง

⁵⁴ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 19

⁵⁵ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 18 วรรคสอง

⁵⁶ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 18 วรรคสาม

3) การแจ้งผู้ร้องและส่งสำเนาคำร้องให้แก่ผู้ถูกร้อง เมื่อตุลาการรัฐธรรมนูญ ประจาศติได้มีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยในคดีใดแล้ว ให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกร้อง หรือมีคำสั่งแจ้งผู้ถูกร้องไปรับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาตามที่กำหนด และเมื่อผู้ถูกร้องได้รับ สำเนาคำร้องและยื่นคำชี้แจงแล้วหรือผู้ถูกร้องไม่ยื่นคำชี้แจงภายในสิบห้าวันนับแต่วันรับสำเนา คำร้อง หรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในกำหนดเวลาตามที่ตุลาการรัฐธรรมนูญประจาศติกำหนด ก็ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญประจาศติดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป⁵⁷

4) การพิจารณาคดี หมายถึง การไต่สวน หรือการประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณา และวินิจฉัย⁵⁸

ก. การไต่สวน หมายถึง การตรวจพยานหลักฐาน การนั่งพิจารณา หรือ การสืบพยาน เมื่อมีการอ้างพยานของคู่กรณี ให้คู่กรณียื่นบัญชีระบุพยานพร้อมคำแถลงแสดง เหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานดังกล่าว คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ อำนาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนทำการไต่สวนก็ได้ และให้แจ้งคู่กรณีทราบ ล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน และคู่กรณีมีสิทธิของตรวจ พยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐาน ณ ที่ทำการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในเวลาทำการได้ ตามที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญกำหนด⁵⁹

การไต่สวนของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องกระทำโดยเปิดเผย และ ต้องปิดประกาศวันเวลาไต่สวนทุกครั้งไว้ ณ ที่ทำการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ สำหรับประกาศ กำหนดวันนั่งพิจารณาคดีครั้งแรกให้ส่งสำเนาประกาศไปยังคู่กรณีไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันนัด เปิดเผย และเพื่อรักษาความเรียบร้อยในบริเวณที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญหรือเพื่อคุ้มครอง สาธารณประโยชน์ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจกำหนดบุคคลที่มีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้⁶⁰

⁵⁷ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 20

⁵⁸ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 3

⁵⁹ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 25

⁶⁰ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 24

พยานที่มาเบิกความต้องเบิกความด้วยวาจาและห้ามไม่ให้พยานอ่านข้อความที่เขียนมา เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญหรือเป็นพยานผู้เชี่ยวชาญ⁶¹ ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นสมควรหรือในกรณีที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอนุญาต คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจกำหนดให้พยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญคนใดเสนอบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงหรือความเห็นต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแทนการมาเบิกความได้⁶² และให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญส่งสำเนาทะเบียนถ้อยคำดังกล่าวให้คู่กรณีทราบและหากคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตั้งใจคัดค้านก็ให้ทำคำคัดค้านเป็นหนังสือหรือร้องขอนำพยานผู้ให้ถ้อยคำมาเบิกความก็ได้⁶³

การไต่สวนพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญสอบถามพยานเอง ก่อนทำการไต่สวนให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งให้พยานทราบถึงประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวนแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นโดยวิธีการแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ⁶⁴ และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจอนุญาตให้คู่กรณีซักถามพยานเพิ่มเติมตามประเด็นและข้อเท็จจริงที่กำหนดไว้โดยให้ฝ่ายที่อ้างพยานเป็นผู้ซักถามก่อน⁶⁵ หากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่าคดีไม่มีข้อเท็จจริงเพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้จะให้งดการไต่สวนก็ได้

⁶¹ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 28 วรรคหนึ่ง

⁶²ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 29 วรรคหนึ่ง

⁶³ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 29 วรรคสอง

⁶⁴ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 27 วรรคสอง

⁶⁵ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 27 วรรคสาม

การแถลงการณ์บุคคลของคู่กรณีจะกระทำเป็นหนังสือหรือแถลงด้วยวาจาก็ได้⁶⁶ และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะซักถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้แถลงในระหว่างการแถลงหรือภายหลังการแถลงก็ได้⁶⁷

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำก็ได้⁶⁸ และมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย⁶⁹ และอาจสั่งให้มีการนำสืบพยานหลักฐาน ตรวจสอบบันทึกเอกสาร วัตถุ หรือสถานที่ไม่ว่าจะกระทำในเวลาใด ภายในหรือภายนอกที่ทำการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ได้⁷⁰ มีอำนาจในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่ได้มาหรือมีอยู่ หรือที่คู่กรณีนำมาสืบนั้นเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้ฟังเป็นยุติได้หรือไม่⁷¹ และอาจสั่งงดการสืบพยานหลักฐานใด ๆ ที่เห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัยหรือไม่มี ความจำเป็นแก่การพิจารณาวินิจฉัยหรือจะทำให้คดีล่าช้าโดยไม่สมควร⁷²

ข. การประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย ในการประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย คู่กรณี พยาน ผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้ชี้แจงจะให้ข้อเท็จจริงหรือความเห็นเป็นหนังสือก็ได้⁷³ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและให้กระบวนการพิจารณาเป็นไปด้วย

⁶⁶ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 31 วรรคหนึ่ง

⁶⁷ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 31 วรรคสาม

⁶⁸ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 33 วรรคหนึ่ง

⁶⁹ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 33 วรรคสอง

⁷⁰ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 35

⁷¹ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 36

⁷²ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 34 ”

⁷³ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 32

ความรวดเร็ว เทียบธรรมเนียม ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลมเท่าที่ไม่ขัดต่อข้อกำหนดนี้ได้⁷⁴

5) การทำคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง องค์คณะของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในการพิจารณาพิพากษา ต้องประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่าห้าคน คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือเสียงข้างมาก และตุลาการรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้ร่วมในการพิจารณาคดีย่อมไม่มีอำนาจในการทำคำวินิจฉัย⁷⁵

การพิจารณาพิพากษาของตุลาการรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัยทุกประเด็นที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญกำหนดจะคัดออกเสียงในประเด็นใดประเด็นหนึ่งไม่ได้⁷⁶ และคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องประกอบด้วยความเป็นมาหรือคำกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการพิจารณาเหตุผลในการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง⁷⁷

ตุลาการรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะทุกคนต้องทำความเข้าใจในการวินิจฉัยคดี ส่วนตนเป็นหนังสือพร้อมแถลงด้วยวาจาก่อนการลงมติ เมื่อการลงมติเสร็จสิ้นให้ตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นองค์คณะจัดทำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยจะมีผลบังคับใช้ก็ต่อเมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอ่านให้คู่กรณีฟัง ถ้าคู่กรณีฝ่ายใดทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มาให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญบันทึกไว้และให้ถือว่าคำวินิจฉัยนั้นได้อ่านโดยชอบแล้ว ทั้งนี้ ให้นำคำวินิจฉัยและความเห็นในการวินิจฉัยคดีส่วนตัวของตุลาการรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะประกาศในราชกิจจานุเบกษาด้วย⁷⁸

⁷⁴ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 41

⁷⁵ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 16

⁷⁶ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 40

⁷⁷ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 42 วรรคสอง

⁷⁸ข้อกำหนดคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าด้วยองค์คณะในการพิจารณาพิพากษา วิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2549 ข้อ 43

ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ได้กลับมาเป็นศาลรัฐธรรมนูญอีกครั้ง

3.4 ศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

การจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังคงเป็นตามหลักการแบ่งการใช้อำนาจอธิปไตยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คือ เป็นกลไกหนึ่งในการถ่วงดุลอำนาจ หรือการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น ตรวจสอบว่ารัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ใช้อำนาจหน้าที่ไปตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ หรือไม่ ฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่ จากการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีทั้งคำชื่นชมและคำวิพากษ์วิจารณ์ จวบจนมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ฉบับใหม่ ก็มีการกำหนดให้มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นอีก โดยมีเจตนารมณ์เช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กล่าวคือ

- (1) เพื่อป้องกันมิให้มีการตรากฎหมายที่อาจไปละเมิดหรือกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ ทั้งนี้ เพื่อปกป้องคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนโดยรวม
- (2) เพื่อรักษาคุณภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของแต่ละองค์กรตามรัฐธรรมนูญ มิให้ใช้อำนาจหน้าที่ไปเหลื่อมล้ำหรือขัดแย้งกัน และ
- (3) เพื่อพิทักษ์ปกป้องคุ้มครองรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศไว้ คือ หากบทบัญญัติกฎหมายหรือร่างกฎหมายใดมีข้อความขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญก็จะต้องมีการควบคุมโดยวินิจฉัยให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นไม่มีผลใช้บังคับ

ในส่วนของอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญจะมีทั้งอำนาจหน้าที่ที่เพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และอำนาจหน้าที่ที่ถูกตัดออกไปบางประการ ซึ่งรายละเอียดจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

3.4.1 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 17 ว่า ศาลมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคดี ดังต่อไปนี้

1) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า มติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้นจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข⁷⁹

2) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า บุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการโดยใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ⁸⁰

3) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้⁸¹

4) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยคำร้องอุทธรณ์ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่คัดค้านว่า มติของพรรคการเมืองที่ให้ตนพ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นมีลักษณะเป็นการขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข⁸²

5) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว⁸³

⁷⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 65 วรรคสาม

⁸⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68

⁸¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 91

⁸²รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 106 (7)

⁸³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 141

6) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือร่างพระราชบัญญัติใดที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาเห็นว่า คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เสนอร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือร่างพระราชบัญญัติที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ หรือร่างพระราชบัญญัติที่ต้องยับยั้งไว้⁸⁴

7) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยตามมาตรา 150 ของรัฐธรรมนูญ หรือร่างพระราชบัญญัติใดที่รัฐสภาลงมติยืนยันตามมาตรา 151 ของรัฐธรรมนูญ ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัตินั้น ขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อม ถวายอีกครั้งหนึ่ง มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ⁸⁵

8) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภาที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา แล้วแต่กรณี ให้ความเห็นชอบแล้ว แต่ยังมีได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ⁸⁶

9) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือคณะกรรมการ มีการเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย⁸⁷

10) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว⁸⁸

⁸⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 140 และมาตรา 149

⁸⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 154

⁸⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 155

⁸⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 168 วรรคเจ็ด

⁸⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 182

11) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า การตราพระราชกำหนดไม่เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 184 วรรคหนึ่ง หรือวรรคสอง⁸⁹

12) คดีที่ขอให้วินิจฉัยชี้ขาดว่า หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือเขตพื้นที่นอกอาณาเขตซึ่งประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตยหรือมีเขตอำนาจตามหนังสือสัญญา หรือตามกฎหมายระหว่างประเทศ หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อให้การเป็นไปตามหนังสือสัญญา หรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจหรือสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง หรือมีผลผูกพันด้านการค้า การลงทุน หรืองบประมาณของประเทศอย่างมีนัยสำคัญ ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา⁹⁰

13) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหาร จะใช้บังคับแก่คดีใดชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ⁹¹

14) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดชัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ตามคำร้องของบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้⁹²

15) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า กรณีมีความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐสภา คณะรัฐมนตรี หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีใช่ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหาร ตั้งแต่สององค์กรขึ้นไป⁹³

16) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า กรรมการการเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม หรือกระทำการอันต้องห้าม⁹⁴

17) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยสั่งยุบพรรคการเมืองที่ถือว่ากระทำการเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในมาตรา 68 ของรัฐธรรมนูญ และเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งของหัวหน้าพรรคการเมือง และกรรมการบริหารพรรคการเมือง⁹⁵

⁸⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 185

⁹⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 190

⁹¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 211

⁹²รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 212

⁹³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 214

⁹⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 233

⁹⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 237

18) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามคำร้องของผู้ตรวจการแผ่นดิน⁹⁶

19) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามคำร้องของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ⁹⁷

20) คดีที่ขอให้พิจารณาวินิจฉัยกรณีที่มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นที่บัญญัติให้เป็นอำนาจพิจารณาวินิจฉัยของศาล

เห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่สำคัญหลายประการ เช่น การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายและข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติก่อนที่จะประกาศใช้บังคับ การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับแล้ว การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด การวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสมาชิกวุฒิสภาหรือกรรมการ กระทำการใดเพื่อให้ตนมีส่วนโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย หรือไม่ และอำนาจหน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภานายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีนั้น จะได้นำเสนอในส่วนของบทต่อไป

3.4.2 วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 216 วรรคหก บัญญัติว่า วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ และบทเฉพาะกาลตามมาตรา 300 วรรคห้า บัญญัติว่า ในระหว่างที่ยังมิได้มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาและการทำ

⁹⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 245 (1)

⁹⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 257 วรรคหนึ่ง (2)

คำวินิจฉัยได้ แต่ทั้งนี้ ต้องตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งปีนับแต่วันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้

ในปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญได้ออกข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ใช้บังคับแล้ว และมีกระบวนการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ดังนี้ วิธีพิจารณาตามที่กำหนดในข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ให้ใช้ระบบไต่สวน วิธีพิจารณาใดซึ่งข้อกำหนดนี้มีได้กำหนดไว้ โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้และไม่ขัดต่อข้อกำหนดนี้⁹⁸

1) การรับคำร้อง คำร้องที่จะยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญต้องทำเป็นหนังสือ ใช้ถ้อยคำที่สุภาพ และอย่างน้อยต้องมีรายการเกี่ยวกับชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง ระบุมาตราของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเหตุในคำร้อง ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิ พร้อมทั้งข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้องคำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างไรพร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้ง และลงลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่นต้องแนบใบมอบฉันทะให้ทำการดังกล่าวด้วย

เมื่อมีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ประธานศาลรัฐธรรมนูญจะแต่งตั้งตุลาการประจำคดีจำนวนไม่น้อยกว่าสามคนเป็นเจ้าของสำนวน เว้นแต่กรณีการยื่นคำร้องขอให้พิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว⁹⁹ หรือกรณีการยื่นคำร้องขอให้พิจารณาวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือของคณะกรรมการ มีการเสนอการแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย¹⁰⁰ หรือกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจไม่

⁹⁸ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 6

⁹⁹ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 17

¹⁰⁰ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 17 (9)

แต่งตั้งตุลาการประจำคดีก็ได้¹⁰¹ ในกรณีดังกล่าวศาลรัฐธรรมนูญต้องตรวจและมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยภายในสามวันนับแต่วันที่รับคำร้อง

2) การพิจารณาคำร้อง เมื่อตุลาการประจำคดีได้ตรวจคำร้องแล้วมีความเห็นได้ 2 กรณี คือ กรณีมีความเห็นว่ารับคำร้อง จะต้องทำเป็นคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่รับแต่งตั้ง และกรณีที่มีความเห็นว่าควรสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย ให้ตุลาการประจำคดีเสนอศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่มีความเห็น และหากศาลเห็นพ้องด้วยก็ให้จัดทำเป็นคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญ แต่ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่เห็นพ้องด้วยกับความเห็นของตุลาการประจำคดีก็ให้ดำเนินการตามความเห็นของศาลรัฐธรรมนูญ¹⁰²

3) การแจ้งผู้ร้องและส่งสำเนาคำร้องให้แก่ผู้ถูกร้อง เมื่อศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการประจำคดีแล้วแต่กรณี มีคำสั่งรับคำร้องที่มีผู้ถูกร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยแล้ว ให้ส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกร้อง หรือมีคำสั่งแจ้งผู้ถูกร้องมารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด เมื่อผู้ถูกร้องได้รับสำเนาคำร้องแล้วให้ยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาภายในสิบห้าวันนับแต่วันรับสำเนาคำร้องหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด และในกรณีที่ผู้ถูกร้องไม่ยื่นคำชี้แจงแก้ข้อกล่าวหาภายในสิบห้าวันนับแต่วันรับสำเนาคำร้องหรือภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด หรือไม่มารับสำเนาคำร้องภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป¹⁰³

4) การพิจารณาคดี หมายถึง การไต่สวน หรือการประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย¹⁰⁴

ก. การไต่สวน ประกอบด้วย การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย คือ การไต่สวนของศาลรัฐธรรมนูญต้องกระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่เมื่อศาลรัฐธรรมนูญเห็นเป็นการสมควรเพื่อรักษาความเรียบร้อยในบริเวณที่ทำการศาล หรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจกำหนดบุคคลที่มีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้ และให้ปิดประกาศวันเวลา

¹⁰¹ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 25

¹⁰²ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 27

¹⁰³ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 29

¹⁰⁴ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 4

ไต่สวนไว้ ณ ที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญ สำหรับประกาศกำหนดวันนัดไต่สวนครั้งแรกให้ส่งสำเนาประกาศแก่คู่กรณีไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันนัด¹⁰⁵

การให้โอกาสคู่กรณีแสดงพยานหลักฐาน คู่กรณีมีสิทธิอ้างตนเอง บุคคลหรือหลักฐานอื่นเป็นพยานได้ตามที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นสมควร และมีสิทธิขอตรวจพยานหลักฐานและคัดสำเนาพยานหลักฐานของตนเองหรือของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง ณ ที่ทำการศาลในเวลาทำการได้ตามที่ศาลกำหนด โดยให้คู่กรณียื่นบัญชีระบุพยานพร้อมแสดงเหตุผลความจำเป็นในการอ้างพยานหลักฐาน และวิธีการได้มาซึ่งพยานหลักฐานดังกล่าว คู่กรณีอาจยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมพร้อมแสดงเหตุผลความจำเป็นได้ตามที่ศาลเห็นสมควร และพยานหลักฐานใดที่คู่กรณีไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้ คู่กรณีไม่อาจนำเข้าสู่การพิจารณาคดีได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาตเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม¹⁰⁶ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม ศาลอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนก็ได้ และต้องแจ้งคู่กรณีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐาน และก่อนวันนัดตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวันให้คู่กรณียื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลรัฐธรรมนูญ และหากคู่กรณีจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมต้องกระทำก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมภายหลังการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นจะกระทำได้อีกก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลรัฐธรรมนูญ โดยผู้ขอต้องแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม¹⁰⁷

ในวันนัดตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่กรณีนำพยานหลักฐานทั้งหมดยื่นต่อศาลเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายมีโอกาสตรวจสอบพยานหลักฐานดังกล่าว โดยศาลหรือตุลาการประจำคดีหรือตุลาการคนใดคนหนึ่งที่ได้รับมอบหมายจะสอบถามคู่กรณีถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง ตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งแล้วฉบับที่รายงานการพิจารณาคดีไว้ เมื่อเสร็จแล้วศาลจะกำหนดวันนัดสืบพยาน และแจ้งให้คู่กรณีทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน¹⁰⁸

¹⁰⁵ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 32

¹⁰⁶ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 33

¹⁰⁷ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 34

¹⁰⁸ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 35

การไต่สวนของศาลรัฐธรรมนูญให้คู่กรณีซักถามเฉพาะประเด็นที่ศาลกำหนดและให้มีการสืบพยานหลักฐานที่คู่กรณีไม่รับกัน¹⁰⁹ หากศาลเห็นว่าคดีใดมีข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิจารณาวินิจฉัยได้ ศาลจะงดการไต่สวนก็ได้¹¹⁰ หากมีการไต่สวนพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญให้ศาลกำหนดและกระทำเท่าที่จำเป็น และให้ศาลสอบถามพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเอง โดยก่อนทำการไต่สวนให้ศาลแจ้งให้พยานทราบถึงประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นโดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามของศาล ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้คู่กรณีซักถามพยานเพิ่มเติมตามประเด็นและข้อเท็จจริงที่ศาลกำหนดไว้ก็ได้โดยให้ฝ่ายที่อ้างพยานเป็นผู้ซักถามก่อน¹¹¹

การให้โอกาสคู่กรณีสืบพยานที่อยู่นอกที่ทำการศาล โดยศาลอาจอนุญาตให้สืบพยานที่อยู่นอกที่ทำการศาลตามที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายร้องขอ โดยระบบการประชุมทางวิดีโอ โดยให้ฝ่ายที่ร้องขอเป็นผู้ดำเนินการเพื่อจัดให้มีระบบดังกล่าว และเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายในการนี้ทั้งหมด¹¹²

การให้โอกาสคู่กรณีร้องขอให้มีการแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดี คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายร้องขอให้มีการแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดี ก็ให้กระทำได้ตามที่ศาลเห็นสมควร การแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีของคู่กรณีต้องทำเป็นหนังสือ เว้นแต่ศาลเห็นสมควรให้กระทำด้วยวาจา การแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีด้วยวาจา ให้ผู้ร้องเป็นผู้แถลงก่อนและให้ผู้ถูกร้องแถลงในลำดับถัดไป การแถลงการณ์เปิดคดีหรือปิดคดีด้วยวาจาของแต่ละฝ่าย ศาลจะซักถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้แถลงในระหว่างการแถลง หรือภายหลังการแถลงก็ได้¹¹³

ข. การประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย ในการประชุมปรึกษาเพื่อพิจารณาและวินิจฉัย คู่กรณี พยาน หรือผู้เกี่ยวข้อง จะให้ข้อเท็จจริงหรือความเห็นแล้วแต่กรณีเป็นหนังสือก็ได้ โดยต้องได้รับอนุญาตจากศาล¹¹⁴

¹⁰⁹ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 36

¹¹⁰ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 37

¹¹¹ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 38

¹¹²ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 39

¹¹³ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 43

¹¹⁴ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 44

องค์คณะในการพิจารณาคดีและการทำคำวินิจฉัยของศาลต้องประกอบด้วย ตุลาการไม่น้อยกว่าห้าคน¹¹⁵

5) การทำคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง องค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาคดีและการทำคำวินิจฉัยต้องประกอบด้วย ตุลาการไม่น้อยกว่าห้าคน ตุลาการซึ่งไม่ได้ร่วมในการพิจารณาคดีโดย้อมไม่มีอำนาจในการทำคำวินิจฉัยคดีนั้น และคำวินิจฉัยของศาลให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่มีบทบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญ¹¹⁶

ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนจะต้องทำความเข้าใจในการวินิจฉัยในส่วนของตนเป็นหนังสือ พร้อมแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ เมื่อการลงมติเสร็จสิ้นให้ตุลาการซึ่งเป็นองค์คณะจัดทำคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ¹¹⁷ คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยต้องประกอบด้วยความเป็นมาหรือคำกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการพิจารณา เหตุผลในการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง¹¹⁸

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและความเห็นในการวินิจฉัยของตุลาการที่เป็นองค์คณะให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา¹¹⁹

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้มีผลในวันอ่าน¹²⁰ ในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยคำร้องที่มีคู่กรณี ถ้าคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายแล้วแต่กรณี ทราบนัดโดยชอบแล้วไม่มา ให้ศาลบันทึกไว้และให้ถือว่าคำวินิจฉัยนั้นได้อ่านโดยชอบแล้ว¹²¹ ในกรณีที่ศาลมีคำวินิจฉัยคำร้องที่ไม่มีผู้ถูกร้อง ให้ศาลแจ้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแก่ผู้ร้องและให้ถือว่าวันที่ศาลรัฐธรรมนูญลงมติซึ่งเป็นวันที่ปรากฏในคำวินิจฉัยเป็นวันอ่าน¹²²

¹¹⁵ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 24 วรรคหนึ่ง

¹¹⁶ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 24

¹¹⁷ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 54 วรรคหนึ่ง

¹¹⁸ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 53 วรรคหนึ่ง

¹¹⁹ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 54 วรรคสาม

¹²⁰ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 55 วรรคสอง

¹²¹ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 55 วรรคสาม

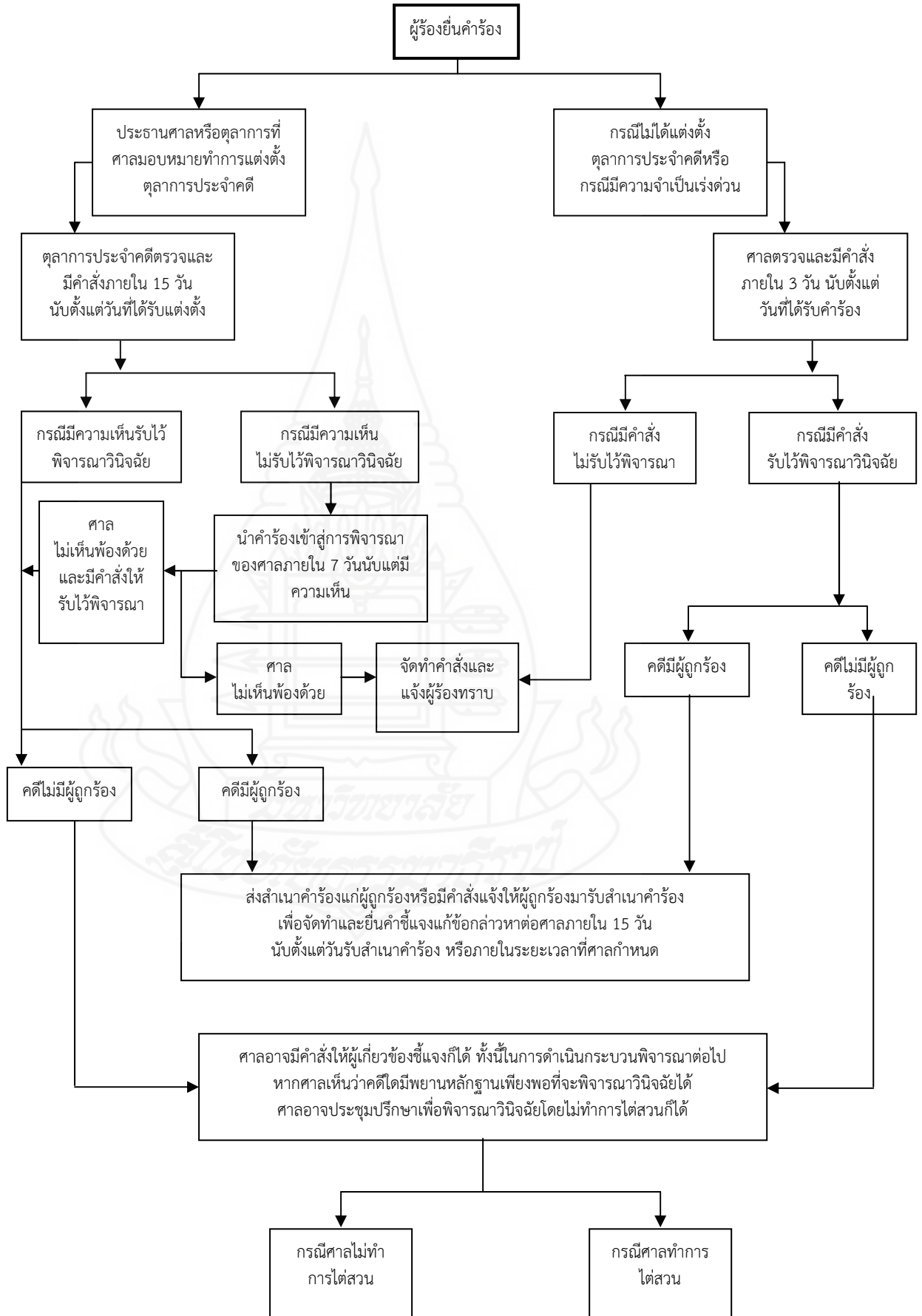
¹²²ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 55 วรรคสี่

คำสั่งจำหน่ายคำร้อง และคำสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาต้องประกอบด้วย
ความเป็นมาโดยย่อของคำร้อง ความเห็นประกอบ และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญและกฎหมาย
ที่ยกขึ้นอ้างอิง¹²³

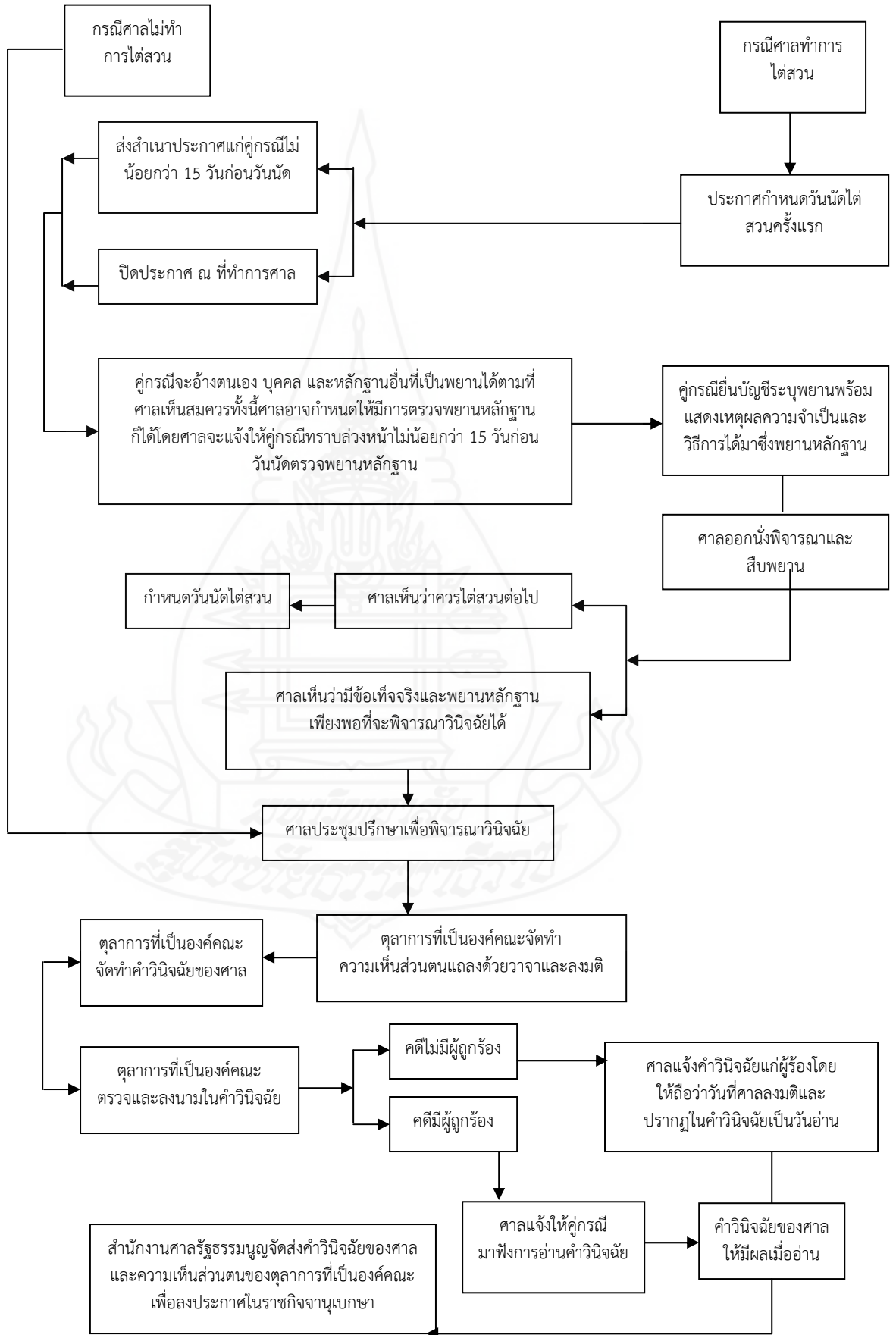

¹²³ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 ข้อ 56 วรรคหนึ่ง

**แผนภูมิแสดงกระบวนการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ
ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550**

**แผนภูมิแสดงกระบวนการพิจารณาตีของศาลรัฐธรรมนูญ
ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550 (ต่อ)**

สรุป ในส่วนของการศึกษาถึงรูปแบบ อำนาจหน้าที่ และวิธีพิจารณาของ ศาลรัฐธรรมนูญทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศแล้ว เห็นได้ว่า รูปแบบขององค์กรที่ทำหน้าที่ ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญเป็นแบบคณะกรรมการที่เรียกว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ของประเทศฝรั่งเศส และรูปแบบที่ให้ศาลที่มีอำนาจเฉพาะเป็นผู้ควบคุมในรูปของศาลรัฐธรรมนูญ ของประเทศเยอรมันและประเทศไทย ต่างเห็นถึงความสำคัญของการที่จะให้มีองค์กรที่จะ ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดคดีรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อทำหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ของกฎหมายขึ้นเป็นหลัก และอำนาจหน้าที่อื่นที่กำหนดไว้ไม่แตกต่างกัน เช่น อำนาจหน้าที่ ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ หรือกรณีการใช้อำนาจในการ วินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาล เป็นต้น นอกจากนี้วิธีพิจารณา ความ ทั้งวิธีพิจารณาความของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส ศาลรัฐธรรมนูญของ ประเทศเยอรมัน และศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย จะไม่มีการระบุกรอบระยะเวลาของการ พิจารณาคดีรัฐธรรมนูญไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความ ดังนั้น ในประเด็นนี้คงต้องย้อนไปดูว่ารัฐ บัญญัติหรือรัฐธรรมนูญของประเทศนั้น ๆ ได้กำหนดระยะเวลาในการพิจารณาวินิจฉัยคดีที่เข้าสู่ กระบวนการพิจารณาของศาลไว้หรือไม่ ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พบว่า มีการ ระบุถึงระยะเวลาในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญไว้เพียง 3 กรณี คือ

1) รัฐธรรมนูญ มาตรา 141 บัญญัติว่า เมื่อรัฐสภาให้ความเห็นชอบกับร่าง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแล้ว ก่อนนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อ ทรงลงพระปรมาภิไธย ให้ส่งศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญซึ่งต้อง กระทำให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง

2) รัฐธรรมนูญ มาตรา 154 วรรคหนึ่ง (1) และ(2) บัญญัติว่า ร่างพระราชบัญญัติ ใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยตามมาตรา 150 หรือร่างพระราชบัญญัติใดที่รัฐสภา ลงมติยืนยันตามมาตรา 151 ก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้า ทูลกระหม่อมถวายอีกครั้งหนึ่ง หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของ ทั้งสองสภารวมกันมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสอง สภา เห็นว่าร่างพระราชบัญญัตินี้มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ หรือตราขึ้น โดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ให้เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร

ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณี แล้วให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้นายกรัฐมนตรีทราบโดยไม่ชักช้าหรือหากนายกรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ให้ส่งความเห็นเช่นว่านั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย และแจ้งให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาทราบโดยไม่ชักช้า

3) รัฐธรรมนูญ มาตรา 168 วรรคเจ็ด บัญญัติว่า ในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา เห็นว่ามีการกระทำฝ่าฝืนบทบัญญัติตามวรรคหก¹²⁴ ให้เสนอความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณา และศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัยภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นดังกล่าว ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีการกระทำฝ่าฝืนบทบัญญัติตามวรรคหก ให้การเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำดังกล่าวสิ้นผลไป

ดังนั้น ระยะเวลาเกี่ยวกับการพิจารณาความสิ้นสุดของสถานภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี จึงไม่ได้มีการกำหนดไว้ และทำให้การพิจารณาวินิจฉัยขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลรัฐธรรมนูญว่าจะวินิจฉัยคดีดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาเท่าใด กรณีเช่นนี้อาจส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการพิจารณาคดี หรืออาจส่งผลเป็นการช่วยเหลือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกร้องให้สามารถดำรงตำแหน่งอยู่ต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากตำแหน่ง

นอกจากนั้นในอดีตแนวคิดในการจัดตั้งคณะกรรมการรัฐธรรมนูญมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อต้องการให้มีองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ แต่ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งเป็นศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ศาลรัฐธรรมนูญก็กลายเป็นองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ มากมาย ทั้งการพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายและข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติก่อนที่จะประกาศใช้บังคับ การวินิจฉัย

¹²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 167 วรรคหก ในการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือของคณะกรรมการ การเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย จะกระทำมิได้

ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับแล้ว การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด และการวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกรัฐสภานายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี เป็นต้น ซึ่งอำนาจหน้าที่เหล่านี้มีลักษณะเป็นการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ศาลรัฐธรรมนูญ และทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจเหนือองค์กรอื่น แม้ว่าในการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จะมีการตัดอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญบางประการออก แต่ก็ยังเป็นอำนาจหน้าที่ในส่วนที่ทำให้มีคดีมาสู่การพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจำนวนมาก เช่น การยุบพรรคด้วยเหตุไม่เป็นไปตามที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองกำหนด หรือการไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สิน หรือยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินด้วยข้อความอันเป็นเท็จต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีการแก้ไขจากเดิม โดยบัญญัติให้อำนาจหน้าที่เหล่านั้นเป็นอำนาจขององค์กรที่มีอำนาจหน้าที่โดยตรง คือ คณะกรรมการการเลือกตั้ง และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เป็นผู้เข้ามาทำหน้าที่ในการวินิจฉัยสั่งการ

ดังนั้น แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะได้บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญไว้ แต่ก็ยังมีกรณีซึ่งต้องพิจารณาว่า การกำหนดอำนาจหน้าที่ดังกล่าวมีความเหมาะสมแล้วหรือไม่ และเป็นไปตามระบบการดูแลและการคานแล้วหรือไม่ โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้จะได้นำเสนอแนวความคิดในการกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญว่าควรมีขอบเขตแค่ไหนเพียงใด โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ว่ามีความจำเป็นหรือไม่ที่ต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยทั้งที่ข้อเท็จจริงปรากฏอย่างประจักษ์ ซึ่งในส่วนของบทต่อไปจะกล่าวถึงรายละเอียดของเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อให้เห็นกรอบในการกำหนดคุณสมบัติและลักษณะของบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้อย่างชัดเจน และเพื่อให้เห็นถึงองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและวินิจฉัยโดยตรงต่อไป

บทที่ 3

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้าม และการตรวจสอบการสิ้นสุดสมาชิกภาพ ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถือเป็นบทบัญญัติสำคัญที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องนำมาใช้ประกอบการวินิจฉัยว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่มีผู้ร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญนั้น สิ้นสุดสมาชิกภาพความเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือไม่ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง กรณีที่ผู้วิจัยทำการศึกษา คือ การสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรณีที่ไม่จำเป็นต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

ดังนั้น เจตนารมณ์ของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับกรณีต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ต้องศึกษาเพื่อนำมาใช้ในการพิจารณาและวิเคราะห์ให้เห็นถึงองค์กรที่มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการที่ถูกต้องต่อไป

1. บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การบัญญัติเรื่องคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้ในรัฐธรรมนูญ มีเจตนารมณ์เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดลักษณะและพฤติการณ์ของบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตั้งแต่ในขั้นตอนการเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง การเป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จนถึงขั้นตอนการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยคำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ในที่นี้มุ่งหมายเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

เท่านั้น³⁷ และพบว่าบทบัญญัติดังกล่าวนี้มีการบัญญัติตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 จนกระทั่งถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยแต่ละตำแหน่งไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา และ นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญจะบัญญัติไว้ตามแต่ละหมวดของตำแหน่งนั้น ๆ เพื่อแยกแยะให้เห็นอย่างชัดเจน เว้นแต่เป็นกรณีที่มีผลบังคับใช้เช่นเดียวกัน รัฐธรรมนูญก็จะบัญญัติให้นำบทบัญญัติมาตรานั้นมาบังคับใช้ด้วยโดยอนุโลม

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่จะศึกษาในส่วนนี้ จะแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- 2) บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และ
- 3) บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

โดยแต่ละส่วนจะแยกพิจารณาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่ละตำแหน่ง เพื่อให้เห็นถึงเจตนารมณ์ในการกำหนดคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้ามที่เหมือนหรือแตกต่างกันในแต่ละตำแหน่งอย่างชัดเจน ซึ่งปรากฏรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญบัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่ง คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี แต่ละตำแหน่งไว้เป็นการเฉพาะ แต่ในบางคุณสมบัติก็มีความคาบเกี่ยวกัน เช่น คุณสมบัติความเป็นนายกรัฐมนตรี เนื่องจากรัฐธรรมนูญ มาตรา 171 วรรคสอง บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 172 ดังนั้น ในการพิจารณาคุณสมบัติ

³⁷บันทึกความเห็นคณะกรรมการกฤษฎีกา (ที่ประชุมใหญ่กรรมการร่างกฎหมาย) เรื่อง การดำรงตำแหน่งทางการเมืองของกรรมการและผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ ตามหนังสือของสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ค่วนที่สุด ที่ นร 0203/15489 ลงวันที่ 8 กรกฎาคม 2535

นายกรัฐมนตรี จึงต้องนำคุณสมบัติการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาประกอบด้วย ซึ่งรายละเอียดของแต่ละตำแหน่งเกี่ยวกับคุณสมบัติการดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีดังนี้

1.1.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญ มาตรา 101³⁸ เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนด คุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าต้องเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติ หลักในสี่ประการ คือ

ประการที่หนึ่ง ต้องมีสัญชาติไทยโดยการเกิด เนื่องจากสัญชาติเป็นสิ่งที่ แสดงถึงความผูกพันหรือความจงรักภักดีต่อรัฐที่ให้สัญชาติ

ประการที่สอง ต้องมีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง เพื่อให้ ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้พร้อมด้วยวุฒิภาวะ

³⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 101 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทน ราษฎร

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง
- (3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อย กว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในกรณีที่มีการเลือกตั้งทั่วไปเพราะเหตุยุบสภา ต้องเป็นสมาชิก พรรคการเมืองใด พรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับถึง วันเลือกตั้ง
- (4) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย
 - (ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้ว เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อย กว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง
 - (ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง
 - (ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อย กว่าห้าปีการศึกษา
 - (ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลา ติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี
- (5) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสัดส่วนต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตาม (4) ด้วย แต่ลักษณะ ดังกล่าวในกรณีใดที่กำหนดถึงจังหวัด ให้หมายถึงกลุ่มจังหวัด
- (6) คุณสมบัติอื่นตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา”

ประการที่สาม ต้องเป็นสมาชิกเพียงพรรคเดียวเพื่อสนับสนุนให้พรรคการเมืองมีความเข้มแข็ง และเป็นองค์กรทางการเมืองที่เสนอทางเลือกให้แก่ประชาชนทั้งในด้านตัวบุคคลและนโยบาย

ประการที่สี่ ต้องมีความผูกพันกับพื้นที่เลือกตั้งในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งมีความผูกพันกับประชาชน รวมทั้งทราบถึงปัญหาในพื้นที่อย่างแท้จริง

การกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 เป็นครั้งแรก³⁹ จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 โดยยังคงหลักการเดิม แต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมบางกรณี เช่น กรณีคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีการแก้ไข คือ ไม่ระบุคุณวุฒิทางการศึกษาเพื่อให้โอกาสบุคคลในพื้นที่เขตเลือกตั้งที่มีความรู้ความสามารถ แต่ขาดคุณวุฒิทางการศึกษาได้มีโอกาสสมัครรับเลือกตั้ง กรณีระยะเวลาการสังกัดพรรคการเมืองมีการแก้ไข โดยลดระยะเวลาการสังกัดพรรคการเมืองในกรณีที่มีการยุบสภาให้เหลือ 30 วัน เพื่อให้มีระยะเวลาในการตัดสินใจเข้าสังกัดพรรคการเมืองได้ทันการเลือกตั้งใหม่ กรณีระยะเวลาความผูกพันกับพื้นที่มีการเพิ่มเติมระยะเวลาให้นานขึ้นเป็นห้าปี และมีการเพิ่มเติมคุณสมบัติที่อาจมีขึ้นในอนาคต รัฐธรรมนูญจึงได้เปิดช่องไว้จากเดิมเพื่อความยืดหยุ่น ความจำเป็น ความเหมาะสมแก่เหตุการณ์ และเพื่อมิให้ต้องมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ จึงได้บัญญัติในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาไว้ด้วยเพื่อให้สามารถกำหนดคุณสมบัติอื่นที่นอกเหนือจากที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ⁴⁰

³⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475

“มาตรา 17 คุณสมบัติแห่งผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งวิธีเลือกตั้งและจำนวนสมาชิกให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร”

⁴⁰สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร *รวมบทสรุปผู้บริหาร การร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550* หน้า 168 - 169

1.1.2 สมาชิกวุฒิสภา

รัฐธรรมนูญ มาตรา 115⁴¹ เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา แต่เนื่องจากอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภามีลักษณะที่สำคัญ เช่น การกั่นกรองกฎหมาย โดยสามารถแก้ไขร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรได้ เพื่อให้การออกกฎหมายเป็นไปด้วยความรอบคอบ รัดกุม และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การควบคุม

⁴¹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 115 บุคคลผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้ เป็นผู้ที่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ในวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (4) ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย
 - (ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง
 - (ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง
 - (ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีการศึกษา
 - (ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี
- (5) ไม่เป็นบุพการี คู่สมรส หรือบุตรของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
- (6) ไม่เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งใดในพรรคการเมืองหรือเคยเป็นสมาชิกหรือเคยดำรงตำแหน่งและพ้นจากการเป็นสมาชิกหรือการดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมืองมาแล้วยังไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ
- (7) ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและพ้นจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ
- (8) เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 102 (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (11) (12) (13) หรือ (14)
- (9) ไม่เป็นรัฐมนตรีหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่นซึ่งมิใช่สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือเคยเป็นแต่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกินห้าปี”

การบริหารราชการแผ่นดิน การเลือก แต่งตั้ง ให้คำแนะนำ หรือให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่งในองค์กรต่าง ๆ โดยเฉพาะองค์กรตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ หรือการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง ดังนั้น การกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา จึงมีการกำหนดถึงคุณวุฒิ และวัยวุฒิ ที่สูงกว่าผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งหลักการดังกล่าวนี้มีบัญญัติไว้ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492⁴² อย่างไรก็ตามมาตรา 115 นี้ได้กำหนดเงื่อนไขที่เพิ่มเติมจากเดิม คือ เฉพาะสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้ง รัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้กำหนดให้ต้องมีความผูกพันกับพื้นที่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้สมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งเป็นผู้แทนของประชาชนในพื้นที่อย่างแท้จริง

1.1.3 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญได้กำหนดคุณสมบัติไว้ในมาตรา 171 ประกอบมาตรา 172 ส่วนผู้ที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญได้กำหนดคุณสมบัติไว้ในมาตรา 174 ดังนั้น การพิจารณาถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี จึงต้องพิจารณารัฐธรรมนูญ มาตรา 171 มาตรา 172 และมาตรา 174 โดยแยกตามตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ดังนี้

1) นายกรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญ มาตรา 171⁴³ เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดคุณสมบัติของนายกรัฐมนตรีว่าต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อให้นายกรัฐมนตรีมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับประชาชนโดยผ่านผู้แทนปวงชน ซึ่งสอดคล้องกับระบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

⁴²สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร *รวมบทสรุปผู้บริหาร การร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550* หน้า 187 - 188

⁴³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 171 พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีคนหนึ่งและรัฐมนตรีอื่นอีกไม่เกินสามสิบห้าคนประกอบเป็นคณะรัฐมนตรี มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินตามหลักความรับผิดชอบร่วมกัน

นายกรัฐมนตรีต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 172

ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี

นายกรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าแปดปีมิได้”

หลักการที่กำหนดเกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีพบว่ามีการบัญญัติไว้ตั้งแต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 แต่หลักการที่กำหนดเกี่ยวกับคุณสมบัติประการแรกของการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ คือ ต้องมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งหลักการนี้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 เป็นครั้งแรก ดังนั้น ในการพิจารณากรณีคุณสมบัติของนายกรัฐมนตรีนั้น จำเป็นต้องนำรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 ที่กำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาใช้บังคับด้วย ซึ่งเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 นั้น ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น

นอกจากนั้นยังมีรัฐธรรมนูญ มาตรา 172⁴⁴ ที่เกี่ยวข้องกับการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ซึ่งมาตราดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดวิธีการเสนอชื่อ การลงมติให้ความเห็นชอบนายกรัฐมนตรี และระยะเวลาในการพิจารณาให้ความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่มาจากเสียงข้างมากของสภาผู้แทนราษฎรนั้น เป็นการแสดงถึงศักดิ์ศรีความเป็นผู้นำที่มาจากบุคคลที่ผู้แทนของประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นชอบอันเป็นหลักการสำคัญในระบบรัฐสภา⁴⁵

⁴⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 172 ให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีการเรียกประชุมรัฐสภาเป็นครั้งแรกตามมาตรา 127

การเสนอชื่อบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีตามวรรคหนึ่ง ต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรรับรอง

มติของสภาผู้แทนราษฎรที่เห็นชอบด้วยในการแต่งตั้งบุคคลใดให้เป็นนายกรัฐมนตรี ต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร การลงมติในกรณีเช่นนี้ให้กระทำโดยการลงคะแนนโดยเปิดเผย”

⁴⁵รายงานการประชุมสภาร่างรัฐธรรมนูญ ครั้งที่ 32/2550 (เป็นพิเศษ) วันอาทิตย์ที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2550

2) รัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญ มาตรา 174⁴⁶ เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดคุณสมบัติของการดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าต้องมีคุณสมบัติอย่างไร และบทบัญญัติมาตรานี้มีการเพิ่มเติมข้อห้ามมิให้บุคคลที่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยพันธโทษมายังไม่ถึงห้าปีดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และกำหนดห้ามรัฐมนตรีเป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาซึ่งสมาชิกภาพสิ้นสุดมาแล้วยังไม่เกินสองปีนับถึงวันที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115

จากการศึกษาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งแล้ว เห็นว่า รัฐธรรมนูญตระหนักถึงลักษณะของบุคคลที่จะเข้าสู่ตำแหน่งดังกล่าวอย่างมาก เนื่องจากผู้ที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งนั้น เป็นบุคคลที่จะทำหน้าที่ในการบริหารประเทศ ดังนั้น คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งนั้นจึงมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์ประการแรกที่จะพิจารณาว่าจะเป็นผู้สามารถเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นได้หรือไม่

⁴⁶รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 174 รัฐมนตรีต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (4) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 102 (1) (2) (3) (4) (6) (7) (8) (9) (11) (12) (13)

หรือ (14)

(5) ไม่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยพันธโทษมายังไม่ถึงห้าปีก่อนได้รับแต่งตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(6) ไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาซึ่งสมาชิกภาพสิ้นสุดลงมาแล้วยังไม่เกินสองปีนับถึงวันที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี”

1.2 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง

รัฐธรรมนูญบัญญัติลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ไว้เป็นการเฉพาะเช่นเดียวกับการกำหนดคุณสมบัติการเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว ซึ่งรายละเอียดของลักษณะต้องห้ามของแต่ละตำแหน่งมีดังนี้

1.2.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญ มาตรา 102⁴⁷ เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากตำแหน่ง

⁴⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 102 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

- (1) ดิตยาเสพตติให้โทษ
- (2) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต
- (3) เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 100
- (1) (2) หรือ (4)
- (4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
- (5) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (6) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
- (7) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ
- (8) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกจากข้าราชการการเมือง
- (9) เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
- (10) เป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกภาพสิ้นสุดลงแล้วยังไม่เกินสองปี
- (11) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเป็นเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ
- (12) เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- (13) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 263
- (14) เคยถูกวุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง”

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรถือว่ามีหน้าที่และบทบาทที่สำคัญ ดังนั้น นอกจากมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ยังต้องกำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคัดกรองผู้ที่มีความประพฤติดีและไม่มีปัญหาความขัดแย้งในการทำหน้าที่หรือการใช้อำนาจในตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว

1.2.2 สมาชิกวุฒิสภา

รัฐธรรมนูญ มาตรา 115 นอกจากเป็นบทบัญญัติที่กำหนดถึงคุณสมบัติของผู้จะเข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาแล้ว ส่วนหนึ่งยังเป็นบทบัญญัติที่กำหนดถึงลักษณะต้องห้ามของผู้จะเข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาด้วย ซึ่งคือ มาตรา 115 (5) ถึง (9) ดังนั้น ในอนุมาตราดังกล่าว จึงมีเจตนารมณ์สองส่วน ส่วนที่หนึ่ง คือ ส่วนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้จะเข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา และส่วนที่สอง คือ ส่วนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดถึงลักษณะต้องห้ามของผู้จะเข้ามาดำรงตำแหน่ง ซึ่งในส่วนลักษณะต้องห้ามของตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภานั้น มีเจตนารมณ์ดังนี้

มาตรา 115 (5) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ปัญหาการครอบงำโดยบุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน เช่น บุพการี คู่สมรส บุตร เพื่อให้การดำเนินงานของสมาชิกวุฒิสภามีความเป็นกลาง โปร่งใสและปลอดจากการแทรกแซง ทำให้สมาชิกวุฒิสภามีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่อย่างแท้จริง

มาตรา 115 (6) ถึง (9) กำหนดให้สมาชิกวุฒิสภาต้องไม่เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งใดในพรรคการเมือง ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 102 และไม่เป็นรัฐมนตรี หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ซึ่งมีใช้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น โดยรวมถึงกรณีเคยเป็นแต่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวข้างต้นมาแล้วยังไม่เกินห้าปี เพื่อป้องกันมิให้ใช้ตำแหน่งหน้าที่ในขณะดำรงตำแหน่งเหล่านั้นดำเนินการใด ๆ เพื่อให้ได้รับเลือกตั้งหรือได้รับสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา

1.2.3 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญได้กำหนดลักษณะต้องห้ามไว้เฉพาะผู้ที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี คือ มาตรา 174 (4) ถึง (6) ซึ่งเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 174 ที่เพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คือ มาตรา 174 (5) โดยมี

วัตถุประสงค์เพื่อห้ามมิให้บุคคลที่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และมาตรา 174 (6) ซึ่งกำหนดให้รัฐมนตรีต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามด้วยการเป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเคยเป็นแต่พ้นจากตำแหน่งมาแล้วไม่เกินสองปี เพื่อให้สมาชิกวุฒิสภามีความเป็นกลาง และป้องกันการเสนอผลประโยชน์ตอบแทน อันถือเป็นการขัดกันของผลประโยชน์

จากการศึกษาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่ง เห็นได้ว่า นอกจากรัฐธรรมนูญตระหนักถึงลักษณะของบุคคลที่จะเข้าสู่ตำแหน่งดังกล่าวโดยกำหนดคุณสมบัติในการเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว รัฐธรรมนูญยังกำหนดถึงลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวด้วย โดยลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัตินี้มีลักษณะเป็นกรอบในทางจริยธรรม และเป็นความสง่างามในการดำรงตำแหน่ง เนื่องจากตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าวนอกจากมีคุณสมบัติเป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์ประการแรกที่จะพิจารณาว่าจะเป็นผู้สามารถเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นได้หรือไม่ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบภายนอกที่ชัดเจนแล้ว การเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญดังกล่าวนี้ ยังต้องมีลักษณะต้องห้ามที่เป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์ประการที่สองที่จะพิจารณาว่าผู้ที่จะดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นสามารถจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นกลางในทางการเมือง ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์อย่างสมบูรณ์ได้หรือไม่ ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบภายในด้วย โดยทั้งสองหลักเกณฑ์หรือทั้งสององค์ประกอบเป็นสาระสำคัญที่ต้องพิจารณาในคราวเดียวและจะขาดสาระสำคัญของหลักเกณฑ์ หรือองค์ประกอบใดมิได้ ซึ่งหากหลักเกณฑ์หรือองค์ประกอบประการใดไม่ครบ สมาชิกภาพในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นก็ไม่สามารถบังเกิดขึ้นได้

อย่างไรก็ตามลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอาจมีได้ 2 กรณี คือ กรณีที่หนึ่ง ก่อนสมัครเข้าสู่ตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เช่น ดิถยาเสพติด มาก่อนล้มละลาย มาก่อนเข้าสู่ตำแหน่ง เป็นต้น

กรณีที่สอง หลังจากเข้าสู่ตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว เช่น ดิถยาเสพติด ภายหลัง ล้มละลายภายหลัง หรือถูกจำคุก ภายหลังเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว เป็นต้น

ลักษณะต้องห้ามในกรณีทีหนึ่ง จะเห็นได้ว่า บทบัญญัติมีลักษณะที่ประจักษ์ ส่วนลักษณะต้องห้ามในกรณีที่สอง จะเห็นได้ว่า ควรที่จะให้องค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้มีอำนาจตรวจสอบลักษณะต้องห้ามดังกล่าว โดยไม่จำเป็นต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย ซึ่งผู้วิจัยจะได้กล่าวถึงในบทที่ 4 ต่อไป

1.3 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งคาบเกี่ยวกัน หรือบางตำแหน่งให้นำมาใช้ด้วยกันโดยอนุโลม เช่น การกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา และการกระทำอันต้องห้ามของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ซึ่งรายละเอียดของแต่ละตำแหน่งเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว มีดังนี้

1.3.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา รัฐธรรมนูญได้บัญญัติการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไว้ร่วมกัน ดังนั้น การพิจารณากรณีนี้จึงเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาปรากฏในรัฐธรรมนูญ มาตรา 48⁴⁸

⁴⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 48 ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม มิได้ ไม่ว่าในนามของตนเองหรือให้ผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นแทน หรือจะดำเนินการโดยวิธีการอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมที่สามารถบริหารกิจการดังกล่าวได้ในทำนองเดียวกับการเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการดังกล่าว

มาตรา 265⁴⁹ และมาตรา 266⁵⁰ มีเจตนารมณ์และหลักการดังต่อไปนี้

⁴⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 265 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาต้อง

(1) ไม่ดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ใดในหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือข้าราชการส่วนท้องถิ่น

(2) ไม่รับหรือแทรกแซงหรือก้าวก่ายการเข้ารับสัมปทานจากรัฐ หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญา ในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม

(3) ไม่รับเงินหรือประโยชน์ใด ๆ จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นพิเศษนอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ในธุรกิจ การงานตามปกติ

(4) ไม่กระทำการอันเป็นการต้องห้ามตามมาตรา 48

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภารับเบี้ยหวัด บำเหน็จ บำนาญ เงินปีพระบรมวงศานุวงศ์ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน และมีให้ใช้บังคับในกรณี ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภารับหรือดำรงตำแหน่งกรรมการของรัฐสภา สภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา หรือกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในการบริหารราชการแผ่นดิน

ให้นำความใน (2) (3) และ (4) มาใช้บังคับกับคู่สมรสและบุตรของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา และบุคคลอื่นซึ่งมิใช่คู่สมรสและบุตรของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา นั้น ที่ดำเนินการในลักษณะผู้ถูกใช้ ผู้ร่วมดำเนินการ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิก วุฒิสภาให้กระทำการตามมาตรานี้ด้วย”

⁵⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 266 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาต้องไม่ใช่สถานะหรือตำแหน่งการเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา เข้าไปก้าวก่ายหรือแทรกแซงเพื่อประโยชน์ของตนเองของผู้อื่น หรือของพรรคการเมือง ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) การปฏิบัติราชการหรือการดำเนินงานในหน้าที่ประจำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้าง ของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

(2) การบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนเงินเดือนของข้าราชการซึ่งมี ตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือ

(3) การให้ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น พ้นจากตำแหน่ง”

รัฐธรรมนูญ มาตรา 48 มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้าเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม รวมถึงการแทรกแซงทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นหลักป้องกันการขัดขวาง หรือการแทรกแซงกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มาตราฉบับนี้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 นี้ เป็นครั้งแรก⁵¹

ส่วนรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 และมาตรา 266 จะเป็นหลักการในเรื่องการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์

โดยเจตนารมณ์ของมาตรา 265 เป็นการป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ หรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ ของสมาชิกวุฒิสภา คู่สมรส บุตร และบุคคลอื่นซึ่งมิใช่คู่สมรสและบุตรที่ดำเนินการในลักษณะผู้ถูกใช้ ผู้ร่วมดำเนินการ หรือผู้ได้รับมอบหมายให้กระทำการ เนื่องจากการที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทั้งตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาดำรงตำแหน่ง ซึ่งถือว่าเป็นตำแหน่งสำคัญแล้ว และยังคงดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ใดในหน่วยราชการอื่น หรือเกี่ยวข้องกับการเข้ารับสัมปทานจากรัฐ หรือรับประโยชน์ใด ๆ จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติต่อบุคคลอื่น โอกาสแห่งการได้มาหรือการเสียประโยชน์ฝ่ายหนึ่ง หรือที่เรียกว่า “ผลประโยชน์ขัดกัน” ก็อาจเกิดขึ้นได้โดยง่าย หลักการดังกล่าวนี้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 110 เป็นครั้งแรก⁵²

มาตรา 266 มีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันมิให้สมาชิกวุฒิสภาก้าวถอยหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ โดยยังคงหลักการเดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่กำหนดเพิ่มเติมให้รวมถึงสมาชิกวุฒิสภา พร้อมทั้งกำหนดข้อห้ามมิให้แทรกแซงการปฏิบัติราชการหรือการดำเนินงานในหน้าที่ไว้ด้วย อีกทั้งกำหนดคำว่า “รัฐถือหุ้นใหญ่” ให้หมายความว่า แม้รัฐจะไม่ได้ถือหุ้นเกินห้าสิบเปอร์เซ็นต์แต่เพียงแค่อำนาจ

⁵¹กรรมาธิการวิสามัญบันทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุและตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หน้า 42 – 43

⁵²กรรมาธิการวิสามัญบันทึกเจตนารมณ์ จดหมายเหตุและตรวจรายงานการประชุม สภาร่างรัฐธรรมนูญ เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หน้า 256 – 257

ถือหุ้นใหญ่ที่สุดก็อยู่ในความหมายนี้แล้ว หลักการดังกล่าวนี้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 111 เป็นครั้งแรก⁵³

สำหรับหลักการของมาตรา 265 และมาตรา 266 นั้น เป็นหลักการที่เคยมีอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 110⁵⁴ และมาตรา 111⁵⁵

ต่อมาเมื่อมีการตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้มีการนำหลักการนี้มาบัญญัติไว้เช่นเดียวกันกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ด้วยการรับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาหรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทที่รับสัมปทาน ส่วนการบัญญัติมาตรา 48 ก็เพื่อเป็นการป้องกันมิให้

⁵³กรรมาธิการวิสามัญบับันทิกเจตนารมณั จดหมายเหตุและตรวจรายงานการประชุม สภาารังรัฐธรรมนูญ เจตนารมณัรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หน้า 258

⁵⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

“มาตรา 110 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้อง

(1) ไม่ดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ใดในหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ นอกจากข้าราชการการเมืองอื่นซึ่งมิใช่รัฐมนตรี

(2) ไม่รับสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว

(3) ไม่รับเงินหรือประโยชน์ใด ๆ จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นพิเศษ นอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติกับบุคคลอื่น ๆ ในธุรกิจการงานตามปกติ

บทบัญญัติมาตรานี้มิให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับเบี้ยหวัด บำเหน็จ บำนาญ เงินปีพระบรมวงศานุวงศ์ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกัน และมีให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับหรือดำรงตำแหน่งกรรมการของรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา หรือกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในฐานะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในการบริหารราชการแผ่นดิน ในกรณีที่ยังดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมืองอื่นซึ่งมิใช่รัฐมนตรี”

⁵⁵รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

“มาตรา 111 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องไม่ใช่สถานะหรือตำแหน่งการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปก้าวถ่ายหรือแทรกแซงการบรรจุ แต่งตั้ง ย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนขึ้นเงินเดือนของข้าราชการซึ่งมีตำแหน่ง หรือเงินเดือนประจำ และมีใช่ข้าราชการการเมือง พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง”

ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแทรกแซงหรือขัดขวางมิให้เข้าเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการ หนังสือพิมพ์วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม ซึ่งมาตราดังกล่าวนี้เป็นแนวคิด เพื่อแก้ปัญหาระบบการเมืองไทย ทำการเมืองให้สุจริตและโปร่งใส โดยการแก้ปัญหานี้เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการเมือง⁵⁶

1.3.2 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

สำหรับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีรัฐธรรมนูญได้บัญญัติการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไว้ร่วมกัน ซึ่งบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีปรากฏในมาตรา 267 มาตรา 268 หรือมาตรา 269 โดยแต่ละมาตรามีเจตนารมณ์และหลักการดังต่อไปนี้

รัฐธรรมนูญ มาตรา 267⁵⁷ มีเจตนารมณ์ให้นำหลักการห้ามการดำรงตำแหน่งอื่นใดตามมาตรา 265 มาใช้ เนื่องจากจะก่อให้เกิดสถานการณ์ขาดจริยธรรมยากต่อการตัดสินใจทำให้ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับประโยชน์สาธารณะ (ผลประโยชน์ขัดกัน) ดังนั้น จึงกำหนดการกระทำอันต้องห้ามเพื่อป้องกันการใช้อำนาจหน้าที่แสวงหาประโยชน์ส่วนตนของผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญ มาตรา 268⁵⁸ เป็นบทบัญญัติที่มีเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แต่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มีการเพิ่มตำแหน่งนายกรัฐมนตรีด้วย โดยบทบัญญัติมาตราดังกล่าวมีเจตนารมณ์เพื่อเป็น

⁵⁶บวรศักดิ์ อูวรรณโณ และนันทชัย เพียรสนอง คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ, (PHOLSLAM PRINTING AND PUBLISHING (THAILAND) LIMITED PARTNERSHIP) สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา หน้า 38 - 49

⁵⁷รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 267 ให้นำบทบัญญัติมาตรา 265 มาใช้บังคับกับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีด้วย เว้นแต่เป็นการดำรงตำแหน่งหรือดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย และจะดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไร หรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใดก็ตามก็ได้ด้วย”

⁵⁸รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 268 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะกระทำการใดที่บัญญัติไว้ ในมาตรา 266 มิได้ เว้นแต่เป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่ในการบริหารราชการตามนโยบายที่ได้แถลงต่อรัฐสภาหรือตามที่กฎหมายบัญญัติ”

หลักประกันแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐจากการถูกแทรกแซงทางการเมือง เว้นแต่เป็นการกระทำตามอำนาจหน้าที่เท่านั้น

รัฐธรรมนูญ มาตรา 269⁵⁹ มีเจตนารมณ์เพื่อเป็นหลักประกันในการปฏิบัติหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีให้เป็นไปโดยสุจริต และคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ โดยมีการจำกัดสิทธิในการถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี คู่สมรส หรือบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ ในส่วนจำนวนที่เกินสิทธิสามารถโอนให้นิติบุคคลหรือผู้จัดการทรัพย์สินของผู้อื่นเพื่อให้เข้ามาจัดการทรัพย์สินแทนได้

จากการศึกษาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งแล้ว เห็นว่า เป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์ที่จะนำมาพิจารณาภายหลังจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 และมาตรา 266 ซึ่งมีเจตนารมณ์เพื่อเป็นการป้องกันมิให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ แสวงหาประโยชน์โดยมิชอบในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือก้าวถ่าย แทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ เนื่องจากตำแหน่งดังกล่าวถือเป็นตำแหน่งที่สำคัญ และมีโอกาสแห่งการได้มาหรือการเสียประโยชน์ฝ่ายหนึ่ง หรือที่เรียกว่า “ผลประโยชน์ขัดกัน” ก็อาจเกิดขึ้นได้โดยง่าย ซึ่งข้อพิจารณานี้เป็นปัญหาที่นำมาสู่การตีความอยู่เสมอ แม้กระทั่งผู้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัย

⁵⁹รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 269 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีต้องไม่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือไม่คงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทต่อไป ทั้งนี้ ตามจำนวนที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้ใดประสงค์จะได้รับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวต่อไปให้นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้นั้นแจ้งให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทราบภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง และให้นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้นั้นโอนหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทดังกล่าวให้นิติบุคคลซึ่งจัดการทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะกระทำการใดอันมีลักษณะเป็นการเข้าไปบริหารหรือจัดการใด ๆ เกี่ยวกับหุ้นหรือกิจการของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทตามวรรคหนึ่งมิได้

บทบัญญัติมาตรานี้ให้นำมาใช้บังคับกับคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีด้วย และให้นำบทบัญญัติมาตรา 259 วรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลม”

เองบางครั้งก็สับสนและนำมาปรับใช้โดยก่อให้เกิดผลอันคลาดเคลื่อน ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียดในลำดับต่อไป

1.4 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดเหตุที่ทำให้สมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสิ้นสุดลงด้วยเหตุตามที่กำหนดข้างต้น โดยหลักการเกี่ยวกับเหตุที่ทำให้สมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองสิ้นสุดลงมีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 เป็นครั้งแรก⁶⁰ แต่ก่อนที่จะพิจารณาถึงการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี มีข้อพิจารณาในเบื้องต้นคือ การเริ่มต้นสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเหล่านั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้กำหนดการเริ่มต้นสมาชิกภาพไว้แตกต่างกัน เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 98 กำหนดให้สมาชิกภาพของสภาผู้แทนราษฎรเริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้ง ซึ่งหลักการดังกล่าวได้มีการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรก⁶¹ ส่วนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 มาตรา 94 ได้กำหนดให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนเริ่มตั้งแต่วันเปิดประชุมรัฐสภาเป็นครั้งแรก

⁶⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475

“มาตรา 21 สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง เมื่อ

(1) ถึงคราวออกตามวาระ หรือยุบสภา

(2) ตาย

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

(5) สภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยให้ออกจากตำแหน่งโดยเห็นว่ามีความประพฤติในทางจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียแก่สภา มติในข้อนี้ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกที่มาประชุม”

⁶¹สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2550) เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หน้า 105

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามส่วน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.4.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญ มาตรา 106 เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดเหตุที่ทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง หลักการเกี่ยวกับเหตุที่ทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงมีบัญญัติเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 แต่สาระสำคัญของบทบัญญัตินี้มีการแก้ไขเพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เพื่อให้สอดคล้องกับการให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีไม่ต้องพ้นจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเพิ่มกรณีต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ให้สมาชิกภาพสิ้นสุดลงแม้จะมีการรอกการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอกการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาทไว้ในอนุมาตรา 11 เพื่อให้มีความชัดเจนว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อใด อันเนื่องมาจากปัญหาผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ 36/2542⁶² ซึ่งวินิจฉัยว่าการพ้นจากสมาชิกภาพโดยต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ต้องมีการจำคุกจริง แต่หากมิได้ถูกจำคุกจริงเพราะศาลสั่งให้รอกการลงโทษไว้ ถือว่ายังไม่พ้นจากสมาชิกภาพ ดังนั้น จึงเพิ่มเติมโดยกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกแต่ให้รอกการลงโทษไว้ต้องสิ้นสุดสมาชิกภาพ เนื่องจากไม่เหมาะสมที่จะให้ปฏิบัติหน้าที่ต่อไป เพราะเป็นการสร้างความเสื่อมเสียให้แก่สภา เว้นแต่เป็นการรอกการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาทที่สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่สิ้นสุดลง

⁶² คำวินิจฉัยที่ 36/2542 วันที่ 15 มิถุนายน 2542 เรื่อง ประธานสภาผู้แทนราษฎรขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสถานภาพของการเป็นรัฐมนตรีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 216 (4) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 67 ก วันที่ 29 กรกฎาคม 2542

1.4.2 สมาชิกวุฒิสภา

รัฐธรรมนูญ มาตรา 119 เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำให้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลงเมื่อใดเช่นเดียวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1.4.3 นายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี

รัฐธรรมนูญ มาตรา 182 เป็นบทบัญญัติที่มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดเหตุที่ทำให้ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว ซึ่งหลักการเกี่ยวกับเหตุที่ทำให้สมาชิกภาพความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงมีบัญญัติเป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 แต่สาระสำคัญของบทบัญญัตินี้มีการแก้ไขเพิ่มเติมจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยมีการแก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกรณี (3) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษเว้นแต่ในกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท ความใน (3) ดังกล่าว เป็นการเน้นย้ำเพื่อกำหนดให้รัฐมนตรีที่ศาลพิพากษาให้ได้รับโทษจำคุกแม้จะไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษก็ต้องพ้นจากตำแหน่ง และเพิ่มหลักการในวรรคสามให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้

จากการศึกษาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งแล้ว เห็นว่า เป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์ที่จะนำมาพิจารณาภายหลังจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว เช่นเดียวกับกรณีการพิจารณาการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งข้อพิจารณานี้เป็นปัญหาที่นำมาสู่การวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

2. การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 และมาตรา 182

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 และมาตรา 182 เป็นเงื่อนไขสำคัญในการพิจารณาว่า ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจมีการวินิจฉัย หรือไม่ ซึ่งสาระสำคัญของมาตราดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

2.1 การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 91⁶³ บัญญัติถึงผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยกำหนดไว้สองช่องทาง ช่องทางที่หนึ่ง คือ ตามมาตรา 91 วรรคหนึ่ง และช่องทางที่สอง คือ ตามมาตรา 91 วรรคสาม ทั้งสองช่องทางมีความแตกต่างในเรื่องของผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นเรื่องสำคัญในการนำไปสู่การใช้อำนาจพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น การพิจารณามาตรานี้จึงจำเป็นต้องแยกเป็นสองส่วน คือ ตามมาตรา 91 วรรคหนึ่ง และมาตรา 91 วรรคสาม

2.1.1 การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคหนึ่ง

รัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ดังนี้

⁶³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 91 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภามีสิทธิเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา 106 (3) (4) (5) (6) (7) (8) (10) หรือ (11) หรือมาตรา 119 (3) (4) (5) (7) หรือ (8) แล้วแต่กรณี และให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องตามวรรคหนึ่ง

ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งมีเหตุสิ้นสุดลงตามวรรคหนึ่ง ให้ส่งเรื่องไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกและให้ประธานแห่งสภานั้นส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง”

1) ต้องเป็นกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาเข้าชื่อร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก

2) ต้องเป็นกรณีที่ขอให้วินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา 106 (3) (4) (5) (6) (7) (8) (10) หรือ (11) หรือมาตรา 119 (3) (4) (5) (7) หรือ (8) หรือไม่

3) ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้น เป็นผู้ส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลง หรือไม่

หากว่าการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญก็ต้องรับคำร้องดังกล่าวไว้วินิจฉัย เนื่องจากอยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะพิจารณาวินิจฉัยต่อไป ในกรณีนี้ประธานแห่งสภานั้น คือ ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา มีสถานะเป็นผู้ร้อง⁶⁴ ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาที่เข้าชื่อร้องขอมีสถานะเป็นผู้เกี่ยวข้อง⁶⁵

2.1.2 การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม

รัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ดังนี้

1) ต้องเป็นกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งส่งเรื่องไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นเป็นสมาชิก

2) ต้องเป็นกรณีที่ขอให้วินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา 106 (3) (4) (5) (6) (7) (8) (10) หรือ (11) หรือมาตรา 119 (3) (4) (5) (7) หรือ (8) หรือไม่

3) ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้น เป็นผู้ส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลง หรือไม่

⁶⁴ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550

“ข้อ 4 ในข้อกำหนดนี้ “ผู้ร้อง” หมายความว่า ผู้มีสิทธิเสนอกติต่อศาลเพื่อพิจารณาวินิจฉัย”

⁶⁵ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550

“ข้อ 4 ในข้อกำหนดนี้ “ผู้เกี่ยวข้อง” หมายความว่า หน่วยงาน คณะบุคคล หรือบุคคลที่มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับคดี”

การยื่นคำร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม นี้ ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้อง คือ ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา มีสถานะเป็นผู้ร้อง ส่วนคณะกรรมการการเลือกตั้งมีสถานะเป็นผู้เกี่ยวข้อง

2.1.3 คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91

1) เรื่องพิจารณาที่ กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ส่งคำร้องของนายสิทธิชัย กิตติชนเศรษฐ สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก และคณะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวม 55 คน เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของนายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก สิ้นสุดลง เนื่องจากใช้วุฒิการศึกษาที่เป็นโมฆะในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่⁶⁶

2) เรื่องพิจารณาที่ 32/2552 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งมายังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม ว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรี (ผู้ถูกร้อง) สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3) หรือไม่ เนื่องจากนายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรี แกลงข่าวขอลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อสื่อมวลชนที่อาคารรัฐสภา⁶⁷

3) เรื่องพิจารณาที่ 21/2552 กรณีประธานวุฒิสภาส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งว่า สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาของนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดปราจีนบุรี สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4) ประกอบมาตรา 115 (6) หรือไม่ เนื่องจากนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์อีกครั้งในวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 อันเป็นผลให้ยังคงมีสถานภาพเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ หรือเคยเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์มาแล้วยังไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือไม่ โดยผู้ร้องมีเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 มาเป็นพยานหลักฐาน ขณะเดียวกัน นายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ได้โต้แย้งว่าเอกสารดังกล่าวคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ปัญหาที่ต้องพิจารณาจึงมีว่า เอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา

⁶⁶ คำวินิจฉัยที่ 49/2542

⁶⁷ คำวินิจฉัยที่ 19/2552

(ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 ที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรค ประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงหรือไม่⁶⁸

4) เรื่องพิจารณาที่ 26/2552 เรื่องพิจารณาที่ 28/2552 และเรื่อง พิจารณาที่ 44/2552 กรณีประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องของ คณะกรรมการการเลือกตั้ง รวม 3 คำร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของ สมาชิกวุฒิสภา จำนวน 16 คน และสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 29 คน สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม มาตรา 119 (5) และมาตรา 106 (6) ประกอบ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) (4) และมาตรา 48 หรือไม่⁶⁹

5) เรื่องพิจารณาที่ 31/2553 กรณีประธานวุฒิสภาส่งเรื่องของ คณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สมาชิกวุฒิสภา สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4) ประกอบมาตรา 115 (5) หรือไม่ เนื่องจากนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สมาชิกวุฒิสภา เป็นบุพการีของนายยุทธนา เรืองวรบูรณ์ นายกเทศมนตรีตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ซึ่งถือว่าเป็น ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) เป็นเหตุให้ สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกวุฒิสภาของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4)⁷⁰

6) เรื่องพิจารณาที่ 10/2555 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องของ คณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) หรือไม่ เนื่องจากคณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็น การเลือกตั้งทั่วไป ในวันอาทิตย์ที่ 3 กรกฎาคม 2554 โดยมีนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นผู้สมัคร รับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ลำดับที่ 8 ของพรรคเพื่อไทย คณะกรรมการการเลือกตั้งมีมติด้วยคะแนนเสียงข้างมากกว่า เมื่อนายจตุพร พรหมพันธุ์ ถูกคุมขัง อยู่โดยหมายของศาล ย่อมมีผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกพรรคเพื่อไทยของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลง กรณีจึงมีผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร

⁶⁸ คำวินิจฉัยที่ 1/2553

⁶⁹ คำวินิจฉัยที่ 12-14/2553

⁷⁰ คำวินิจฉัยที่ 2/2554

พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) เนื่องจากขาดจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในวันเลือกตั้ง⁷¹

7) เรื่องพิจารณาที่ 7/2556 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งคำร้องของ นายสุนัย จุลพงศธร กับคณะ รวม 134 คน ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (5) ประกอบมาตรา 102 (6) หรือไม่⁷²

2.2 การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182

นอกจากการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขอให้วินิจฉัยสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา แล้ว รัฐธรรมนูญยังบัญญัติถึงช่องทางในการยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพความเป็นรัฐมนตรี สิ้นสุดลง หรือไม่ ด้วย โดยปรากฏตามมาตรา 182 ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.2.1 การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182

รัฐธรรมนูญ มาตรา 182⁷³ ให้นำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 มาใช้บังคับกับความ เป็นรัฐมนตรีด้วยโดยอนุโลม สำหรับผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้วินิจฉัยนั้น เนื่องจากรัฐมนตรีไม่ได้สังกัดต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภา ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงบัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยโดยตรง

⁷¹ คำวินิจฉัยที่ 13/2554

⁷² คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งรับคำร้องเรื่องดังกล่าวไว้พิจารณาวินิจฉัย เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2556

⁷³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 182 วรรคสาม ให้นำบทบัญญัติมาตรา 91 และมาตรา 92 มาใช้บังคับกับการสิ้นสุดของความเป็นรัฐมนตรีตาม (2) (3) (5) หรือ (7) หรือวรรคสอง โดยให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ด้วย”

สำหรับหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย นั้น มีดังนี้

- 1) ต้องเป็นกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลง หรือไม่
- 2) ต้องเป็นกรณีที่ขอให้วินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดตาม (2) (3) (5) หรือ (7) หรือวรรคสอง หรือไม่ ซึ่งคือ กรณีลาออก หรือต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษในความผิด อันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท หรือขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 174 หรือกระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 267 มาตรา 268 หรือมาตรา 269 หรือเมื่อครบกำหนดเวลาตามมาตรา 171 วรรคสี่⁷⁴ ด้วย

2.2.2 คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182

- 1) เรื่องพิจารณาที่ 11/2551 กรณีนายประสาร มฤคพิทักษ์ สมาชิกวุฒิสภากับคณะรวม 36 คน ขอให้ประธานวุฒิสภาอาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (7) ประกอบมาตรา 91 โดยมีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ของแต่ละสภาว่า ความเป็นรัฐมนตรีของนายไชยา สะสมทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 182 (7) หรือไม่ เนื่องจากกลุ่มสมรสถือหุ้นเกินกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนหุ้นทั้งหมดที่จำหน่ายได้ในบริษัท ฯ⁷⁵
- 2) เรื่องพิจารณาที่ 19/2551 และเรื่องพิจารณาที่ 29/2551 กรณีประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภาและประธานกรรมการการเลือกตั้งส่งคำร้องของคณะกรรมการการเลือกตั้งขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยการสิ้นสุดความเป็นรัฐมนตรีของ นายกรัฐมนตรี (นายสมัคร สุนทรเวช) เนื่องจากนายสมัคร สุนทรเวช เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรี จึงอยู่ในบังคับของรัฐธรรมนูญ มาตรา 267

⁷⁴รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

“มาตรา 171 วรรคสี่ นายกรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าแปดปีมิได้”

⁷⁵คำวินิจฉัยที่ 9/2551

ที่บัญญัติไว้ว่า นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจ โดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใดก็มีได้ด้วย แต่ปรากฏว่านายสมัคร สุนทรเวช ได้เป็นพิธีกรให้กับบริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด หลายรายการ ซึ่งคำว่า “พิธีกร” เป็นการดำรงตำแหน่งใดหรือเป็นลูกจ้างซึ่งต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267⁷⁶

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญทั้งสองมาตราเป็นบทบัญญัติที่สำคัญและถือเป็นประเด็นเกี่ยวกับอำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญจึงต้องพิจารณาประเด็นอำนาจศาลรัฐธรรมนูญก่อนที่จะพิจารณาในประเด็นตามคำร้อง โดยกรณีใดหากไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 และมาตรา 182 แล้ว ศาลรัฐธรรมนูญต้องมีคำสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย ด้วยเหตุผลว่า กรณีไม่เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะพิจารณาวินิจฉัย แต่หากกรณีใดเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 91 และมาตรา 182 กำหนดแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญก็จะมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัย และพิจารณาในประเด็นตามคำร้องต่อไป

3. อำนาจหน้าที่ขององค์กรตรวจสอบคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3.1 คณะกรรมการการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือ กกต. มีอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ดังนี้

(1) ควบคุมและดำเนินการจัด หรือจัดให้มีการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ ตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรม

(2) ออกประกาศกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติงานตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วย การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองกฎหมายประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(3) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นในการเลือกตั้ง

⁷⁶ คำวินิจฉัยที่ 12-13/2551

- (4) ออกข้อกำหนดเป็นแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ได้รับแต่งตั้งให้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง และการออกเสียงประชามติ
- (5) ดำเนินการแบ่งเขตเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งที่ใช้วิธีการแบ่งเขตเลือกตั้ง และจัดให้มีบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง
- (7) สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งเกี่ยวกับการเลือกตั้ง
- (8) สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งหนึ่งหรือทุกหน่วยเลือกตั้ง หรือสั่งให้มีการนับคะแนนใหม่เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการทุจริตการเลือกตั้ง
- (9) เพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง และดำเนินคดีอาญากับผู้สมัคร หัวคะแนนและผู้เกี่ยวข้อง (ให้ใบเหลือง หรือใบแดง)
- (10) การดำเนินคดีในศาลเกี่ยวกับความผิดการเลือกตั้งหรือพรรคการเมือง ประกาศผลการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติ
- (11) มีอำนาจแจ้งพนักงานสอบสวน เพื่อดำเนินการสอบสวนและให้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาล ไม่ว่าในเรื่องทางแพ่ง หรืออาญา หรือทางปกครอง แก่ผู้กระทำผิดกฎหมายเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ตลอดจนให้ชดใช้ค่าเสียหาย ในการเลือกตั้งใหม่แก่ผู้ถูกใบแดง และผู้ที่เกี่ยวข้อง
- (12) การรับรองและการแต่งตั้งผู้แทนองค์กรเอกชนเพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบการเลือกตั้ง
- (13) ดำเนินการหรือประสานงานกับหน่วยราชการ ส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ หรือสนับสนุนองค์กรเอกชน ในการให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตามมาตรา 327 (3) ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยระบุว่าหน้าที่ของ กกต. คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชนเรื่องการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข
- (14) จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีและข้อสังเกตเสนอต่อรัฐสภา
- (15) ดำเนินการเรื่องอื่น ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

จะเห็นได้ว่า อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งโดยหลักจะเป็น การควบคุมและดำเนินการจัดให้มีการเลือกตั้งให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย บริสุทธิ์ และยุติธรรม ดังนั้น กระบวนการในการตรวจสอบคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่ง ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีที่ประจักษ์ คณะกรรมการการเลือกตั้งก็สามารถที่จะตรวจสอบ คัดกรอง และมีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งว่าผู้ที่สมัครเข้ารับการเลือกตั้งหรือสมัครเข้ารับการสรรหา เพื่อดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาเป็นบุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติ และไม่มี ลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ หรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดประเด็นปัญหาในเรื่อง คุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญแต่เพียงองค์กรเดียว

3.2 สภาผู้แทนราษฎร และสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

3.2.1 สภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญกำหนดอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้หลายด้าน เช่น อำนาจในการตรากฎหมาย การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน การเข้าชื่อเพื่อถอดถอน ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การควบคุมการตรากฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และอำนาจ ในการให้ความเห็นชอบเรื่องสำคัญต่าง ๆ ซึ่งอำนาจแต่ละประการมีสาระสำคัญ ดังนี้⁷⁷

(1) อำนาจในการตรากฎหมาย เช่น การตราพระราชบัญญัติ พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ การอนุมัติหรือไม่อนุมัติพระราชกำหนด การแก้ไขเพิ่มเติม รัฐธรรมนูญ

(2) อำนาจในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน เช่น การตั้งกระทู้ถาม การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี เป็น รายบุคคล หรือนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี ญัตติตั้งคณะกรรมการ

(3) การเข้าชื่อเพื่อถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(4) การควบคุมการตรากฎหมายที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

(5) การให้ความเห็นชอบในเรื่องการสืบราชสมบัติ การแต่งตั้งผู้สำเร็จ ราชการแทนพระองค์ การปิดสมัยประชุมสามัญก่อนครบกำหนดเวลา 120 วัน การให้ความ

⁷⁷“อำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ค้นคืน 9 สิงหาคม 2556 จาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_news.php?nid=322&filename=index

เห็นชอบในการประกาศสงคราม และการให้ความเห็นชอบในการทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ

3.2.2 สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ในส่วนสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปัจจุบันมีการแบ่งส่วนราชการภายในออกเป็น 20 สำนัก 4 กลุ่มงาน แต่ละส่วนราชการมีอำนาจหน้าที่⁷⁸ เช่น

สำนักงานประธานสภาผู้แทนราษฎร มีอำนาจหน้าที่ เช่น ดำเนินการเกี่ยวกับงานเลขานุการและธุรการทั่วไปของการประชุมประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานกรรมธิการสามัญของสภาผู้แทนราษฎร วิเคราะห์และเสนอความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาในการกำหนดนโยบาย การประสานนโยบายและการติดตามผลการดำเนินงานตามนโยบายงานในหน้าที่ ประสานงานกับคณะรัฐมนตรี วุฒิสภา หน่วยงาน องค์กรและสถาบันต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้ราชการของรัฐสภาและสภาผู้แทนราษฎรดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย เป็นต้น

สำนักงานเลขานุการ ก.ร. มีอำนาจหน้าที่ เช่น ดำเนินการเกี่ยวกับงานในหน้าที่ของ ก.ร. และดำเนินการตามที่ ก.ร. มอบหมาย ศึกษา วิเคราะห์ หรือจัดให้มีการวิจัย และดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้าง ระบบงาน และอัตรากำลังของส่วนราชการในสังกัดรัฐสภา เป็นต้น

สำนักบริหารงานกลาง มีอำนาจหน้าที่ เช่น ดำเนินการและประสานงานเกี่ยวกับงานสารบรรณ และงานบริหารทั่วไป การบริหารงานบุคคลของข้าราชการและลูกจ้าง การแต่งตั้งข้าราชการรัฐสภาฝ่ายการเมือง การรับรายงานตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้ง การจัดทำบัตรประจำตัวและบัตรแสดงตนของสมาชิกรัฐสภา การจัดเก็บและพัฒนาข้อมูลทะเบียนประวัติของสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และดำเนินการตรวจสอบสถานภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

สำนักพัฒนาบุคลากร มีอำนาจหน้าที่ เช่น ศึกษา วิเคราะห์ หรือจัดให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนโยบายระบบ แนวทางการพัฒนาบุคลากร สร้างมาตรฐานหลักสูตร สร้างหลักสูตรและพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมและสัมมนา รวมทั้งติดตามประเมินผลการ

⁷⁸“อำนาจหน้าที่หน่วยงานในสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร” ค้นคืน 12 สิงหาคม 2556 จาก http://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_w3c/more_news.php?cid=1910&filename=

ฝึกอบรมและสัมมนาของสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ข้าราชการและลูกจ้างของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทในการทำให้ราชการของรัฐสภา และสภาผู้แทนราษฎรดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย อีกทั้งยังมีอำนาจหน้าที่ในการรับรายงานตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้ง จัดทำบัตรประจำตัวและบัตรแสดงตนของสมาชิกรัฐสภา การจัดเก็บและพัฒนาข้อมูลทะเบียนประวัติของสมาชิกรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบสถานภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบสถานภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งหมายถึง คุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในกรณีประจักษ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรก็สามารถที่จะตรวจสอบ กัดกรอง และมีความเห็นแจ้งไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นบุคคลผู้ที่ขาดคุณสมบัติ และมีลักษณะต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้หรือไม่ เพื่อที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลการดำเนินกิจการของสภา⁷⁹ ได้โดยตรง ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดประเด็นปัญหาในเรื่องคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญแต่เพียงองค์กรเดียว เช่นเดียวกันกับกรณีของคณะกรรมการเลือกตั้ง

⁷⁹ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2551

“ข้อ 8 ประธานสภามีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นประธานของที่ประชุมสภา
- (2) กำกับดูแลการดำเนินกิจการของสภา
- (3) ควบคุมการรักษาความสงบเรียบร้อยในที่ประชุมสภา ตลอดถึงบริเวณสภา
- (4) เป็นผู้แทนสภาในกิจการภายนอก
- (5) แต่งตั้งกรรมการเพื่อดำเนินกิจการใด ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อกิจการของสภา
- (6) อำนาจและหน้าที่อื่นตามที่มิถุนหมายบัญญัติไว้หรือตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับนี้ได้กำหนด

อำนาจหน้าที่ของประธานสภา”

3.3 วุฒิสภา และสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

3.3.1 วุฒิสภา

วุฒิสภาหรือสมาชิกวุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญในหลายด้าน เช่น ด้านนิติบัญญัติ ด้านการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านการให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของแผ่นดิน ซึ่งแต่ละด้านมีสาระสำคัญ ดังนี้⁸⁰

1) ด้านนิติบัญญัติ ได้แก่ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีระบุไว้ในนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภาว่าจำเป็นต่อการบริหารราชการแผ่นดิน กรณีที่สภาผู้แทนราษฎรไม่เห็นชอบด้วยมีคะแนนเสียงไม่ถึงกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา และการอนุมัติพระราชกำหนด

2) การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน หมายถึง การควบคุมดูแลหรือตรวจสอบการปฏิบัติงานของคณะรัฐมนตรีหรือฝ่ายบริหารให้เป็นไปตามคำแถลงนโยบายที่ให้ไว้ต่อรัฐสภา รวมทั้งบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน จึงเป็นอำนาจหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภาผู้ที่มีอำนาจควบคุมได้แก่สภาซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ ในบางสมัยรัฐธรรมนูญกำหนดให้เฉพาะแต่สภาผู้แทนราษฎรเท่านั้นที่มีอำนาจควบคุมฝ่ายบริหาร แต่บางสมัยก็กำหนดให้ทั้งสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินสำหรับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดให้ทั้งสองสภามีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินด้วย

อำนาจหน้าที่ตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน คือ การตั้งกระทู้ถาม การเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภา และการตั้งคณะกรรมการ

3) การให้ความเห็นชอบในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของแผ่นดิน เช่น การให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การรับทราบหรือ

⁸⁰“บทบาทและอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา” ค้นคืน 9 สิงหาคม 2556 จาก <http://www.senate.go.th/structure/role.htm>

ให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติ การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม การให้ความเห็นชอบในการทำหนังสือสัญญาสำคัญกับนานาประเทศ

4) การพิจารณาเลือก แต่งตั้ง ให้คำแนะนำ ให้ความเห็นชอบบุคคลในองค์กรตรวจสอบ

5) ถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง

6) บทบาทและอำนาจหน้าที่อื่น ๆ เช่น ร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากรรมการการเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 137 หรือกระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 139 ร้องขอต่อประธานวุฒิสภาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลงหรือไม่ เป็นต้น

3.3.2 สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

ในส่วนสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภามีอำนาจหน้าที่หลายประการ⁸¹ ดังนี้

1) รับผิดชอบงานด้านวิชาการและธุรการของวุฒิสภาในการประชุมวุฒิสภาและคณะกรรมการ

2) สนับสนุน ส่งเสริม และเผยแพร่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยเฉพาะบทบาทการดำเนินงานทางด้านนิติบัญญัติตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญของวุฒิสภา

3) ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์และวิจัยในเรื่องต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับประกอบการพิจารณาดำเนินการงานของสมาชิกวุฒิสภาตามบทบาทและอำนาจหน้าที่ของวุฒิสภา

4) ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์และวิจัย รวมทั้งการเปรียบเทียบข้อมูลของนานาอารยประเทศ ทั้งนี้ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับสนับสนุนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับวงงานรัฐสภาต่างประเทศ ของวุฒิสภา

5) ประสานงานกับส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานตามภารกิจของวุฒิสภาและสมาชิกวุฒิสภา

⁸¹“อำนาจหน้าที่สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา” ค้นคืน 10 สิงหาคม 2556 จาก <http://www.senate.go.th/w3c/senate/secretariat.php?url=content&id=5>

6) ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ประกาศและคำสั่งได้ กำหนดให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาในการสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติงาน ตามภารกิจของวุฒิสภา เช่น ด้านงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ เป็นต้น

7) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่วุฒิสภามอบหมาย

จะเห็นได้ว่า สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภามีบทบาทความรับผิดชอบ งานทั้งด้านวิชาการและธุรการของวุฒิสภาให้ดำเนินการเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ประกอบกับ วุฒิสภาซึ่งเป็นองค์กรอำนาจของหน่วยงานมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการร้องขอต่อประธาน วุฒิสภาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลงหรือไม่ด้วยแล้ว สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาในฐานะเป็นฝ่ายธุรการก็ย่อมมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบ สถานภาพการเป็นสมาชิกวุฒิสภาด้วยเช่นเดียวกับสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เมื่อสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภามีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบสถานภาพ การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งหมายถึง คุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามของสมาชิกวุฒิสภา ในกรณีประจักษ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาก็สามารถที่จะตรวจสอบ คัดกรอง และมีความเห็น แจ่มไปยังประธานวุฒิสภาว่าสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นเป็นบุคคลผู้ที่ขาดคุณสมบัติ และมีลักษณะ ต้องห้ามตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ หรือไม่ ทั้งนี้ เพื่อมิให้เกิดประเด็นปัญหาในเรื่องคุณสมบัติ หรือลักษณะต้องห้ามที่จะนำคดีขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญแต่เพียงองค์กรเดียว

สรุป ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งนั้น ถือว่าเป็นบุคคลที่จะทำหน้าที่ สำคัญในการบริหารประเทศ ดังนั้น บุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งดังกล่าว จึงต้องมีความ ส่งงามในการดำรงตำแหน่ง ต้องเป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นกลางทางการเมือง และต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์

จากการศึกษาถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้าม และการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองในแต่ละตำแหน่ง จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญตระหนักและให้ความสำคัญในเรื่องนี้ เป็นอย่างมากเห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กำหนดกรอบในการกำหนดลักษณะ และพฤติกรรมของบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตั้งแต่

1) ขั้นตอนการเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง เพื่อเป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์ประการแรกที่จะพิจารณาว่าจะเป็นผู้มีคุณสมบัติเข้าเกณฑ์ที่จะสามารถเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นได้หรือไม่

2) ขั้นตอนการเป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รัฐธรรมนูญกำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว เพื่อเป็นกรอบหรือหลักเกณฑ์ประการที่สองที่จะพิจารณาว่าผู้ที่จะดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นสามารถจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นกลางในทางการเมือง ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากการกระทำที่เป็นการขัดกันกันแห่งผลประโยชน์อย่างสมบูรณ์ได้หรือไม่ และ

3) ขั้นตอนภายหลังที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผ่านขั้นตอนและกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว รัฐธรรมนูญกำหนดการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เพื่อป้องกันการขัดขวางหรือการแทรกแซงทั้งทางตรงและทางอ้อม กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้าเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม หรือเป็นการป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่รัฐหรือการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบในระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ โดยมีเจตนารมณ์ต้องการให้การเมืองไทยมีความสุจริตและโปร่งใส

ในการแยกแยะเหตุที่ทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้นจากตำแหน่งดังกล่าว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเข้าใจเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนั้นอย่างถ่องแท้ เพราะการจะตีความหรือพิจารณาให้บุคคลผู้ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้นจากตำแหน่งหรือไม่ เป็นเรื่องที่กระทบต่อความมั่นคงในการดำรงตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และกระทบต่อสิทธิทางการเมืองที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองไว้เป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งการเข้าใจเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญได้อย่างถูกต้องจะทำให้สามารถแยกแยะประเด็นในการในการที่จะส่งคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 และมาตรา 182 วรรคสาม ได้อย่างชัดเจน ทั้งยังจะทำให้ทราบได้ว่ามีกรณีใดบ้างที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ควรระบุให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ที่มีอำนาจในการตรวจสอบ สั่งการ และสามารถตีความกรณีที่เป็นปัญหาอันเกี่ยวกับการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่ เพื่อที่จะสามารถกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรผู้มีหน้าที่วินิจฉัยเกี่ยวกับ

การมีคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม หรือการกระทำอันต้องห้าม สำหรับการสิ้นสุดสมาชิกภาพของ
ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นใหม่ เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยเป็นไปด้วย
ความรวดเร็ว ถูกต้อง เหมาะสม และเกิดความเป็นธรรมต่อไป

บทที่ 4

วิเคราะห์บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้าม ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ และองค์กรที่มีอำนาจวินิจฉัยสั่งการ

จากที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า การยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง หรือไม่ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 หรือความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว หรือไม่ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 วรรคสาม เหตุที่จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญสามารถแบ่งได้เป็นกรณีที่ประจักษ์ คือ เป็นเหตุแห่งการสิ้นสุดจากตำแหน่งที่ชัดเจนแล้ว ไม่มีกรณีที่จะต้องตีความ หรือวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวอีก และบางเหตุเป็นกรณีที่ไม่ประจักษ์ คือ ไม่ชัดเจนทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงหรือปัญหาข้อกฎหมาย ที่จำต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอในแต่ละประเด็น ดังนี้

1. กรณีที่ไม่จำต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

1.1 คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นกระบวนการเบื้องต้นที่กำหนด ลักษณะของผู้ที่จะเข้าสู่การเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยแต่ละตำแหน่งจะมีลักษณะ และเงื่อนไขที่กำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง ทั้งนี้ เนื่องจากแต่ละตำแหน่งมีบทบาทและอำนาจหน้าที่ที่แตกต่างกัน ดังนั้น บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่ละตำแหน่งจึงแตกต่างกัน ซึ่งมีรายละเอียดคุณสมบัติที่บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ดังต่อไปนี้

1.1.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

รัฐธรรมนูญ มาตรา 101 ได้บัญญัติคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้หลายประการ แต่หากจะจัดแบ่งลักษณะของคุณสมบัติตามถ้อยคำที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ สามารถจัดแบ่งได้ดังนี้

คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 101 บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ คือ 1) ต้องมีสัญชาติไทยโดยการเกิด 2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง 3) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในกรณีที่มีการเลือกตั้งทั่วไป เพราะเหตุยุบสภาต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง และ 4) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง และผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบสัดส่วนต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย กล่าวคือ (ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง (ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง (ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีการศึกษา และ (ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง เป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี

ในส่วนของคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 ซึ่งมี 4 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่ต้องมีการตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรง เพราะเป็นขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กล่าวคือ คุณสมบัติในเรื่องสัญชาติ คุณสมบัติในเรื่องของอายุ คุณสมบัติในด้านการยึดโยงกับประชาชนในพื้นที่ และคุณสมบัติในส่วนของการยึดโยงกับพรรคการเมืองที่ตนสังกัด คุณสมบัติดังกล่าวเป็นกรณีที่สามารถตรวจสอบได้ทางทะเบียน โดยนายทะเบียนพรรคการเมือง ซึ่งพรรคการเมืองทุกพรรคต้องยื่นบัญชีรายชื่อสมาชิกพรรคมายังนายทะเบียนพรรคการเมือง เมื่อคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้นเป็นคุณสมบัติที่ประจักษ์เช่นนี้ กรณีการตรวจสอบและสั่งการเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 จึงควรเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นองค์กรในการรับสมัครบุคคลที่จะมีสิทธิสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

1.1.2 สมาชิกวุฒิสภา

คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 115 บัญญัติไว้ อย่างประจักษ์ คือ 1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด 2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ในวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ 3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า และ 4) ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย (ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง (ข) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง (ค) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี การศึกษา และ (ง) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าห้าปี

ในส่วนของคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 ซึ่งมี 4 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่ต้องมีการตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะเป็นขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กล่าวคือ คุณสมบัติในเรื่องสัญชาติ คุณสมบัติในเรื่องของอายุ คุณสมบัติในด้านการศึกษา และคุณสมบัติในด้านการยึดโยงกับประชาชนในพื้นที่ กรณีผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา การตรวจสอบคุณสมบัติดังกล่าวจะมีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ทางทะเบียนโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา ดังนั้น กรณีการตรวจสอบและสั่งการคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 จึงควรเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นองค์กรในการรับสมัครบุคคลที่จะมีสิทธิสมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภา

1.1.3 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 171 วรรคสอง กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีไว้อย่างประจักษ์ว่า ต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 172 และเมื่อต้องเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วยแล้ว คุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีนั้น จึงต้องนำบทบัญญัติว่าด้วยคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ

มาตรา 101 มาบังคับใช้โดยอนุโลมด้วย ซึ่งในกรณีคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ประจักษ์นั้น ผู้วิจัยได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 1.1.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ส่วนรัฐธรรมนูญ มาตรา 174 กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรีอย่างประจักษ์ คือ 1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด 2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์ และ 3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า

ในส่วนของคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญ มาตรา 171 วรรคสอง กำหนดให้นำบทบัญญัติว่าด้วยคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 มาบังคับใช้โดยอนุโลมด้วยแล้ว ดังนั้น คุณสมบัติของนายกรัฐมนตรีจึงมีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ทางทะเบียนโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบขณะเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ส่วนคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นรัฐมนตรี รัฐธรรมนูญ มาตรา 172 กำหนดไว้ 3 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเป็นกรณีที่ต้องมีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ทางทะเบียนเช่นเดียวกัน

1.1.4 แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีขาดคุณสมบัติ

1) คำวินิจฉัยที่ 49/2542 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ส่งคำร้องของนายสิทธิชัย กิตติธเนศวร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก และคณะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รวม 55 คน เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของนายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครนายก ล่มสุดลง เนื่องจากใช้วุฒิการศึกษาที่เป็นโมฆะในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่

โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ ไม่ได้จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อันมีผลให้ไม่สามารถเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) ได้ การที่นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ นำใบ รบ. ปวท. ซึ่งเป็นเอกสารที่ไม่ถูกต้องไปเรียนต่อระดับปริญญาตรี โดย รบ. ปวท. ไม่ถูกต้อง ปริญญาตรีย่อมจะไม่ถูกต้องด้วย นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ จึงไม่อาจอาศัยคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 19 (2) สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้

การที่นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ ได้อาศัยคุณสมบัติดังกล่าวสมัครรับเลือกตั้งจนได้รับการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2539 จึงเป็นกรณีที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยไม่ชอบซึ่งการที่บทเฉพาะกาล มาตรา 315 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญนี้ (วันที่ 11 ตุลาคม 2540) คงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ เป็นการบัญญัติรับรองความต่อเนื่องของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรระหว่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมครั้งสุดท้ายโดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2539 กับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 การรับรองดังกล่าวเป็นการรับรองเพื่อให้มีความต่อเนื่องเท่านั้น แต่มิใช่เป็นการรับรองความชอบหรือไม่ของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละคน เมื่อนายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ ซึ่งมีบิดาเป็นคนต่างด้าวมีคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2535 มาตรา 19 (1) หรือ (2) นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ จึงเป็นผู้ไม่มีคุณสมบัติเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 มาตรา 111 (1) ทำให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับการเลือกตั้งใน พ.ศ. 2538 และพ.ศ. 2539 ไม่ถูกต้องสมบูรณ์มาตั้งแต่ต้น ดังนั้น นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ จึงไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรโดยชอบตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 315 วรรคสอง

2) คำวินิจฉัยที่ 13/2554 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) หรือไม่ เนื่องจากคณะกรรมการการเลือกตั้งได้จัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ในวันอาทิตย์ที่ 3 กรกฎาคม 2554 โดยมีนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ลำดับที่ 8 ของพรรคเพื่อไทย คณะกรรมการการเลือกตั้งมีมติด้วยคะแนนเสียงข้างมากกว่า เมื่อนายจตุพร พรหมพันธุ์ ถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล ย่อมมีผลทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกพรรคเพื่อไทยของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงกรณีจึงมีผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลง

ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) เนื่องจากขาดจากการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองในวันเลือกตั้ง

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า นายจตุพร พรหมพันธุ์ ถูกฟ้องคดีอาญาในฐานความผิดร่วมกันก่อการร้าย ร่วมกันทำให้ปรากฏแก่ประชาชนด้วยวาจา มั่วสุมกันตั้งแต่สิบคนขึ้นไป ใช้กำลังประทุษร้าย ๆ ให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในบ้านเมือง โดยผู้กระทำความผิดคนหนึ่งมีอาวุธ ร่วมกันชุมนุมหรือมั่วสุม ฝ่าฝืนข้อกำหนดที่ออกตามบทบัญญัติแห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 โดยนายจตุพร พรหมพันธุ์ ได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างพิจารณา แต่เมื่อมีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2554 ศาลได้มีคำสั่งเพิกถอนสัญญาประกันและนายจตุพร พรหมพันธุ์ ได้ถูกคุมขังไว้ที่เรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2554 ก่อนถึงวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นการเลือกตั้งทั่วไป ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 นายจตุพร พรหมพันธุ์ ได้ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวต่อศาลเพื่อออกไปใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่ศาลไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ดังนั้น ในวันที่ 3 กรกฎาคม 2554 ซึ่งเป็นวันเลือกตั้ง นายจตุพร พรหมพันธุ์ ยังคงถูกคุมขังอยู่ที่เรือนจำตามหมายของศาลในคดีอาญาดังกล่าว นายจตุพร พรหมพันธุ์ จึงเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง เนื่องจากเป็นบุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3)

ประเด็นพิจารณาต่อมา คือ การเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) เป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และมีผลให้สมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมืองสิ้นสุดลงตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 วรรคหนึ่ง (3)³⁷ ประกอบมาตรา 19 วรรคหนึ่ง³⁸

³⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 สมาชิกภาพของสมาชิกสิ้นสุดลง เมื่อ (3) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 19

³⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 ผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกต้องเป็นบุคคลธรรมดาผู้มีสัญชาติไทย มีคุณสมบัติและไม่มีความต้องห้ามตามมาตรา 8 วรรคหนึ่ง โดยยื่นใบสมัครด้วยตนเองพร้อมเอกสารประกอบตามที่นายทะเบียนกำหนดต่อพรรคการเมืองที่ผู้นั้นประสงค์จะสมัครเข้าเป็นสมาชิก และให้คำรับรองว่าตนมิได้เป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นอยู่ในขณะเดียวกัน ตามสถานที่ที่พรรคการเมืองกำหนดและให้พรรคการเมืองส่งสำเนาใบสมัคร และเอกสารประกอบดังกล่าวให้นายทะเบียน

และมาตรา 8 วรรคหนึ่ง³⁹ หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า การเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) เป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 8 วรรคหนึ่ง เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 20 วรรคหนึ่ง เห็นว่า บุคคลที่จะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมือง นอกจากจะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามในขณะสมัครเป็นสมาชิกพรรคการเมืองแล้ว จะต้องไม่มีลักษณะต้องห้ามตลอดเวลาที่เป็นสมาชิกพรรคการเมืองด้วย หากสมาชิกพรรคการเมืองผู้ใดมีลักษณะต้องห้ามเกิดขึ้นในภายหลังย่อมมีผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองของผู้นั้นสิ้นสุดลง ดังนั้น เมื่อนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นบุคคลต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) นายจตุพร พรหมพันธุ์ จึงเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญอันเป็นลักษณะต้องห้ามของบุคคลซึ่งจะเป็นสมาชิกพรรคการเมืองตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 19 วรรคหนึ่ง ประกอบมาตรา 8 วรรคหนึ่ง และเป็นผลให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามมาตรา 20 วรรคหนึ่ง (3)

ประเด็นต่อมา คือ การสิ้นสุดสมาชิกภาพสมาชิกพรรคการเมืองของนายจตุพร พรหมพันธุ์ เป็นกรณีที่ทำให้ขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 (3) และเป็นเหตุให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้ว เห็นว่า คุณสมบัติของการเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไม่เพียงต้องมีอยู่ในขณะสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่านั้น แต่จะต้องคงมีอยู่ตลอดระยะเวลาของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรณีที่บุคคลต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) นั้น แม้ว่ารัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (3) จะไม่กำหนดให้เป็นลักษณะของบุคคลที่ต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิ

³⁹พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาตรา 8 ผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิดหรือผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติซึ่งได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ และไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มีจำนวนตั้งแต่สิบห้าคนขึ้นไปอาจรวมกันดำเนินการจัดตั้งพรรคการเมืองได้

สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ตาม แต่การสมัครรับเลือกตั้งกับการใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นก่อนและหลังต่างเวลากัน แม้บุคคลที่ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลจะมีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งอันไม่เป็นที่ลักษณะต้องห้าม แต่การใช้สิทธิเลือกตั้งและการพิจารณาการสิ้นสุดสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นคนละกรณี หากในวันเลือกตั้งบุคคลดังกล่าวยังคงถูกคุมขังอยู่ ย่อมต้องถือว่าเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 100 (3) และเมื่อพิจารณาคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว อันเป็นคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 (3) ประกอบรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ที่บัญญัติให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อขาดคุณสมบัติตามมาตรา 101 แล้ว เห็นว่า คุณสมบัติของบุคคลที่จะเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งต้องเป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียว มิใช่ต้องมีอยู่ในขณะสมัครรับเลือกตั้งเท่านั้น แต่ต้องคงมีอยู่ตลอดระยะเวลาของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดมิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเมื่อใด ย่อมทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นสิ้นสุดลง

สำหรับการพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองนั้น เห็นว่าเมื่อรัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติให้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การพิจารณาเกี่ยวกับความเป็นสมาชิกพรรคการเมือง โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกพรรคการเมือง จึงต้องนำบทบัญญัติมาตรา 8 มาตรา 19 และมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 มาใช้บังคับ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตรา 106 เป็นการวางหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ในการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องสิ้นสุดสมาชิกภาพ แต่การวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดขาดคุณสมบัติ หรือมีลักษณะต้องห้าม อันนำไปสู่การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น เพราะรายละเอียดเหล่านั้นมิได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญจึงจำเป็นต้องนำกฎหมายอื่นมาประกอบการวินิจฉัย ซึ่งทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกิดผลบังคับตามเจตนารมณ์ได้อย่างแท้จริง กรณีมิใช่เป็นการนำกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์ต่ำกว่า และมีบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งในกรณีสิ้นสุดสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาขยายความหรือตีความให้เป็นโทษ

แก่บุคคลดังที่ผู้กร้องยกขึ้นโต้แย้งแต่อย่างใด และมีใช่เป็นการกำหนดเหตุขึ้นใหม่เพราะเป็นเหตุที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเป็นสมาชิกพรรคการเมืองซึ่งต้องคงมีอยู่ตลอดระยะเวลาของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้เป็นสมาชิกพรรคการเมืองย่อมทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4) ประกอบมาตรา 101 (3) ดังนั้น เมื่อสมาชิกภาพการเป็นสมาชิกพรรคเพื่อไทยของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลง จึงเป็นกรณีที่ทำให้ขาดคุณสมบัติตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 (3) และเป็นเหตุให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายจตุพร พรหมพันธุ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (4)

จากการศึกษาคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งแล้ว จะเห็นว่า คุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 สมาชิกวุฒิสภาตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 นายกรัฐมนตรีตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 171 วรรคสอง หรือรัฐมนตรีตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 172 เป็นการกำหนดคุณสมบัติทั่วไปที่ต้องมีการตรวจสอบก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง โดยใช้ภาษาที่ไม่มีความซับซ้อน เป็นข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ชัดแจ้ง และเป็นกรณีที่มีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น ในการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของบุคคลดังกล่าว รัฐธรรมนูญควรบัญญัติให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งไว้โดยตรง และไม่ควรระบุให้เป็นกรณีที่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย

1.2 ลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเงื่อนไขหนึ่งก่อนที่จะก้าวเข้าสู่การเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยถือเป็นข้อควรประพฤติหรือข้อห้ามก่อนบุคคลนั้นจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อย่างไรก็ตาม ลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอาจมิได้กรณีเกิดขึ้นหลังจากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ด้วยเหตุผลว่า เป็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นใหม่ภายหลังการเข้าสู่ตำแหน่ง

ในกรณีของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่า บทบัญญัติดังกล่าวมีทั้งส่วนที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนหรือประจักษ์ โดยไม่จำเป็นต้องยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และส่วนที่ไม่ประจักษ์หรือไม่ชัดเจนที่จำเป็นต้องยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแต่ละตำแหน่งมีความแตกต่างกัน ซึ่งในส่วนนี้จะได้อธิบายถึงกรณีลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่บัญญัติไว้อย่างชัดเจนหรือประจักษ์ โดยไม่จำเป็นต้องยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.2.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ คือ (1) ดิคาเสพติดิให้โทษ (2) เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต (3) เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 100 (1) (2) หรือ (4) (4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล (5) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ (6) เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (7) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ (8) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกจากข้าราชการการเมือง (9) เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น (10) เป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสมาชิกภาพสิ้นสุดลงแล้วยังไม่เกินสองปี (11) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเป็นเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ (12) เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน หรือกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (13) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 263 (14) เคยถูกวุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

ในส่วนของลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 ซึ่งมี 14 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่สามารถตรวจสอบได้จากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรง เพราะเป็นขั้นตอนของการตรวจสอบคุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามของผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งหรือเข้ารับการสรรหาก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นกระบวนการที่ไม่มีความยุ่งยากซับซ้อน ซึ่งคณะกรรมการการเลือกตั้ง สามารถไต่สวน ตรวจสอบ และมีคำสั่งให้รับสมัครหรือมีคำสั่งไม่รับสมัครบุคคลดังกล่าว เพื่อเข้าสู่กระบวนการเลือกตั้ง หรือกระบวนการสรรหาได้ ซึ่งคำสั่งไม่รับสมัครของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ถือเป็นคำสั่งทางปกครอง หากผู้สมัครใดไม่พอใจในคำสั่งก็อาจยื่นคำฟ้องเป็นคดีต่อศาลฎีกา ซึ่งเป็นศาลที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 239⁴⁰ บัญญัติให้มีอำนาจในการพิพากษา ทั้งนี้ อาจมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าว ให้ศาลฎีกามีอำนาจทบทวนคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้งกรณีดังกล่าวได้ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ให้ข้อเสนอแนะในบทที่ 5 ต่อไป

⁴⁰รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 239 ในกรณีที่คณะกรรมการการเลือกตั้งวินิจฉัยให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งก่อนการประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา ให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นที่สุด

ในกรณีที่ประกาศผลการเลือกตั้งแล้ว ถ้าคณะกรรมการการเลือกตั้งเห็นว่าควรให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด ให้ยื่นคำร้องต่อศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย เมื่อศาลฎีกาได้รับคำร้องของคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ จนกว่าศาลฎีกาจะมีคำสั่งยกคำร้อง ในกรณีที่ศาลฎีกามีคำสั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ในเขตเลือกตั้งใดหรือเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใด ให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในเขตเลือกตั้งนั้นสิ้นสุดลง

ในกรณีที่บุคคลตามวรรคสองปฏิบัติหน้าที่ต่อไปไม่ได้ มิให้นำบุคคลดังกล่าวเข้าในจำนวนรวมของสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา แล้วแต่กรณี

ให้นำความในวรรคหนึ่ง วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นด้วยโดยอนุโลม โดยการยื่นคำร้องต่อศาลตามวรรคสองให้ยื่นต่อศาลอุทธรณ์ และให้คำสั่งของศาลอุทธรณ์เป็นที่สุด

อย่างไรก็ตามการต้องด้วยลักษณะตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (1) - (4) นี้ อาจเกิดขึ้นภายหลังจากการเข้าสู่ตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้ แต่ก็เป็นที่สามารถ ให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบได้เช่นเดียวกัน

1.2.2 สมาชิกวุฒิสภา

ลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 115 บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ในมาตรา 115 (5) (6) (7) (8) และ (9) โดยกำหนดกรณี ดังนี้ 1) ต้อง ไม่เป็นบุพการี คู่สมรส หรือบุตรของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง 2) ไม่เป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งใดในพรรคการเมือง หรือเคยเป็นสมาชิก หรือเคยดำรงตำแหน่งและพ้นจากการเป็นสมาชิกหรือการดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรคการเมือง มาแล้วยังไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ 3) ไม่เป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและพ้นจากการเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้วไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งหรือวันที่ได้รับการเสนอชื่อ 4) เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งตามมาตรา 102 (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (11) (12) (13) หรือ (14) และ 5) ไม่เป็นรัฐมนตรีหรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ซึ่งมีใช่สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือเคยเป็นแต่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกินห้าปี

ในส่วนของลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 ซึ่งมี 5 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่ต้องมีการตรวจสอบจากองค์กร ซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะเป็นขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง ซึ่งสามารถใช้กลไกการตรวจสอบโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หากเป็นกรณี ก่อนเข้าสู่ตำแหน่ง และตรวจสอบโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎร โดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบ ได้เช่นเดียวกัน

1.2.3 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

ลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 174 บัญญัติไว้อย่างประจักษ์ ปรากฏในมาตรา 174 (4) (5) และ (6) โดยกำหนดกรณี ดังนี้ 1) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 102 (1) (2) (3) (4) (6) (7) (8) (9) (11) (12) (13) หรือ (14) 2) ไม่เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีก่อนได้รับแต่งตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ และ 3) ไม่เป็นสมาชิกวุฒิสภา หรือเคยเป็นสมาชิกวุฒิสภาซึ่งสมาชิกภาพสิ้นสุดลงมาแล้วยังไม่เกินสองปีนับถึงวันที่ได้รับแต่งตั้ง เป็นรัฐมนตรีในมาตรา 115 (5) (6) (7) (8) และ (9)

ในส่วนของลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 174 ซึ่งมี 3 อนุมาตรา เมื่อพิจารณาแล้วจะเป็นกรณีที่ต้องมีการ ตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเป็น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา เพราะต้องผ่านขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัคร เข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งสามารถใช้กลไกการตรวจสอบ โดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบ

1.2.4 แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีมีลักษณะต้องห้าม

1) คำวินิจฉัยที่ 2/2554 กรณีประธานวุฒิสภาส่งเรื่องของคณะกรรมการ การเลือกตั้งเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สมาชิกวุฒิสภา ผู้ถูกร้องสิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4) ประกอบมาตรา 115 (5) หรือไม่ เนื่องจากนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สมาชิกวุฒิสภา เป็นบุพการีของนายยุทธนา เรืองวรบูรณ์ นายกเทศมนตรีตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม ซึ่งถือว่าเป็น ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) เป็นเหตุให้ สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกวุฒิสภาของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4)

โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า แม้รัฐธรรมนูญมิได้มีบทนิยามศัพท์ คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ไว้โดยเฉพาะ แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ประกอบกฎหมายที่เกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินที่มีอยู่ในขณะนี้แล้ว เห็นได้ว่า ตำแหน่ง

ทางการเมือง หมายถึง ตำแหน่งที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและกำกับทิศทางการบริหารราชการแผ่นดิน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค หรือส่วนท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงเทศบาลด้วย ตำแหน่งนายกเทศมนตรีตำบลเป็นตำแหน่งที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลนั้น มีอำนาจหน้าที่ในระดับนโยบายและกำกับทิศทางการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลดังกล่าว ดังนั้น จึงเป็นตำแหน่งทางการเมืองประเภทหนึ่ง ทั้งเมื่อพิจารณาทั้งบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 ทั้งมาตราแล้ว จะเห็นได้อีกทางหนึ่งว่า ตำแหน่งผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น รวมทั้งผู้บริหารเทศบาลตำบลด้วยนั้น อยู่ในความหมายของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วย ดังมาตรา 115 (9) ได้บัญญัติถึงลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะดำรงตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภาไว้อีกข้อหนึ่งว่า จะต้องไม่เป็นรัฐมนตรี หรือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอื่น ซึ่งมีใช้สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น หรือเคยเป็น แต่พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวมาแล้วยังไม่เกินห้าปี ซึ่งแสดงว่า ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นนั้นเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประเภทหนึ่ง แต่ไม่ประสงค์จะให้เป็นลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 115 (9) นี้ จึงต้องเขียนยกเว้นไว้ ดังนั้น ผู้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีตำบลจึงเข้าลักษณะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) ซึ่งมีได้มีข้อความยกเว้นไว้เหมือนดังในกรณีมาตรา 115 (9)

สำหรับข้อโต้แย้งของนายอิทธิพล เรื่องวาระบูรณ ที่ว่าจะต้องตีความคำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ในมาตรา 115 (5) ให้มีความหมายในระดับเดียวกับคำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ซึ่งเป็นคำที่นำหน้ามาก่อนนั้น ไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะหลักการตีความกฎหมายดังกล่าว (The ejusdem generis rule) จะใช้กับกรณีที่เป็นคำที่มีความหมายทั่วไปที่ตามหลังคำที่มีความหมายเฉพาะมากกว่าสองคำขึ้นไปเท่านั้น หากนำมาใช้กับกรณีที่มีคำเฉพาะนำหน้าเพียงคำเดียวดังเช่นในมาตรา 115 (5) ได้ไม่ ประกอบกับเมื่อพิจารณาบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภาการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์แล้ว เห็นได้ว่า มีเจตนารมณ์เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือได้รับการเสนอชื่อเพื่อเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา โดยกำหนดให้สอดคล้องกับปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภาและการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐซึ่งอาจถูกรบกวนงาโดยบุคคลที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน เช่น บุพการี คู่สมรส

บุตร เพื่อให้การดำเนินงานของสมาชิกวุฒิสภามีความเป็นกลาง โปร่งใส และปราศจากการแทรกแซง ทำให้สมาชิกวุฒิสภามีอิสระในการปฏิบัติหน้าที่อย่างแท้จริง

ดังนั้น คำว่า “ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ตามบทบัญญัติดังกล่าว จึงต้องสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ซึ่งแม้ว่าอำนาจหน้าที่ของสมาชิกวุฒิสภา ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะไม่สามารถควบคุมการทำงาน หรือถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีได้โดยตรง แต่ก็อาจเข้าไปก้าวก่ายแทรกแซงการปฏิบัติราชการหรือการดำเนินงาน ในหน้าที่ประจำของราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือของผู้อื่น ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อมได้

เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า นายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สมาชิกวุฒิสภา เป็นบุพการีของนายยุทธนา เรืองวรบูรณ์ นายกเทศมนตรีตำบลศรีสงครามซึ่งเป็นผู้บริหารท้องถิ่น และเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) เป็นเหตุให้สมาชิกภาพความเป็นสมาชิกวุฒิสภาของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4) นับแต่วันที่มิเหตุให้นายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 115 (5) คือ วันที่นายยุทธนา เรืองวรบูรณ์ บุตรของนายอิทธิพล เรืองวรบูรณ์ ได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีตำบลศรีสงคราม อำเภอศรีสงคราม จังหวัดนครพนม

2) คำวินิจฉัยที่ 1/2553 กรณีประธานวุฒิสภาส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งว่า สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาของนายสุรเดช จิรัฐิติเจริญ สมาชิกวุฒิสภาจังหวัดปราจีนบุรี สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (4) ประกอบมาตรา 115 (6) หรือไม่ เนื่องจากนายสุรเดช จิรัฐิติเจริญ ได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์อีกครั้ง ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 อันเป็นผลให้ยังคงมีสถานภาพเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์หรือเคยเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์มาแล้วยังไม่เกินห้าปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาหรือไม่ โดยผู้ร้องมีเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 มาเป็นพยานหลักฐาน ขณะเดียวกัน นายสุรเดช จิรัฐิติเจริญ ได้โต้แย้งว่าเอกสารดังกล่าวคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ปัญหาที่ต้องพิจารณาจึงมีว่า เอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545)

หรือแบบ ท.พ. 6 ที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงหรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้วเห็นว่า ข้อเท็จจริงจากบันทึกถ้อยคำยืนยัน ข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยานของนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ได้ความว่า การที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 มีความคลาดเคลื่อนในการบันทึกข้อมูล โดยนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ พ้นจากการเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2545 และไม่เคยสมัครเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ อีก ในขณะที่ข้อมติข้อเท็จจริงได้ความจากการไต่สวนพยานของผู้ร้อง ได้ความว่า การตรวจสอบข้อมูลสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ในระบบฐานข้อมูลพรรคการเมืองเดิมพบว่ามีข้อมูลที่ผิดพลาด เช่นเดียวกับนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ หลายรายการ ประกอบกับพยานเอกสารที่นำมาประกอบในการเบิกความได้ระบุนผลการตรวจสอบข้อมูลสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ จำนวน 4,086,052 รายการ มีข้อมูลสมบูรณ์ที่สามารถลงฐานข้อมูลได้ จำนวน 2,021,064 รายการ แต่มีข้อมูลสมาชิกพรรคการเมืองที่ไม่ถูกต้องถึงจำนวน 737,775 รายการ นอกจากจากนั้นเป็นรายการที่ต้องแก้ไข นับว่าข้อมูลสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ตามที่พรรคประชาธิปัตย์แจ้งแก่นายทะเบียนพรรคการเมือง เป็นข้อมูลที่สมบูรณ์ไม่ถึงกึ่งหนึ่ง ประกอบกับเมื่อพิจารณาเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 และแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่ลดลงในรอบปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 7 แล้วเห็นว่า เอกสารดังกล่าวได้ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 และลาออกจากสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม 2545 โดยมีหมายเลขสมาชิกหมายเลขเดียวกันซึ่งไม่น่าเชื่อและระยะเวลาจากวันที่ลาออกจนถึงวันที่สมัครใหม่ มีระยะเวลาห่างกันเพียงแปดวัน ซึ่งตามข้อบังคับพรรคประชาธิปัตย์มีกระบวนการให้การสมัครเป็นสมาชิกพรรคต้องประกาศชื่อผู้สมัครไว้ในที่เปิดเผย ณ สำนักงานใหญ่ของพรรคเป็นเวลาไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน จึงเชื่อว่าเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้นในรอบปีที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 ที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 น่าจะคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง พยานบุคคลของผู้ร้องนอกจากจะเบิกความเชื่อมกับพยานหลักฐานของนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ แล้ว พยานหลักฐานของผู้ร้องยังคงมีเพียงเอกสารแบบแจ้งจำนวนสมาชิกพรรคการเมืองที่เพิ่มขึ้น

ในรอบปีปฏิทินที่ผ่านมา (ปี พ.ศ. 2545) หรือแบบ ท.พ. 6 ที่ปรากฏชื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ เข้าเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 เท่านั้น ซึ่งเอกสารดังกล่าวก็เป็น ข้อมูลที่พรรคประชาธิปัตย์เป็นผู้จัดทำและนำเสนอให้แก่นายทะเบียนพรรคการเมืองที่ปรากฏ ข้อเท็จจริงว่ามีความคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงหลายแห่ง ดังนั้น จึงมีเหตุผลเพียงพอที่จะรับฟัง ได้ว่านายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 ตามที่ถูกลกล่าวหาแต่อย่างใด

เมื่อนายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ไม่ได้สมัครเป็นสมาชิกพรรคประชาธิปัตย์ ในวันที่ 21 พฤษภาคม 2545 ระยะเวลาที่นายสุรเดช จิรฐิติเจริญ ลาออกจากการเป็นสมาชิก พรรคประชาธิปัตย์ ในวันที่ 13 พฤษภาคม 2545 จนถึงวันที่นายสุรเดช จิรฐิติเจริญ สมัครรับ เลือกลงตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาในวันที่ 21 มกราคม 2551 จึงเป็นเวลานานกว่าห้าปีนับถึงวันสมัคร รับเลือกตั้ง นายสุรเดช จิรฐิติเจริญ จึงเป็นผู้มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามมิให้เป็นผู้มีสิทธิ สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภาตามมาตรา 115 (6) สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา จึงไม่สิ้นสุดลงตามมาตรา 119 (4) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

3) เรื่องพิจารณาที่ 7/2556 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งคำร้องของ ผู้ร้อง (นายสุชัย จุลพงศธร กับคณะ รวม 134 คน) ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของ จำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร เพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (5) ประกอบมาตรา 102 (6) หรือไม่⁴¹

ผู้ร้องได้กล่าวอ้างข้อเท็จจริงประกอบคำร้อง ดังนี้ (1) คำสั่ง กระทรวงกลาโหมที่ 1163 /2555 เรื่อง ให้ปลดนายทหารสัญญาบัตรออกจากราชการ เนื่องจาก ปรากฏข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติว่า เมื่อวันที่ 2 มิถุนายน 2531 ว่าที่ ร.ต. อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รร.จ.อ. ส่วนการศึกษา รร.จปร. ได้ใช้เอกสารใบสำคัญ สด.9 แทนใบชำระคดียุทธภัย ลงวันที่ 8 มิถุนายน 2531 อันมีข้อความสาระสำคัญอันเป็นเท็จ (ถือว่าเป็นเท็จ) ไปประกอบการขึ้นทะเบียนกอง ประจำการ จนทำให้เจ้าหน้าที่สัสดีผิดหลงออกใบสำคัญ สด.3 ลงวันที่ 2 มิถุนายน 2531 ขึ้นทะเบียนกองประจำการ ว่าที่ ร.ต. อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นการกระทำที่ละเมิดศีลธรรม

⁴¹คดีอยู่ระหว่างการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ โดยศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำสั่งรับคำร้องเรื่อง ดังกล่าวไว้พิจารณาวินิจฉัย เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2556

จริยธรรม และแบบธรรมเนียมทหารของนายทหารสัญญาบัตร เป็นการกระทำที่ไม่สุจริต เพื่อประโยชน์แห่งตน เป็นการทุจริตประพฤติมิชอบในวงราชการ ผิดวินัยทหารอย่างร้ายแรง ไม่สมควรให้อยู่ในราชการต่อไป นับแต่วันกระทำผิด และคณะกรรมการของกระทรวงกลาโหม ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า มีเหตุอันสมควรให้ลงโทษเนื่องจากการกระทำผิดทางวินัยตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 โดยปลดออกจากราชการ เพื่อมิให้เสียหายหรือเสื่อมเสียต่องานราชการ จึงให้ปลด ร.ต. อภิสัทธี เวชชาชีวะ ออกจากการเป็นทหารกองหนุน รับเบี้ยบำนาญบ้านานาญ ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน 2531 เป็นต้นไป

(2) ผู้ร้องกล่าวอ้างถึงผลการสอบสวนและการตรวจสอบข้อเท็จจริงของกระทรวงกลาโหมว่า มีพยานหลักฐานเป็นที่ยุติว่า เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2530 นายอภิสัทธี เวชชาชีวะ ได้สมัครเข้ารับราชการ โดยเป็นผู้ขาดคุณสมบัติ ตามกฎข้อบังคับ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งของกระทรวงกลาโหม และของกองทัพบก เนื่องจากเป็นบุคคลที่ไม่ผ่านการรับราชการทหารกองประจำการ ไม่ผ่านการตรวจเลือกทหารกองเกินเข้ากองประจำการ โดยไม่ได้รับการผ่อนผันตามกฎหมาย ไม่มีเอกสารใบสำคัญทางทหารหรือเอกสารที่ต้องตามกฎหมาย ปกปิดข้อความอันเป็นความจริงซึ่งควรบอก ให้แจ้ง และให้ข้อความไม่ถูกต้องในสาระสำคัญหลอกลวงเจ้าหน้าที่ให้ผิดหลงว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติครบถ้วน ซึ่งต่อมากระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งที่ 1/2556 ลงวันที่ 2 มกราคม 2556 ให้เพิกถอน คำสั่งที่ 720/2530 เรื่อง บรรจुकุศลเข้ารับราชการ และคำสั่งที่ 339/2531 เรื่อง แต่งตั้งข้าราชการกลาโหมพลเรือนเป็นนายทหารสัญญาบัตร

(3) ผู้ร้องได้สนับสนุนข้ออ้างของตนเพิ่มเติมว่า เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏว่า กระทรวงกลาโหมได้มีคำสั่งปลดนายอภิสัทธี เวชชาชีวะ ออกจากราชการ โดยมีผลย้อนหลังตั้งแต่วันที่ 2 มิถุนายน 2531 และเพิกถอนคำสั่งบรรจุแต่งตั้งดังกล่าวข้างต้นแล้ว พร้อมกับได้แจ้งคำสั่งดังกล่าวให้นายอภิสัทธี เวชชาชีวะ ทราบแล้ว คำสั่งปลดออกจากราชการดังกล่าวย่อมมีผลตามกฎหมาย และอ้างว่าเรื่องดังกล่าวเป็นกรณีเกี่ยวกับวินัยทหาร ที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 วรรคสอง ที่กำหนดให้เรื่องดังกล่าว ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครองรับไว้พิจารณาพิพากษาได้ การที่นายอภิสัทธี เวชชาชีวะ ได้ยื่นฟ้องต่อศาลปกครองกลาง ในคดีหมายเลขคำที่ 2900/2555 ก็เป็นเพียงกรณีที่ศาลปกครองกลางรับไว้พิจารณาเพื่อมีคำสั่งว่าจะรับฟ้องเพื่อมีคำพิพากษาต่อไปหรือไม่เท่านั้น จึงยังไม่ถือว่าเป็นคดีฟ้องร้องอยู่ในระหว่างการพิจารณา

กรณีเมื่อนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เคยถูกปลดออกจากราชการแล้ว กรณีจึงถือได้ว่านายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (6) ขณะเดียวกันก็ทำให้สมาชิกภาพของการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ สิ้นสุดลง ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (5)

ผู้วิจัยเห็นว่า คำร้องดังกล่าวเป็นการร้องกรณีลักษณะต้องห้ามมิให้บุคคลใช้ สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากเป็นบุคคลที่ถูกเคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการหน่วยงานของรัฐ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการ ทุจริต และประพฤติมิชอบในวงราชการ เนื่องด้วยคุณสมบัติ และลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเข้าสู่ ตำแหน่งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องมีอยู่ ณ วันที่สมัครเข้ารับตำแหน่ง ซึ่งหากข้อเท็จจริง เป็นที่ยุติแล้วว่า ผู้ถูกร้องเป็นบุคคลที่ต้องด้วยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 102 (6) ดังกล่าว ก็ถือได้ว่า ผู้ถูกร้องเป็นผู้ที่ต้องสิ้นสุดจากสมาชิกภาพความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่ง จะเห็นว่า เป็นกรณีที่สามารถตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับการ ตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา เพราะเป็น ขั้นตอนของการเป็นผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งก่อนเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งสามารถใช้กลไกการตรวจสอบโดยคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎร โดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบ ในกรณีมีคำสั่งให้บุคคลผู้นั้นพ้นจากสมาชิกภาพความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิก วุฒิสภา หากบุคคลดังกล่าวไม่พอใจในคำสั่งก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้พิจารณา วินิจฉัยได้ว่า คำสั่งที่ให้ตนเองพ้นจากสมาชิกภาพไปนั้นชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่

การที่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีโอกาสตรวจสอบคุณสมบัติ หรือ ลักษณะต้องห้ามของผู้ที่ประสงค์จะสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง หรือสมัครเข้ารับการสรรหา เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา และสามารถมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งได้ โดยเด็ดขาด หรือการเปิดโอกาสให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา สามารถตรวจสอบคุณสมบัติ หรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา และสามารถออกคำสั่งให้พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวได้ จะสามารถลดขั้นตอน ระยะเวลา และลดกระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยความสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงไปได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะมีวาระการดำรงตำแหน่ง หากมีการพิจารณาคดีที่ล่าช้า อาจส่งผลเป็นการช่วยเหลือผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นให้อยู่ในตำแหน่งต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย อีกทั้งจะเป็นการลดคดีทางการเมืองที่จะเข้าสู่การพิจารณาวินิจฉัยทั้งของศาลฎีกา และศาลรัฐธรรมนูญลงไปได้เป็นอย่างมาก

2. กรณีที่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

เนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญบางกรณีมีปัญหาความไม่ชัดเจน หรือมีประเด็นถ้อยคำอันเป็นข้อกฎหมาย ซึ่งจำต้องให้องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ หรือมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของรัฐธรรมนูญเข้ามาพิจารณาวินิจฉัยโดยเฉพาะ ในส่วนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเหตุแห่งการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็พบว่ามีส่วนหนึ่งที่มีลักษณะไม่ชัดเจนหรือไม่ประจักษ์เช่นเดียวกัน เช่น กรณีการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุกระทำอันต้องห้าม ซึ่งรายละเอียดของกรณีดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

2.1 การกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองถือเป็นมาตรการที่กำหนดถึงการกระทำอันต้องห้ามภายหลังที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเข้าดำรงตำแหน่ง กล่าวคือ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดหากผ่านขั้นตอนและกระบวนการเข้าสู่ดำรงตำแหน่งแล้ว ก็ต้องนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามมาใช้บังคับ

ในกรณีของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พบว่า บทบัญญัติดังกล่าวมีลักษณะของการบัญญัติที่ไม่ชัดเจน และจำต้องให้องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยเข้ามาทำหน้าที่วินิจฉัยว่า การกระทำของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น เป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ หรือไม่ ซึ่งในส่วนนี้จะได้อธิบายถึงกรณีการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา รัฐธรรมนูญได้บัญญัติการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวไว้ร่วมกัน ดังนั้น การพิจารณากรณีนี้จึงเป็นไปในแนวทางเดียวกัน แต่เนื่องจากพบว่าบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามีลักษณะที่ไม่ชัดเจนและซับซ้อน ดังนั้น การกระทำอันต้องห้ามที่ประจักษ์ในกรณีนี้จึงไม่ปรากฏ และปรากฏแต่เพียงกรณีบทบัญญัติไม่ชัดเจนและจำต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย โดยมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้อง คือ รัฐธรรมนูญ มาตรา 48 มาตรา 265 และมาตรา 266

รัฐธรรมนูญ มาตรา 48 เป็นบทบัญญัติที่กำหนดถึงการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา คือ จะเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม มิได้ ไม่ว่าในนามของตนเองหรือให้ผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นแทน หรือจะดำเนินการโดยวิธีการอื่นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมที่สามารถบริหารกิจการ ดังกล่าวได้ในทำนองเดียวกับการเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการดังกล่าว ซึ่งหากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดเข้าข่ายกระทำอันต้องห้าม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นอาจสิ้นสุดสมาชิกภาพได้ ทั้งนี้ กรณีที่จะสิ้นสุดสมาชิกภาพตามบทบัญญัติดังกล่าว จำต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย เนื่องจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 เป็นทั้งข้อกำหนดและข้อเท็จจริงที่จำต้องอาศัยการไต่สวนและวินิจฉัยโดยองค์กรที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาอันเนื่องมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

การกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 คือ

- (1) ไม่ดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ใดในหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่น หรือข้าราชการส่วนท้องถิ่น
- (2) ไม่รับหรือแทรกแซงหรือก้าวก่ายการเข้ารับสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน หรือเป็นหุ้นส่วน

หรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว
 ทั้งนี้ ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม

(3) ไม่รับเงินหรือประโยชน์ใด ๆ จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นพิเศษนอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ปฏิบัติต่อบุคคลอื่น ๆ ในธุรกิจการงานตามปกติ

(4) ไม่กระทำการอันเป็นการต้องห้ามตามมาตรา 48

รวมทั้งให้นำความใน (2) (3) และ (4) มาใช้บังคับกับคู่สมรสและบุตร ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา และบุคคลอื่นซึ่งมิใช่คู่สมรสและบุตรของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภานั้นที่ดำเนินการในลักษณะผู้ถูกใช้ ผู้ร่วมดำเนินการ หรือผู้ได้รับมอบหมายจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาให้กระทำการด้วย

การกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 266 คือ ต้องไม่ใช่สถานะหรือตำแหน่งการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา เข้าไปก้าวกายหรือแทรกแซงเพื่อประโยชน์ของตนเองของผู้อื่น หรือของ พรรคการเมือง ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) การปฏิบัติราชการหรือการดำเนินงานในหน้าที่ประจำของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น

(2) การบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนเงินเดือนของ ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือหุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือ

(3) การให้ข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีใช้ข้าราชการ การการเมือง พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ กิจการที่รัฐถือ หุ้นใหญ่ หรือราชการส่วนท้องถิ่น พ้นจากตำแหน่ง

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันเป็นการต้องห้ามของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ตามที่ปรากฏในมาตรา 265 และมาตรา 266 นั้น มีปัญหาต้องให้อำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในการตีความวินิจฉัย เช่น เป็นข้อห้ามสำหรับ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่เมื่อใด กล่าวคือ เป็นข้อห้ามต่อเมื่อดำรงตำแหน่ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาแล้ว หรือไม่ หรือเป็นข้อห้ามตั้งแต่ก่อนที่จะดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาด้วย หรือไม่ เนื่องจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขเวลาของข้อห้ามนั้นไว้ ประกอบกับรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรจึงต้องนำหลักการตีความกฎหมายมาประกอบการพิจารณาโดยพิจารณาจากการตีความตามตัวอักษรประกอบการตีความตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดกฎเกณฑ์แห่งความหมายของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตในบทบัญญัติของมาตรา 265 และมาตรา 266 ที่ต้องนำมาพิจารณาอีกว่า ข้อห้ามตามมาตราดังกล่าวมิได้บัญญัติไว้เป็นข้อห้ามในการที่ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 102 ดังนั้น บทบัญญัติในกรณีการกระทำอันเป็นการต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา จึงเป็นบทบัญญัติที่ต้องอาศัยองค์การอื่นในการพิจารณาวินิจฉัย เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการไต่สวนและวินิจฉัยโดยองค์การที่มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยปัญหาอันเนื่องมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเช่นเดียวกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 ทั้งในประเด็นปัญหาข้อเท็จจริงและประเด็นปัญหาข้อกฎหมาย ซึ่งองค์การที่มีอำนาจหน้าที่ดังกล่าว คือ ศาลรัฐธรรมนูญ จะดำเนินการกระบวนการพิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญนั้นต่อไป

2.1.2 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

การกระทำอันเป็นการต้องห้ามของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 มาตรา 268 และมาตรา 269 เป็นบทบัญญัติที่นำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 มาตรา 265 และมาตรา 266 มาบังคับใช้ ซึ่งกรณีปัญหาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าว เป็นปัญหาในข้อเท็จจริงที่มีความซับซ้อน และยังมีปัญหาในด้านการใช้และการตีความเป็นอย่างมาก ดังนั้น การกระทำอันต้องห้ามที่ประจักษ์ในกรณีนี้ จึงไม่ปรากฏ และมีปัญหาที่ต้องตีความโดยองค์การที่มีอำนาจหน้าที่พิจารณาวินิจฉัย เช่นเดียวกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 และมาตรา 266 เว้นแต่รัฐธรรมนูญ มาตรา 269 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเฉพาะนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี โดยบัญญัติให้ต้องไม่เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือไม่คงไว้ซึ่งความเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น

ในห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทต่อไป โดยการกระทำอันต้องห้ามนี้หมายรวมถึงคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีด้วย

2.1.3 แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีกระทำการอันต้องห้าม

1) คำวินิจฉัยที่ 9/2551 กรณีนายประสาร มฤคพิทักษ์ สมาชิกวุฒิสภา กับคณะรวม 36 คน ขอให้ประธานวุฒิสภาอาศัยสิทธิตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (7) ประกอบมาตรา 91 โดยมีจำนวนสมาชิกวุฒิสภาไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ของแต่ละสภา ว่า ความเป็นรัฐมนตรีของนายไชยา สะสมทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 182 (7) หรือไม่ เนื่องจากคู่สมรสถือหุ้นเกินกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนหุ้นทั้งหมดที่จำหน่ายได้ในบริษัท ฯ

โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ผู้ถูกร้องได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2551 และได้ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินพร้อมเอกสารประกอบของตนเองและคู่สมรสต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2551 กรณีเข้ารับตำแหน่งดังกล่าว และไม่ปรากฏว่าผู้ถูกร้องได้แจ้งให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ทราบว่าประสงค์จะได้รับประโยชน์จากการที่นางจุไร สะสมทรัพย์ คู่สมรสของผู้ถูกร้องถือหุ้นในบริษัททรัพย์สกลเฮง จำกัด เกินกว่าร้อยละห้าของจำนวนหุ้น ที่จำหน่ายได้ในบริษัทภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ผู้ถูกร้องได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 269 แม้ว่าในปัจจุบันพระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรี พ.ศ. 2543 ยังมิได้มีการบัญญัติให้รวมถึงการถือครองหุ้นและได้รับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวของคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะของรัฐมนตรี แต่เมื่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 269 บัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐมนตรีผู้นั้นที่จะต้องแจ้งให้ประธานกรรมการ ป.ป.ช. ทราบ ดังนั้น รัฐมนตรีจึงมีหน้าที่ต้องแจ้งความประสงค์จะรับประโยชน์จากกรณีดังกล่าวของคู่สมรสและบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยกรณีจึงถือว่าการกระทำของผู้ถูกร้องในฐานะรัฐมนตรีเป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 269 เป็นการกระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 182 วรรคหนึ่ง (7) ประกอบมาตรา 269 ความเป็นรัฐมนตรีของนายไชยา สะสมทรัพย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 วรรคหนึ่ง (7) ประกอบมาตรา 269 ตั้งแต่วันที่พ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี

2) คำวินิจฉัยที่ 12-14/2553 กรณีประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร (ผู้ร้อง) ส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้ง รวม 3 คำร้อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 16 คน และสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวน 29 คน สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม มาตรา 119 (5) และมาตรา 106 (6) ประกอบมาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) (4) และมาตรา 48 หรือไม่

โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ประเด็นที่ 1 การดำเนินการและการมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่

กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า การใช้อำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้ง เพื่อให้มีการสืบสวนสอบสวนและการวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีนี้เป็นการใช้อำนาจตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายให้อำนาจไว้ ประกอบกับคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ให้โอกาสผู้ถูกร้องได้ชี้แจงข้อเท็จจริงแล้ว การดำเนินการและการมีคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการเลือกตั้งจึงชอบด้วยกฎหมาย

ประเด็นที่ 2 บริษัทที่ผู้ถูกร้อง คู่สมรส และบุตร ของผู้ถูกร้อง ถือหุ้น เป็นบริษัทอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) (4) และวรรคสาม ประกอบมาตรา 48 หรือไม่ และประเด็นที่ 3 การถือหุ้นของผู้ถูกร้อง คู่สมรส และบุตร ของผู้ถูกร้อง แต่ละรายเป็นการกระทำอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญหรือไม่

กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 265 ว่า เป็นบทบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ในส่วนการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ซึ่งสรุปการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) และ (4) ประกอบมาตรา 48 ว่าหมายถึง

1) ต้องไม่รับหรือแทรกแซงหรือก้าวก่ายการเข้ารับสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน

2) ต้องไม่ถือหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน

3) ต้องไม่กระทำการตาม 1 และ 2 ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม และ

4) ต้องไม่เป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม ไม่ว่าในนามของตนเองหรือให้ผู้อื่นเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นแทน หรือจะดำเนินการโดยวิธีการอื่น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมที่สามารถบริหารกิจการดังกล่าวได้ในทำนองเดียวกับการเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการดังกล่าว

ในการดำเนินการโดยวิธีการอื่น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมที่ทำให้สามารถบริหารกิจการดังกล่าวได้ในทำนองเดียวกับการเป็นเจ้าของกิจการหรือถือหุ้นในกิจการดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 กับการรับสัมปทาน การเข้าเป็นคู่สัญญา หรือการถือหุ้น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) นั้น มีความหมายรวมถึงการถือหุ้นในบริษัทที่แม้จะมีได้ประกอบกิจการอันเป็นการต้องห้ามโดยตรง แต่หากบริษัทนั้นเป็นผู้ถือหุ้นในบริษัทอื่น (Holding Company) ที่ประกอบกิจการอันเป็นการต้องห้ามในจำนวนมากพอที่จะทำให้มีอำนาจครอบงำกิจการของบริษัทที่ประกอบกิจการอันเป็นการต้องห้ามได้ย่อมเป็นการกระทำโดยทางอ้อมตามความหมายของรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 และมาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) ซึ่งอาจมีผลให้กิจการของบริษัทที่อยู่ในขอบข่ายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง หรือมาตรา 48 ได้รับประโยชน์อันมีผลให้สมาชิกรัฐสภาได้รับประโยชน์โดยทางอ้อมจากการถือหุ้นดังกล่าว หรือเข้าไปมีส่วนในการใช้ข้อมูลที่ได้รับรู้จากการปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งหน้าที่แล้วไปแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว หรือใช้ตำแหน่งเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของบุคคลอื่นได้ แต่อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวนี้จะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินความจำเป็นตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 29 บัญญัติรับรองไว้

นอกจากนี้ผลของการกระทำอันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 ประกอบมาตรา 48 ที่ทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาลิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (6) และมาตรา 119 (5) นั้น บัญญัติให้สมาชิกภาพสิ้นสุดลงเมื่อกระทำการอันเป็นการต้องห้ามแล้ว ย่อมมีความหมายว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจะต้องมีสมาชิกภาพก่อน จึงจะสิ้นสภาพได้

ดังนั้น การกระทำอันเป็นการต้องห้ามที่จะมีผลให้สิ้นสุดสมาชิกภาพ จึงต้องเป็นการกระทำภายหลังจากมีสถานะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาแล้ว เว้นแต่เป็น

กรณีที่ถูกกฎหมายประสงค์จะห้ามรวมไปถึงการกระทำก่อนมีสถานะทางการเมือง กฎหมายจะบัญญัติไว้อย่างชัดเจน

เมื่อพิจารณาประกอบกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะสมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 101 และมาตรา 115 ก็มีได้บัญญัติห้ามการถือหุ้นในบริษัทตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 48 และมาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) แต่อย่างไรก็ตาม การถือหุ้นในบริษัทดังกล่าว จึงไม่เป็นการต้องห้ามไม่ให้สมัครเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา หากตีความว่าการถือหุ้นให้รวมถึงการคงไว้ซึ่งการถือหุ้นด้วย ย่อมจะไม่เป็นกรรมแก่ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เนื่องจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจะเริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้ง หรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา ในกรณีสมาชิกวุฒิสภาที่มาจากการสรรหาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 105 และมาตรา 117 และหากจะตีความการถือหุ้นให้รวมถึงการคงไว้ซึ่งการถือหุ้นด้วย ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา หรือผู้สมัครเป็นสมาชิกวุฒิสภาโดยการสรรหาย่อมจะต้องขายหุ้นก่อนวันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผล มิฉะนั้นผู้สมัครที่ได้รับการเลือกตั้งหรือการสรรหาให้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาแล้วแต่กรณี แต่มิได้ขายหุ้นก่อนวันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลผู้ได้รับการเลือกตั้งหรือสรรหา ก็จะสิ้นสมาชิกภาพทันทีในวันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผล ซึ่งจะเป็นการตีความกฎหมายเคร่งครัดตามลายลักษณ์อักษรเกินเลยไปกว่าความได้สัดส่วนพอเหมาะพอควรแก่กรณี

ดังนั้น การกระทำอันเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) (4) และวรรคสาม ประกอบมาตรา 48 ไม่รวมถึงการถือหุ้นที่มีมาก่อนวันเลือกตั้งหรือวันที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศผลการสรรหาสมาชิกวุฒิสภา

สำหรับบริษัทอันมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) และ (4) ประกอบมาตรา 48 นั้น มีลักษณะอย่างไรนั้น ศาลเห็นว่า บริษัทอันมีลักษณะต้องห้ามตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ (1) บริษัทที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือโทรคมนาคม และ (2) บริษัทที่รับสัมปทานจากรัฐ หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือบริษัทที่เป็นคู่สัญญา

กับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอน
 ดังนั้น บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ประกอบกิจการค้าขายเชื้อเพลิง ซึ่งแม้จะมีใช้บริษัทที่ได้รับ
 สัมปทานหรือเป็นคู่สัญญากับรัฐที่มีลักษณะผูกขาดตัดตอนก็ตาม แต่บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)
 เป็นบริษัทผู้ลงทุนในบริษัทอื่น (Holding Company) ซึ่งเป็นบริษัทที่ได้รับสัมปทานจาก
 หน่วยงานของรัฐ รวมทั้งบริษัท ปตท.สำรวจและผลิตปิโตรเลียม จำกัด (มหาชน) ประกอบ
 กิจการสำรวจและผลิตปิโตรเลียม จึงเป็นบริษัทอันมีลักษณะเป็นการต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ
 มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (2) ส่วนบริษัท ทีทีแอนด์ที จำกัด (มหาชน) ชื่อบริษัททีไอที จำกัด
 (มหาชน) มีสถานะเป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งนอกจากจะเป็นบริษัทที่รับสัมปทานจากรัฐแล้วยัง
 เป็นบริษัทที่ประกอบกิจการโทรคมนาคมอีกด้วย จึงเป็นบริษัทอันมีลักษณะเป็นการต้องห้าม
 ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 วรรคหนึ่ง (4) ประกอบมาตรา 48

จากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าว เห็นได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญตีความ
 รัฐธรรมนูญ มาตรา 265 (2) ในลักษณะที่ไม่ห้ามการคงไว้ซึ่งการถือหุ้นก่อนเข้าดำรงตำแหน่ง
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็อาจทำให้เกิดปัญหา หากมีบริษัทใหญ่ส่งคนมาลงสมัครรับเลือกตั้ง
 เป็นสมาชิกรัฐสภาเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของบริษัท เพราะรัฐธรรมนูญไม่ห้าม ทั้งนี้
 โดยบรรทัดฐานจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ก็จะทำให้บริษัทดังกล่าวมีอภิสิทธิ์เหนือ
 บริษัทอื่นจนกลายเป็นบริษัทที่มีอิทธิพลในตลาดหลักทรัพย์และอาจขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 43
 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขัน
 โดยเสรีอย่างเป็นธรรม” ความเป็นไปได้ในการเกิดปรากฏการณ์เช่นที่ว่านี้ อาจไม่เกิดขึ้นในทันที
 ที่มีการตีความให้สมาชิกรัฐสภาสามารถถือหุ้นบริษัทที่มีสัมปทานผูกขาดจากรัฐได้หากมีอยู่ก่อน
 หน้าเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่เป็นสิ่งที่อาจเป็นไปได้ในอนาคต เพราะการแข่งขัน
 ด้านธุรกิจการค้าเจริญก้าวหน้ารวดเร็วมาก และการใช้เวทีรัฐสภาเป็นเครื่องปกป้องผลประโยชน์
 ทางธุรกิจอุตสาหกรรมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้มากในอนาคตหากไม่มีการป้องกันไว้ก่อน

แม้ศาลจะวางหลักว่า การถือหุ้นนั้นต้องเป็นการถือภายหลังจากที่เข้าดำรง
 ตำแหน่ง และไม่รวมถึงการคงไว้ซึ่งการถือหุ้นด้วย แต่ผลจากคำวินิจฉัยจะส่งผลให้
 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือคณะรัฐมนตรี ไม่สามารถถือหุ้นในห้างหุ้นส่วน
 หรือบริษัทใด ๆ ได้เลยไม่ว่าจะก่อนเข้ารับตำแหน่ง หรือภายหลังจากเข้ารับตำแหน่งแล้ว
 เพราะเหตุว่าไม่อาจทราบได้ว่าห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่ตนถือหุ้นอยู่นั้น ได้เข้าไปลงทุนในบริษัทอื่น

(Holding Company) ด้วยหรือไม่และเมื่อใด และกิจการที่บริษัทอื่นทำนั้นเป็นการเข้าไปรับสัมปทาน การเข้าเป็นคู่สัญญา หรือการถือหุ้น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจหรือไม่ ดังนั้น การถือหุ้นอยู่หรือการคงไว้ซึ่งการถือหุ้น จึงเป็นการเสี่ยงอยู่โดยตลอดที่จะเข้าข่ายเป็นการกระทำที่ต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 265 หรือไม่

3. การพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุอื่น

การพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุอื่นในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยจะได้ทำการศึกษาถึงการพ้นจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาตรา 119 ในส่วนสมาชิกวุฒิสภา และมาตรา 182 ในส่วนนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ดังนี้

3.1 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 ได้บัญญัติถึงการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่า มีผลเป็นการสิ้นสุดลงด้วยเหตุต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเหตุของการสิ้นสุด โดยการขาดคุณสมบัติตามมาตรา 106 (4) มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 106 (5) และการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา 106 (6) ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ 1.1.1 ข้อ 1.2.1 และข้อ 2.1.1 แล้ว ยังพบว่า มีเหตุของการสิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่น ดังต่อไปนี้

1) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (1)

2) ตายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (2)

3) ลาออกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3)

4) ลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น ให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่ลาออก หรือพรรคการเมืองมีมติ เว้นแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นได้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญ

ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติ คัดค้านว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมิได้มีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม ให้ถือว่าสมาชิกภาพสิ้นสุดลงนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 65 วรรคสาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นอาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (7) 2) ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (2)

5) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมือง ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิก และไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนด หกสิบวันนั้นตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (8)

6) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา 91 หรือศาลฎีกามีคำสั่งตามมาตรา 239 วรรคสอง ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติหรือศาลมีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่ง แล้วแต่กรณีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (9)

7) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (10)

8) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอการลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาทตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (11)

จะเห็นได้ว่า การสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น เป็นกรณีที่ประจักษ์ชัดเจน ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบหรือทราบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพได้โดยตรง และกรณีตาม 1) ถึง 8) องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็คือ สภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ดังนั้น เมื่อมีเหตุตาม 1) ถึง 8) ทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎรก็สามารถที่จะตรวจสอบ คัดกรอง และมีความเห็นแจ้งไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นบุคคลผู้ที่ขาดคุณสมบัติ มีลักษณะ

ต้องห้าม หรือมีเหตุอื่นที่ทำให้การพ้นจากตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 106 กำหนดไว้ เพื่อที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล การดำเนินกิจการของสภา ได้โดยตรงสั่งให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง ทั้งนี้ เพื่อมิให้เหตุที่ประจักษ์เช่นนี้ต้องถูกส่ง คำร้องไปยังองค์กรอื่นเช่นศาลรัฐธรรมนูญมาวินิจฉัยอีก และเป็นการคืนอำนาจให้แก่องค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่โดยตรง อันจะเป็นการลดกระบวนการที่ซ้ำซ้อน ลดการนำคดี ขึ้นสู่ศาล และลดโอกาสการใช้ช่องว่างของกฎหมายเป็นเครื่องมือในทางการเมือง

3.2 สมาชิกวุฒิสภา

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 ได้บัญญัติถึงการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของ สมาชิกวุฒิสภาว่า มีผลเป็นการสิ้นสุดลงด้วยเหตุต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเหตุของการสิ้นสุดโดยการขาด คุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 115 ตามมาตรา 119 (4) และการกระทำอันต้องห้าม ตามมาตรา 116 มาตรา 265 หรือมาตรา 266 ตามมาตรา 119 (5) ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ ที่ 1.1.2 ข้อ 1.2.2 และข้อ 2.1.1 แล้ว ยังพบว่ามีเหตุของการสิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่น ดังต่อไปนี้

- 1) ถึงคราวออกตามวาระตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (1)
- 2) ตายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (2)
- 3) ลาออกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (3)
- 4) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาล รัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา 91 หรือศาลฎีกามีคำสั่งตามมาตรา 239 วรรคสอง หรือมาตรา 240 วรรคสาม ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่ วุฒิสภามีมติหรือศาลมีคำวินิจฉัยหรือมีคำสั่ง แล้วแต่กรณี ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (6)
- 5) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มี กำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบวัน โดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานวุฒิสภามาตรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (7)
- 6) ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก แม้จะมีการรอลงโทษ เว้นแต่เป็นการรอลงโทษในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่น ประมาทตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 119 (8)

จะเห็นได้ว่า การสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น เป็นกรณีที่ประจักษ์ชัดเจนเช่นเดียวกับการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบหรือทราบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพได้โดยตรง และกรณีตาม 1) ถึง 6) องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็คือ วุฒิสภา โดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา ดังนั้น เมื่อมีเหตุตาม 1) ถึง 6) ซึ่งทำให้สมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาก็สามารถที่จะตรวจสอบ คัดกรอง และมีความเห็นแจ้งไปยังประธานวุฒิสภาว่าสมาชิกวุฒิสภาผู้นั้นเป็นบุคคลผู้ที่ขาดคุณสมบัติ มีลักษณะต้องห้าม หรือมีเหตุอื่นที่ทำให้การพ้นจากตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 119 กำหนดไว้ เพื่อที่ประธานวุฒิสภาจะได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลการดำเนินกิจการของวุฒิสภาได้โดยตรง และเพื่อมิให้เหตุที่ประจักษ์เช่นนี้ต้องถูกส่งคำร้องไปยังองค์กรอื่นเช่นศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยแต่เพียงองค์กรเดียว

3.3 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 171 และมาตรา 182 ได้บัญญัติถึงความเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว ด้วยเหตุต่าง ๆ เมื่อพิจารณาเหตุของการสิ้นสุดโดยการขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 174 ตามมาตรา 182 (5) และการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา 267 มาตรา 268 หรือมาตรา 269 ตามมาตรา 182 (7) ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อที่ 1.1.3 ข้อ 1.2.3 และข้อ 2.1.2 แล้ว ยังพบว่ามีเหตุของการสิ้นสุดลงด้วยเหตุอื่นดังต่อไปนี้

- 1) ตายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (1)
- 2) ลาออกตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (2)
- 3) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษในความผิด อันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาทตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (3)
- 4) สภาผู้แทนราษฎรมีมติไม่ไว้วางใจตามมาตรา 158 หรือมาตรา 159 ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (4)
- 5) มีพระบรมราชโองการให้พ้นจากความเป็นรัฐมนตรีตามมาตรา 183 ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (6)
- 6) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 274 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 (8)

สำหรับนายกรัฐมนตรียังมีเหตุของการสิ้นสุดลง ด้วยเหตุดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินกว่าแปดปีมิได้ด้วย

จะเห็นได้ว่า ความเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว ด้วยเหตุต่าง ๆ ข้างต้น เป็นกรณีที่ประจักษ์ชัดเจนเช่นเดียวกับการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา แต่นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีถือเป็นองค์อำนาจของฝ่ายบริหาร องค์กรหรือหน่วยงานที่ควรมีอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบหรือทราบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพได้โดยตรง จึงควรเป็นองค์กรหรือหน่วยงานอิสระที่เป็นกลาง ซึ่งคือคณะกรรมการการเลือกตั้ง ดังนั้น เมื่อมีเหตุตาม 1) ถึง 6) รวมทั้งกรณีการดำรงตำแหน่งของนายกรัฐมนตรีเกินแปดปี ที่ทำให้ความเป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัว รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายควรกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้งสามารถที่จะมีอำนาจในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการให้นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีผู้นั้นเป็นบุคคลผู้ที่ขาดคุณสมบัติ มีลักษณะต้องห้าม หรือมีเหตุอื่นที่ทำให้การพ้นจากตำแหน่งตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 182 กำหนดไว้

3.4 แนวคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีการพ้นจากตำแหน่งด้วยเหตุอื่น

1) คำวินิจฉัยที่ 19/2552 กรณีประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งเรื่องของคณะกรรมการการเลือกตั้งมายังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม ว่า สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรี (ผู้ถูกร้อง) สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3) หรือไม่ เนื่องจากนายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปราจีนบุรี แกล้งข่าวขอลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต่อสื่อมวลชนที่อาคารรัฐสภา

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า เมื่อบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3) ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเกี่ยวกับการลาออกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้ว่าจะต้องกระทำในลักษณะอย่างไร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งประสงค์จะลาออกจึงอาจแสดงเจตนาขอลาออกด้วยวาจา หรือลายลักษณ์อักษรก็ได้ กล่าวคือ การลาออกด้วยวาจาจะต้องกระทำด้วยวิธีการที่แสดงให้เห็นถึงเจตนาว่ามีความประสงค์จะลาออก และโดยที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 122 บัญญัติให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย โดยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติ

มอบหมาย หรือความครอบงำใด ๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย โดยปราศจากการขัดกันแห่งผลประโยชน์ ดังนั้น ผู้รับการแสดงเจตนาการลาออกอาจเป็นสภาผู้แทนราษฎร หรือต่อสาธารณชนก็ได้

เมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่า นายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ ได้แถลงข่าวการลาออกจากการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 7 กันยายน 2552 ต่อสื่อมวลชนที่อาคารรัฐสภา และมีการเผยแพร่ภาพทางสื่อมวลชนอย่างแพร่หลายกว้างขวาง การกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงเจตนาลาออกด้วยวาจาให้เป็นที่ปรากฏต่อสาธารณชน จึงเป็นการแสดงเจตนาลาออกที่มีผลสมบูรณ์ผูกพัน อันมีผลทำให้สมาชิกภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายเกียรติกร พากเพียรศิลป์ สิ้นสุดลงตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 106 (3) นับตั้งแต่วันที่แสดงเจตนา

2) คำวินิจฉัยที่ 12-13/2551 กรณีประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภา และประธานกรรมการการเลือกตั้งส่งคำร้องของคณะกรรมการการเลือกตั้งขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยการสิ้นสุดความเป็นรัฐมนตรีของนายกรัฐมนตรี (นายสมักร สุนทรเวช) เนื่องจากนายสมักร สุนทรเวช เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในฐานะนายกรัฐมนตรี จึงอยู่ในบังคับของรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ที่บัญญัติไว้ว่า นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีจะดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนบริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจ โดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใดก็ได้ด้วย แต่ปรากฏว่านายสมักร สุนทรเวช ได้เป็นพิธีกรให้กับบริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด หลายรายการ ซึ่งคำว่า “พิธีกร” เป็นการดำรงตำแหน่งใดหรือเป็นลูกจ้างซึ่งต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267

ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า รัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ซึ่งบัญญัติห้ามนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นลูกจ้างของบุคคลใดเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีเป็นไปโดยชอบ ป้องกันมิให้เกิดการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์ อันจะก่อให้เกิดสถานการณ์ขาดจริยธรรมซึ่งยากต่อการตัดสินใจ ทำให้ต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่งระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับประโยชน์สาธารณะ เมื่อผู้ดำรงตำแหน่งคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์สาธารณะ การขัดกันระหว่างประโยชน์ส่วนตัวกับการใช้อำนาจในตำแหน่งหน้าที่จึงขัดกันในขณะที่ประโยชน์ส่วนตัวจะได้มาจากการเสียไป ซึ่งประโยชน์สาธารณะการทำให้เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวบรรลุผล จึงมิใช่แปลความคำว่า “ลูกจ้าง” ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 เพียงหมายถึงลูกจ้างตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายแพ่ง

และพาณิชย์ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน หรือตามกฎหมายภาษีอากรเท่านั้น เพราะกฎหมายแต่ละฉบับย่อมมีเจตนารมณ์แตกต่างกันไปตามเหตุผลแห่งการบัญญัติกฎหมายนั้น ทั้งกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่มีศักดิ์ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ และยังมีเจตนารมณ์เพื่อป้องกันการกระทำที่เป็นการขัดกันแห่งผลประโยชน์แตกต่างจากกฎหมายดังกล่าวอีกด้วย

ดังนั้น คำว่า “ลูกจ้าง” ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 จึงมีความหมายกว้างกว่าคำนิยามของกฎหมายอื่น โดยต้องแปลความตามความหมายทั่วไป ซึ่งตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของ คำว่า “ลูกจ้าง” ว่าหมายถึง “ผู้รับจ้างทำงาน ; ผู้ซึ่งตกลงทำงานให้นายจ้างโดยได้รับค่าจ้างไม่ว่าจะเรียกชื่ออย่างไร” โดยมีได้คำนึงว่าจะมีการทำสัญญาจ้างเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ หรือได้รับค่าตอบแทนเป็นค่าจ้าง สิ้นจ้าง หรือค่าตอบแทนในลักษณะที่เป็นทรัพย์สินอื่น หากมีการตกลงเป็นผู้รับจ้าง ทำงานแล้ว ย่อมอยู่ในความหมายของ คำว่า “ลูกจ้าง” ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ทั้งสิ้น

ข้อเท็จจริงได้ความจากการไต่สวนนายสมักร สุนทรเวช ว่า หลังจากนายสมักร สุนทรเวช เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแล้ว นายสมักร สุนทรเวช ยังคงเป็นพิธีกรในรายการ “ชิมไป บ่นไป” และ “ยกโขยง 6 โมงเช้า” ให้แก่บริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด เมื่อพิเคราะห์ถึงลักษณะกิจการงานที่บริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด ได้กระทำร่วมกันกับนายสมักร สุนทรเวช มาโดยตลอดเป็นเวลาหลายปี โดยบริษัท เฟซ มีเดีย จำกัด ทำเพื่อมุ่งค้าหากำไรมิใช่เพื่อการกุศลสาธารณะ และนายสมักร สุนทรเวช ก็ได้รับค่าตอบแทนอย่างสมฐานะและภารกิจ เมื่อได้กระทำในระหว่างที่นายสมักร สุนทรเวช ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี จึงเป็นการกระทำและนิติสัมพันธ์ที่อยู่ในขอบข่ายที่มาตรา 267 ประสงค์จะป้องปรามเพื่อมิให้เกิดผลประโยชน์ทับซ้อนกับภาคธุรกิจเอกชนแล้ว กรณีถือได้ว่านายสมักร สุนทรเวช เป็นลูกจ้างของบริษัทเฟซ มีเดีย จำกัด เป็นการกระทำอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 267 ความเป็นนายกรัฐมนตรีของนายสมักร สุนทรเวช จึงสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 182 วรรคหนึ่ง (7)

สรุป จากเดิมที่บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ถือเป็นบทบาทที่สำคัญในด้านการตรวจสอบการใช้อำนาจ ทั้งนี้ เพราะเป็นการถ่วงถ่วงการถ่วงของบุคคลที่จะ

ไปใช้อำนาจแทนประชาชนตั้งแต่ “ต้นทาง” ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา เพื่อให้ได้บุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ที่สำคัญ และจากการดำเนินบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวมาโดยผ่านทางคำวินิจฉัยต่าง ๆ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในด้านการทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐตามแนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม (Constitutionalism) และแนวคิดการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Power)⁴² อย่างไรก็ตาม พบว่า อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเมื่อเกิดปัญหาในการทำหน้าที่อย่างสม่าเสมอว่าไม่มีประสิทธิภาพ และไม่สามารถตอบสนองเป้าหมายของการเป็นองค์กรตรวจสอบเพื่อการปฏิรูปการเมืองได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถที่จะพิสูจน์ตนเองได้ว่าเป็นองค์กรอิสระได้อย่างแท้จริง เนื่องจากที่ผ่านมามีบทบาทในการตรวจสอบการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญถูกรอบงำจากฝ่ายการเมือง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคำวินิจฉัย คือ สถานภาพของผู้ถูกร้อง ภูมิหลังของตุลาการ และบริบททางสังคม โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดก็จะเป็นสถานภาพของผู้ถูกร้อง ซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่สำคัญ เช่น เป็นนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรี ดังนั้น เพื่อแก้ไขปัญหาในการตรวจสอบการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญต้องยึดหลักนิติศาสตร์และหลักรัฐศาสตร์ทั้งสองหลัก ซึ่งที่ผ่านมามีเมื่อต้องการจะยกประโยชน์ให้ผู้ถูกร้องก็จะอ้างหลักรัฐศาสตร์ และเมื่อต้องการลงโทษหรือเอาผิดก็จะยึดหลักนิติศาสตร์ ซึ่งไม่ถูกต้อง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องยึดหลักนิติรัฐในการวินิจฉัยคดี⁴³

นอกจากนั้นจากการวิเคราะห์บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้าม และการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแต่ละตำแหน่ง จะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญไม่ได้แบ่งแยกให้เกิดความชัดเจนว่า คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม หรือการกระทำอันต้องห้ามในกรณีใดเป็นที่ประจักษ์ชัดเจน หากเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นก็สามารถที่จะมอบอำนาจให้องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้ง

⁴² ฐพล ทองอินทราช บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาการเมืองไทย วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2554 หน้า 263 - 268

⁴³ สุปรียา นุ่นเกลี้ยง ปัญหาและอุปสรรคของศาลรัฐธรรมนูญในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2547 หน้า 310 - 314

สภาผู้แทนราษฎร โดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา โดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา มีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ต้องด้วยเหตุดังกล่าวพ้นจากตำแหน่งได้ แต่สำหรับกรณีการกระทำอันต้องห้ามตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่อาจมีปัญหาความไม่ชัดเจนและความซับซ้อนของข้อเท็จจริงนั้น จำต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย อย่างไรก็ตามกรณีการสิ้นสุดจากสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยเหตุอื่นแม้จะเป็นบทบัญญัติที่แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ชัดเจน ซึ่งองค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถทราบหรือตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพและวินิจฉัยสั่งการได้โดยตรง แต่หากมีปัญหาข้อโต้แย้งในคำสั่งขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นอาจยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญทบทวนคำวินิจฉัยสั่งการได้

จะเห็นได้ว่า กรณีดังกล่าวหากมีการแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยการใช้อำนาจในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการมีการแบ่งแยกให้อำนาจกับองค์กรวินิจฉัยหรือศาลมีความชัดเจนแล้ว องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงก็สามารถตรวจสอบข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุให้สิ้นสุดสมาชิกภาพและวินิจฉัยสั่งการได้ ซึ่งจะเป็นการลดขั้นตอน และกระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยความสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงไปได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะมีวาระการดำรงตำแหน่งที่สั้น หากมีการพิจารณาคดีที่ล่าช้า อาจส่งผลเป็นการช่วยเหลือผู้ดำรงตำแหน่งเมืองผู้นั้นให้อยู่ในตำแหน่งต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย อีกทั้งจะเป็นการลดคดีทางการเมืองที่จะเข้าสู่การพิจารณาวินิจฉัยทั้งของศาลฎีกาและศาลรัฐธรรมนูญลงไปได้เป็นอย่างมาก

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรซึ่งทำหน้าที่ในการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และควบคุมมิให้องค์กรของรัฐกระทำการที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งแต่ละประเทศต่างเห็นถึงความสำคัญของการที่จะให้มีองค์กรที่จะทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดคดีรัฐธรรมนูญหรือเพื่อทำหน้าที่ควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายขึ้นเป็นหลัก โดยจัดตั้งองค์กรซึ่งทำหน้าที่ดังกล่าวในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น เป็นแบบคณะกรรมการที่เรียกว่า คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เช่น ของประเทศฝรั่งเศส และรูปแบบที่ให้ศาลที่มีอำนาจเฉพาะเป็นผู้ควบคุม เช่น ในรูปของศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมัน และศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย โดยอำนาจหน้าที่อื่นที่กำหนดไว้ไม่แตกต่างกัน เช่น อำนาจหน้าที่ในการควบคุมไม่ให้บทบัญญัติและกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรืออำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ หรือกรณีการใช้อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาล เป็นต้น

ในส่วนวิธีพิจารณาความนั้น ทั้งวิธีพิจารณาความของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส ศาลรัฐธรรมนูญของประเทศเยอรมัน และศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย จะไม่มีการระบุกรอบระยะเวลาของการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความ ดังนั้น ในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาในการพิจารณาวินิจฉัยคดีไว้ และขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าจะวินิจฉัยคดีดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาเท่าใด

สำหรับศาลรัฐธรรมนูญของประเทศไทย การทำหน้าที่เป็นองค์กรตรวจสอบการใช้ อำนาจรัฐ โดยเฉพาะอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับสมาชิกภาพของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ตามมาตรา 91 วรรคหนึ่ง และมาตรา 91 วรรคสาม

โดยรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องเพื่อให้ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า 1) ต้องเป็นกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวน ไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาเข้าชื่อร้องต่อประธาน แห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก 2) ต้องเป็นกรณีที่ขอให้วินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใด คนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา 106 (3) (4) (5) (6) (7) (8) (10) หรือ (11) หรือ มาตรา 119 (3) (4) (5) (7) หรือ (8) หรือไม่ และ 3) ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้อง นั้น เป็นผู้ส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลง หรือไม่ ซึ่งหากว่าการยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญก็ต้องรับคำร้องดังกล่าวไว้วินิจฉัย เนื่องจากอยู่ในเขตอำนาจของศาล รัฐธรรมนูญที่จะพิจารณาวินิจฉัยต่อไป ในกรณีนี้ประธานแห่งสภานั้น คือ ประธานสภา ผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา มีสถานะเป็นผู้ร้อง ส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิก วุฒิสภาที่เข้าชื่อร้องขอมีสถานะเป็นผู้เกี่ยวข้อง

ส่วนการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม มีหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ดังนี้ 1) ต้องเป็นกรณีที่คณะกรรมการ เลือกตั้งส่งเรื่องไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้ดำรงตำแหน่งนั้นเป็นสมาชิก 2) ต้องเป็นกรณีที่ ขอให้วินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา 106 (3) (4) (5) (6) (7) (8) (10) หรือ (11) หรือมาตรา 119 (3) (4) (5) (7) หรือ (8) หรือไม่ และ 3) ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้น เป็นผู้ส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่า สมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลง หรือไม่ การยื่นคำร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 วรรคสาม นี้ ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้อง คือ ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือ ประธานวุฒิสภามีสถานะเป็นผู้ร้อง ส่วนคณะกรรมการการเลือกตั้งมีสถานะเป็นผู้เกี่ยวข้อง

กรณีความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามมาตรา 182 รัฐธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์ในการยื่นคำร้องเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า 1) ต้องเป็นกรณีที่คณะกรรมการเลือกตั้งเป็นผู้ส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลง หรือไม่ 2) ต้องเป็นกรณีที่ขอให้วินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดตาม (2) (3) (5) หรือ (7) หรือวรรคสอง หรือไม่ ซึ่งคือ กรณีลาออก หรือต้องคำพิพากษาให้จำคุก แม้คดีนั้นจะยังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ เว้นแต่เป็นกรณีที่คดียังไม่ถึงที่สุดหรือมีการรอการลงโทษ ในความผิด อันได้กระทำโดยประมาท ความผิดลหุโทษ หรือความผิดฐานหมิ่นประมาท หรือขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 174 หรือกระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 267 มาตรา 268 หรือมาตรา 269 หรือเมื่อครบกำหนดเวลาตามมาตรา 171 วรรคสี่ ด้วย

บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญทั้งสองมาตรา คือ มาตรา 91 และมาตรา 182 เป็นบทบัญญัติที่สำคัญและถือเป็นช่องทางที่จะส่งคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยความสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาตรา 101 สมาชิกวุฒิสภา มาตรา 115 (1) - (4) นายกรัฐมนตรี มาตรา 171 ประกอบมาตรา 172 และรัฐมนตรี มาตรา 174 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับลักษณะต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาตรา 102 สมาชิกวุฒิสภา มาตรา 115 (5) - (9) นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี มาตรา 174 (4) - (6) บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการกระทำอันต้องห้ามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา มาตรา 48 มาตรา 265 และมาตรา 266 นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี มาตรา 267 มาตรา 268 และมาตรา 269 อันเป็นเหตุให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเหล่านั้นต้องพ้นจากตำแหน่ง ไม่สามารถจำแนกประเภทของเหตุแต่ละกลุ่มได้อย่างเด็ดขาด นอกจากนี้รัฐธรรมนูญยังบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญแต่เพียงองค์กรเดียวเป็นผู้ที่มีอำนาจในการวินิจฉัยว่า ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคนใดเป็นบุคคลที่ต้องด้วยการขาดคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม หรือกระทำการอันต้องห้าม อันเป็นเหตุให้ต้องสิ้นสุดสถานภาพความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีบ้าง

แม้ว่าเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม การกระทำอันต้องห้าม และการพ้นจากตำแหน่งของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในแต่ละตำแหน่ง

จะมุ่งหวังว่าบุคคลที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งดังกล่าวมีความสง่างามในการดำรงตำแหน่ง ต้องเป็นผู้ที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นกลางในทางการเมือง และต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ ซึ่งเห็นได้จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่กำหนดกรอบในการกำหนดลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลที่จะเข้าสู่กระบวนการดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตั้งแต่ขั้นตอนการเป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง โดยกำหนดหลักเกณฑ์ที่จะพิจารณาว่าจะเป็นผู้มีคุณสมบัติเข้าเกณฑ์ที่จะสามารถเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ได้หรือไม่ ขั้นตอนการเป็นผู้ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยกำหนดลักษณะต้องห้ามของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ต่อมาที่จะพิจารณาว่าผู้ที่จะดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น สามารถจะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเป็นกลางในทางการเมือง ปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างซื่อสัตย์สุจริต ปราศจากการกระทำที่เป็นการขัดกันกันแห่งผลประโยชน์อย่างสมบูรณ์ได้หรือไม่ และขั้นตอนภายหลังที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผ่านขั้นตอนและกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งแล้ว โดยกำหนดการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้แล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็จะพบว่ามีปัญหาในการประพฤติดุปฏิบัติอันขัดต่อรัฐธรรมนูญของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจนถึงกับต้องมีคำร้องเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยอยู่เสมอ

จากการศึกษาพบว่า บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกรณีการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ด้วยเหตุขาดคุณสมบัติ มีลักษณะต้องห้าม และกระทำการอันต้องห้าม สามารถจำแนกออกได้เป็นกรณีที่มีความชัดเจนหรือเป็นที่ประจักษ์โดยไม่จำเป็นต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย และกรณีที่ไม่ประจักษ์และจำเป็นต้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กล่าวคือ

กรณีขาดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งนั้น บทบัญญัติแต่ละมาตราบัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดคุณสมบัติทั่วไป เพื่อให้มีการตรวจสอบก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งภาษาที่ใช้ไม่มีความซับซ้อน ข้อเท็จจริงที่ต้องตรวจสอบเป็นข้อเท็จจริงที่ประจักษ์ชัดแจ้ง และเป็นกรณีที่มีหลักฐานที่เป็นเอกสารมหาชนซึ่งสามารถตรวจสอบได้ ดังนั้น ในการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองของบุคคลดังกล่าว ควรเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้งโดยตรง จึงไม่จำเป็นต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย

กรณีมีลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งนั้น เป็นกรณีที่สามารถใช้กลไกการตรวจสอบจากองค์กรซึ่งมีอำนาจหน้าที่โดยตรงเช่นเดียวกับการตรวจสอบคุณสมบัติ คือ คณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือสภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภาตรวจสอบ ในกรณีมีคำสั่งให้บุคคลผู้นั้นพ้นจากสมาชิกภาพความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา และหากบุคคลดังกล่าวไม่พอใจในคำสั่งก็สามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้พิจารณาวินิจฉัยได้ว่า คำสั่งที่ให้ตนเองพ้นจากสมาชิกภาพไปนั้นชอบด้วยกฎหมาย หรือไม่

การที่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการการเลือกตั้งได้มีโอกาสตรวจสอบคุณสมบัติ หรือลักษณะต้องห้ามของผู้ที่ประสงค์จะสมัครเข้ารับการเลือกตั้ง หรือสมัครเข้ารับการสรรหาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา และสามารถมีคำสั่งได้อย่างใดอย่างหนึ่งได้ โดยเด็ดขาด หรือการเปิดโอกาสให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา สามารถตรวจสอบคุณสมบัติ หรือลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภา และสามารถออกคำสั่งให้พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวได้ จะสามารถลดขั้นตอน ลดระยะเวลา และลดกระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยความสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงไปได้เป็นอย่างมาก เนื่องจากการดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะมีวาระการดำรงตำแหน่ง หากมีการพิจารณาคดีที่ล่าช้า อาจส่งผลเป็นการช่วยเหลือผู้ดำรงตำแหน่งเมืองผู้นั้นให้อยู่ในตำแหน่งต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย อีกทั้งจะเป็นการลดคดีทางการเมืองที่จะเข้าสู่การพิจารณาวินิจฉัยทั้งของศาลฎีกา และศาลรัฐธรรมนูญได้อีกด้วย

กรณีกระทำการอันเป็นการต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งสามตำแหน่งนั้น เป็นกรณีที่ข้อเท็จจริงมีความซับซ้อนทำให้มีปัญหาในการใช้และการตีความเป็นอย่างมาก จึงจำเป็นต้องให้องค์กรที่มีอำนาจหน้าที่โดยเฉพาะในการตีความวินิจฉัย เช่น เป็นข้อห้ามสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตั้งแต่เมื่อใด กล่าวคือ เป็นข้อห้ามต่อเมื่อดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาแล้ว หรือไม่ หรือเป็นข้อห้ามตั้งแต่ก่อนที่จะดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาด้วย หรือไม่ เนื่องจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญมิได้บัญญัติเงื่อนไขเวลาของข้อห้ามนั้นไว้ ประกอบกับรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรจึงต้องนำหลักการตีความกฎหมายมาประกอบการพิจารณาโดยพิจารณาจากกร

ตีความตามตัวอักษรประกอบการตีความตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เพื่อก่อให้เกิดกฎเกณฑ์แห่งความหมายของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น บทบัญญัติในกรณีการกระทำอันเป็นการต้องห้ามจึงเป็นบทบัญญัติที่ต้องอาศัยองค์กรอื่นในการพิจารณาวินิจฉัย เนื่องจากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยการไต่สวนและวินิจฉัยโดยองค์กรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายเป็นการเฉพาะ ซึ่งอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยในส่วนนี้ คือ ศาลรัฐธรรมนูญ

การแยกแยะเหตุที่ทำให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพ้นจากตำแหน่งหากมีการแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยการใช้อำนาจในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการ โดยมีการแบ่งแยกให้อำนาจกับองค์กรวินิจฉัยหรือศาลอย่างชัดเจนก็จะเป็นการลดขั้นตอนและกระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยความสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองลงไปได้ จะทำให้คดีทางการเมืองเข้าสู่การพิจารณาของศาลลดลง อันเป็นการลดแรงกดดันของศาลโดยฝ่ายการเมือง เพื่อให้ศาลได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้หากมีการพิจารณาคดีที่ล่าช้า อาจเป็นการเอื้อประโยชน์แก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองคนหนึ่งคนใดสามารถอยู่ในตำแหน่งต่อไปได้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัยอีกด้วย

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลที่ได้จากการศึกษาวิจัย มีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรแก้ไขหลักการของบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับการวินิจฉัยการสิ้นสุดสมาชิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และกำหนดวิธีการตรวจสอบข้อเท็จจริงและการวินิจฉัยให้ชัดเจนว่า กรณีใดเป็นกรณีที่ประจักษ์ และกรณีใดเป็นกรณีที่ไม่ประจักษ์

2) ควรแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 91 มาตรา 182 ในเรื่องของเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัยคดีกรณีการสิ้นสุดสมาชิกภาพด้วยเหตุขาดคุณสมบัติ มีลักษณะต้องห้าม และกระทำการอันต้องห้าม ว่ากรณีใดอยู่ในอำนาจขององค์กรหรือหน่วยงานใดที่เกี่ยวข้อง กรณีใดที่ต้องส่งศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย เพื่อกำหนดช่องทางการใช้สิทธิยื่นคำร้อง และกำหนดองค์กรวินิจฉัยสั่งการ ในกรณีเหตุคุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และ

กระทำการอันต้องห้ามที่เป็นการประจักษ์ และไม่ประจักษ์ เพื่อลดขั้นตอนและกระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยสั่งการให้รวดเร็วยิ่งขึ้น

3) ควรแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2550 โดยบัญญัติอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพด้วยเหตุขาดคุณสมบัติ และมีลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมือง ให้เป็นของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

4) ควรแก้ไขพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2550 โดยบัญญัติอำนาจหน้าที่ในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการเกี่ยวกับการสิ้นสุดสมาชิกภาพด้วยเหตุมีลักษณะต้องห้าม หรือเข้าข่ายพ้นจากตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา เมื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ให้เป็นของสภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา และกรณีของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีให้เป็นอำนาจในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

5) ในกรณีที่มีข้อโต้แย้งคำสั่งของคณะกรรมการการเลือกตั้งที่สั่งการเกี่ยวกับคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก่อนการเลือกตั้ง หากผู้ได้รับคำสั่งไม่พอใจในผลของคำสั่งดังกล่าว ให้ใช้สิทธิในการโต้แย้งต่อองค์กรศาลเพื่อทบทวนคำสั่ง โดยแก้ไขรัฐธรรมนูญหรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งสามารถใช้สิทธิยื่นคำฟ้องเป็นคดีต่อศาลฎีกา ส่วนในกรณีที่เข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของสภาผู้แทนราษฎรโดยสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภาโดยสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา และคณะกรรมการการเลือกตั้ง แล้วแต่กรณี สามารถใช้สิทธิยื่นคำฟ้องเป็นคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาวินิจฉัย โดยกำหนดกรอบระยะเวลาในการทำคำพิพากษาหรือทำคำวินิจฉัยให้แล้วเสร็จภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำฟ้องหรือคำร้อง ทั้งนี้ คำพิพากษาของศาลฎีกาหรือคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นที่สิ้นสุด

6) เห็นควรนำหลักเกณฑ์ วิธีการ และกระบวนการ ในเรื่องการจัดหมวดหมู่คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และกระทำการอันต้องห้าม องค์กรผู้มีอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการ เบื้องต้น ช่องทางการใช้สิทธิโต้แย้งเพื่อทบทวนคำสั่งต่อศาล มาใช้บังคับกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในระดับท้องถิ่นด้วย ทั้งนี้ โดยให้อำนาจในการตรวจสอบและวินิจฉัยสั่งการเกี่ยวกับ

คุณสมบัติ ลักษณะต้องห้าม และการกระทำอันต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก่อนเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองและเมื่อเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองในระดับท้องถิ่นให้เป็นอำนาจของคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัด ส่วนอำนาจในการทบทวนคำสั่ง หากผู้ได้รับคำสั่งไม่พอใจในผลของคำสั่งดังกล่าว ให้ใช้สิทธิในการโต้แย้งต่อศาลอุทธรณ์

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการวิสามัญบันทึกเจตนารมณ์ (2550) จดหมายเหตุและตรวจรายงานการประชุม สภาร่าง
รัฐธรรมนูญ เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
กิตติศักดิ์ ปรกิติ (2546) *ความเป็นมาและหลักการใช้นิติวิธีในระบบซีวิลลอว์และ
คอมมอนลอว์* กรุงเทพฯ ๗ วิญญูชน
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ (2548) *หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วยรัฐ รัฐธรรมนูญ
และกฎหมาย* กรุงเทพฯ : วิญญูชน
- _____. (2555) “แนวคิดรัฐธรรมนูญนิยม” ค้นคืน 11 กรกฎาคม 2555 จาก [http : //www.
public law net.](http://www.publiclaw.net)
- “ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. 2550” (2550, 21
ธันวาคม) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 124 ตอนที่ 96 ก หน้า 14 - 29
- “ข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา พ.ศ. 2551” (2550, 21 ธันวาคม) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 125
ตอนพิเศษ 76 ง หน้า 41 - 86
- ข้อมูลจากทำเนียบสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ค้นคืน 3 มกราคม 2556 จาก <http://www.parliament.go.th>
- คณะบุคคล... อีกหน่วยภายใน ที่ไม่ควรมองข้าม ค้นคืน 12 เมษายน 2556 จาก
http://www.sanpakornsarn.com/page_article_detail.php?aID=19
- ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ* (2550) กรุงเทพฯ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
เจริญ ภักดีธนากุล เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่อง การใช้และการตีความกฎหมาย สำนักงาน
ศาลรัฐธรรมนูญ วันที่ 1 มีนาคม 2556
- จุมพล ณ สงขลา (2556) “จากใจ...อดีตตุลาการศาลรธน.” ค้นคืน 11 มีนาคม 2556 จาก
<http://www.prachatai.com/webboard/topic.php?id=719264>
- ชนิสรา คำมามูล (2555) *แนวคิดเรื่องกรรมสิทธิ์เอกชนและประโยชน์สาธารณะ กรณีเวนคืน
อสังหาริมทรัพย์ในคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด* วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร
บัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- เชาวนะ ไตรมาส (2543) *ศาลรัฐธรรมนูญไทย อดีต ปัจจุบัน อนาคต* กรุงเทพมหานคร
นานาสังพิมพ์
- ณรงค์ฤทธิ์ เพชรฤทธิ์ (2554) “การใช้และการตีความกฎหมายปกครอง” *วารสารศาลยุติธรรม*
ปริทัศน์ 5, 5 (มิ.ย. – ก.ค. 2554) : 101 -144
- ณัฐพงศ์ โปษกะบุตร และพรชัย สุนทรพันธุ์ (2544) *หลักกฎหมายเอกชน* กรุงเทพฯ ฯ
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เทพกรณ์ เดชา (2527) *การตีความรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร* วิทยานิพนธ์นิติศาสตร
มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชานินทร์ กรัยวิเชียร (2553) “หลักการตีความกฎหมายตามครรลองของหลักนิติรัฐและนิติธรรม”
บทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ *จุดนิติ* 7, 4 (ก.ค.-ส.ค.)
- . (2552) *ความสำคัญของการตีความในวิชาชีพกฎหมาย*” ในหนังสือรวมบทความ
ทางวิชาการในโอกาสรำลึกครบรอบ 100 ปี ศาสตราจารย์จิติ ดิงสภักดิ์ จัดพิมพ์
โดยกองทุนศาสตราจารย์จิติ ดิงสภักดิ์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์
- ชานินทร์ กรัยวิเชียร และวิชา มหาคุณ (2539) *การตีความกฎหมาย* กรุงเทพมหานคร
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ฐวพล ทองอินทราช (2554) *บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญต่อการพัฒนาการเมืองไทย* วิทยานิพนธ์
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- นพดล เสงเจริญ (2555) การตีความรัฐธรรมนูญ ค้นคืน 7 ตุลาคม 2555 จาก <http://pub-law.net/publao/view.asp?PublawIDs=398>
- นันทวัฒน์ บรมานันท์ (2555) ความหมายของประโยชน์สาธารณะ ค้นคืน 16 ตุลาคม 2555
จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?ID=461>
- บรรเจิด สิงคะเนติ (2544) *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร วิทยุชุมชน
—————. (2544) “ปัญหาขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ” *วารสารวิชาการศาลปกครอง* 1 : 3
(กันยายน) : 1 – 49
- . (2555) “การควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ.” เข้าถึงข้อมูลเมื่อวันที่ 11
กรกฎาคม 2555 จาก <http://www.publiclaw.net>.

- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2538) *กฎหมายมหาชน เล่ม 3 : ที่มาและนิติวิธี* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์นิติธรรม
- _____ . (2548) *กฎหมายมหาชน เล่ม 1 วิวัฒนาการทางปรัชญาและลักษณะของกฎหมายมหาชนยุคต่าง ๆ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- _____ . (2553) “หลักการตีความกฎหมายตามครรลองของ หลักนิติรัฐและนิติธรรม” บทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ *จตุรนิติ* 7, 4 (ก.ค.-ส.ค.)
- _____ . (2546) “ศาลรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540” *วารสารสถาบันพระปกเกล้า ฉบับปฐมฤกษ์*
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และนันทชัย เพียรสนอง (2549) *คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ, (PHOLSIAM PRINTING AND PUBLISHING (THAILAND) LIMITED PARTNERSHIP) สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา*
- บุบผา อัครพิมาน “หลักกฎหมายทั่วไป” ค้นคืน 12 ตุลาคม 2555 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=920>
- ประกอบ หุตะสิงห์ (2512) “การตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษรเทียบเคียงกับหลักกฎหมายเยอรมัน” *วารสารนิติศาสตร์* 1, 3 (มีนาคม) : 67-81
- พรทิภา ไสวสุวรรณวงศ์ *วิธีพิจารณาความคดีรัฐธรรมนูญในประเทศไทย เอกสารผลงานทางวิชาการ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ*
- พรเทพ ยี่มรัตน์มงคล (2546) *การใช้และการตีความรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญ : ศึกษากรณีการขาดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอันเนื่องมาจากการต้องคำพิพากษาให้จำคุก* วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย (2556) “ผ่าคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ 12-13/2551 (กรณีการจัดรายการโทรทัศน์ของนายสมักร สุนทรเวช)” ค้นคืน 11 มีนาคม 2556 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1280>
- พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. 2550 (2550, 7 ตุลาคม) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 124 ตอนที่ 64 ก หน้า 22 - 68
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 (2551, 25 มกราคม) *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 125 ตอนที่ 22 ก หน้า 1 - 50

- พัฒนา เรือนใจดี (2537) *ศาลรัฐธรรมนูญ : ศึกษาปัญหาทางทฤษฎีและกฎหมาย รวมทั้งปัญหา และอุปสรรคในการจัดตั้งและรูปแบบที่เหมาะสม สำหรับประเทศไทย* วิทยานิพนธ์
ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ภารวีร์ กษิตินนท์ (2550) *การใช้หลักสุจริตในการตีความสัญญา* วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ภูริชญา วัฒนรุ่ง (2543) *ปรัชญาและพัฒนาการกฎหมายมหาชน* กรุงเทพมหานคร วิทยุชน
- มนตรี รูปสุวรรณ (2545) *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง
- มานิตย์ จุมปา (2551) *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550)*
กรุงเทพ ฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (2550, 24 สิงหาคม) *ราชกิจจานุเบกษา*
เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก หน้า 1 - 127
- คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2544) *รายงานผลการศึกษา เรื่อง “ศาลรัฐธรรมนูญกับ
การปฏิบัติพันธกิจตามรัฐธรรมนูญ” สถาบันพระปกเกล้า 30 พฤศจิกายน 2544*
- วรณารี สิงโต (2554) “หลักสุจริต” ใน *เอกสารการสอนชุดกฎหมายแพ่ง ลักษณะสัญญา และ
ลักษณะละเมิด และหลักกฎหมายเปรียบเทียบชั้นสูง* หน่วยที่ 1 สาขาวิชานิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์ (2551) “การใช้และการตีความกฎหมายมหาชน” *เอกสารเสนอในงานรำลึก
100 ปี ชาตกาล ศาสตราจารย์จัตติ ดิงศภัทย์* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิจิตรา ฟุ้งลัดดา (2523) *ระบบการควบคุมมิให้กฎหมายขัดรัฐธรรมนูญ* วิทยานิพนธ์นิติศาสตร
มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- วิจิตรา วิเชียรชม (2535) *การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญ ในรวมบทความครบรอบ 80 ปี
ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม*
- วิษณุ เครืองาม (2520) *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร ชีรานุสรณ์การพิมพ์
- . (2530) *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร นิติบรรณาการ
- . (2542) *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร แสงสุทธิการพิมพ์
- . (2550) *การตีความรัฐธรรมนูญ* หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ
ศ.ดร.สมภพ โทตระกิตย์ 21 กันยายน

- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2544) *ศาลรัฐธรรมนูญไทย : วิเคราะห์เปรียบเทียบ* กรุงเทพมหานคร
นิติธรรม
- สภาผู้แทนราษฎร (2475) รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 1/2475 วันที่ 28 มิถุนายน
2475
- สมภพ โทตระกิตย์ (2512) *กฎหมายรัฐธรรมนูญ (ภาค 2)* พระนคร นำเชียการพิมพ์
- . (2514) *กฎหมายรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- สมยศ เชื้อไทย (2551) *คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป* กรุงเทพมหานคร วิญญูชน
- สโรช สันตะพันธ์ (2555) “การควบคุมการใช้อำนาจขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ : ข้อเสนอ
สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับใหม่” ค้นคืน 17 เมษายน 2555 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=987>
- สุปริญา นุ่นเกลี้ยง (2547) *ปัญหาและอุปสรรคของศาลรัฐธรรมนูญในการตรวจสอบการใช้อำนาจ
รัฐของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง* วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สุรพล นิติไกรพจน์ (2546) *ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิบัติพันธกิจตามรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร
วิญญูชน
- สุเมธ งานประดับ (2555) “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไปเรื่องการตีความกฎหมาย”
ค้นคืน 1 ตุลาคม 2555 จาก <http://www.law.ru.ac.th/vi52/5law52.doc>
- เสงี่ยม บุษบาบาน (2545) *ปัญหาการบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 295*
วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- สำนักกฎหมายธรรมนิติ (2556) “บทสัมภาษณ์ รศ.ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์ : ความเห็นต่อคำวินิจฉัย
ศาลรัฐธรรมนูญ กรณีนายกรัฐมนตรีสมัคร” ค้นคืน 21 มีนาคม 2556 จาก
<http://www.dlo.co.th/node/153>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2550) *เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
พุทธศักราช 2550*
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2550) *รวมบทสรุปผู้บริหาร การร่างรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550*

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา (2547) *คู่มือการศึกษาวิชากฎหมายปกครอง.*

กรุงเทพมหานคร สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา

หยุด แสงอุทัย (2521) *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

—————. (2525) *การศึกษากฎหมาย* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

—————. (2542) *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

—————. (2544) *กฎหมายอาญา* กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อนงนาถ ชีวานันทกุล (2551) *การตีความรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญไทย : ศึกษากรณี
การตีความ ที่แตกต่างจากเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ* วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อมร จันทสมบุรณ์ (2536) *ศาลรัฐธรรมนูญ รายงานคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาศึกษา
แนวทางแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 สภาผู้แทนราษฎร
(เล่ม 2)*

อดิศจ. กฎหมาย ม. Yale มอง (2556) “สมัคร” หลุดนายกฯ นำขึ้น ค้านคืน 11 มีนาคม 2556 จาก
http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1220965656&grpId=00&catid=01

อัชราพร จุฬารัตน์ (2553) “หลักการตีความกฎหมายตามครรลองของหลักนิติรัฐและนิติธรรม”
บทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ *มูลนิธิ 7, 4 (ก.ค.-ส.ค.): 14-28*

อัครเมศวร์ ทองนวล (2544) *สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวด
องค์การทางการเมือง เรื่อง 11. ความสัมพันธ์ระหว่างคณะรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี
กรุงเทพมหานคร องค์การคำครุสภา*

E.R. Hopkins. (1937) *The Literal Canon and the Golden Rule, 15 Canadian Bar Review.*

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวร่มปรางค์ สวมประจำ
วันเดือนปีเกิด	28 พฤศจิกายน 2517
สถานที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประกาศนียบัตรบัณฑิตทางกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สถานที่ทำงาน	สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการกลุ่มงานคดี 3

